

**Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduskond
Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni instituut**

**Tuumaenergia debatt Eesti ajakirjanduses aastal
2007 ja 2008 alguses**

Bakalaureusetöö

Matias Ojakoski

**Juhendaja:
K. Korts Ma**

**Tartu
2008**

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. Tuumaenergia – teaduse ja tehnoloogia kompleksküsimus	7
1.1 Riskiühiskonna mõiste	8
1.2 Teadlaste suhe meediaga	9
2. Soome taust tuumaenergia debatile lähenemises	11
2.1 Tuumaenergia Soomes.....	11
2.2 Soome meedia tuumaenergiast.....	11
2.3 Kriitika Soome meediale.....	12
2.4 Tuumaenergia poliitika objektina - väljakutse meediale	13
2.5 Milliseid puudujäike oli meedia rollis.....	15
3. Teoreetiline lähtekoht	16
3.1 Avaliku huvi nõuded massimeediale	16
3.2 Normatiivne meediateooria.....	17
3.3 Meedia põhimõtted normatiivsusest lähtudes	18
4. Uurimisküsimused	20
5. Meetod	21
5.1 <i>Kombineeritud sisuanalüüs</i>	21
5.1.1 Valim.....	21
5.1.2 Teemad.....	21
5.1.2.1 Kodeeritud teemad	22
5.1.3 Poolt või vastu-kõneisikud.....	23
5.1.4 Kolme tuumajaama stsenaariumi esinemine kronoloogilises järjestuses	25
5.1.4.1 Valim.....	25
5.2 <i>Kvalitatiivne sisuanalüüs</i>	26
5.2.1 Analüüsi eesmärk	26
5.2.2 Artiklid	27
5.3 <i>Süvaintervjuud</i>	28
5.3.1 Valim.....	28
5.3.2 Intervjuu teemad	29
6. Tulemused	22
6.1 <i>Kvantitatiivsed tulemused</i>	30

6.1.1 Teemad.....	30
6.1.2 Kõneisikud	31
6.1.3 Kolme tuumajaama stsenaariumi esinemine kronoloogilises järjestuses	33
6.2 Kvalitatiivne analüüs	30
6.2.1 Argumentide kronoloogia	34
6.2.2 Kvalitatiivne analüüs.....	44
6.2.2.1 Tasakaal	44
6.2.2.2 Mitmekesisus	44
6.2.2.3 Ühiskonna ootused.....	45
6.2.2.4 Kokkuvõte.....	46
6.3 Intervjuud	47
6.3.1 Argumentide kronoloogia	34
6.3.2 Kõneisikud – erapooletus, tasakaal.....	48
6.3.3 Diskussiooni iseloom	49
6.3.4 Süvaintervjuude kokkuvõte.....	50
7. Diskussioon ja järeldused	51
7.1 Tasakaalustatud ja mitmekesisus	51
7.2 Diskussioon, dialoog või kajastamine.....	52
7.3 Ühiskond ja avalik huvi.....	53
Kokkuvõte.....	54
Summary	56
Kasutatud materjal	58
Lisa 1: Kasutatud kirjandus.....	58
Lisa 2: Interneti allikad.....	59
Lisa 3: Postimehe valim.....	60
Lisa 4: Intervjuude transkriptsioonid.....	66
Lisa 5: EPLi meediamonitooring.....	115

Sissejuhatus

TEEMA AKTUAALSUS

Eesti omapära Euroopa kontekstis on olnud põlevkivi suur osakaal energia tootmisel. Elektrienergiast toodetakse Eestis umbes 90% põlevkivist. Eestil on olnud teistest mõnevõrra lihtsam, sest Kyoto protokolliga kohaselt maksustatakse CO₂ emissiooni 1990. aasta saastemahu järgi. Kuna see oli tollel ajal väga kõrge seoses suure põlevkivist energiatootmisega, on Eesti suutnud isegi oma saastekvoote müüa.

Süsinikdioksiidi õhku paiskamise hind Euroopa Liidus kasvab tulevikus. Samas jõuab enamus Narva põlevkivi kateldest oma kasutusea lõpule aastal 2016. Mis tähendab, et lühikese aja vältel tekib väga selge elektrienergia omatarbe toodangu defitsiit. Selle seiga lahendamiseks on juba varem algatatud Ignalina tuumajaama koostööprojekt Leeduga, on räägitud ka osalusest Soome, seni veel otsustamata 6. reaktori, projektis. Nende projektide ebakindel edenemine on tõstatanud teema Eestisse rajatavast tuumajaamast.

Teine oluline lähituleviku muutus on Eesti elektrituru liitumine Põhjamaade avatud energiaturu Nord Pooliga aastal 2013. Põhimõtteliselt see tähendab seda, et elektrit ostetakse sealt, kus seda hetkel odavamalt toodetakse ning kus on ülejääk, nt Rootsi hüdroenergiat. Eestis nii tuumaenergia pooldajad kui ka vastased on seisukohal, et Eesti peaks olema iseseisev energiatootja. Lahendused selleks aga erinevad.

Energeetikat puudutavad otsused nõuava pikaajalist planeerimist, milles peab arutama erinevaid stsenaariume. Sõltuvussuhetes näiteks Rootsi hüdroelektriga ja Venemaa gaasiga on suuri ohte; esimese puhul pikk soe periood vähendab oluliselt elektritootmist, teise puhul poliitiline ja majanduslik labiilsus ning Venemaa mittekuulumine Kyoto maadesse. Kindlaks garantiiks on avatud turu mitmekülgsus, erinevate energialiikide asendatavus ja vajaduse korral paindlik reguleerimine (reaktorite seiskumine, kuiv periood hüdrojaamadele, kõvad pakased, gaasi tarnimise probleemid).

Seega ei saa energiavaldkond olla poliitiliseks mängumaaks, kus otsuseid tehakse lühiajaliste kasutegurite või populaarsuse saavutamiseks ning üleval hoidmiseks. Eestis on olnud läbipaistvust

raskendav tegur Eesti Energia monopoolne positsioon nii elektritootjana kui ka tarnijana läbi tütarettevõtte AS Põhivõrk. Ettevõtete paljususe korral, ei omaks need ühekaupa suurt võimu poliitikat mõjutada.

TÖÖ PÕHJENDUS

Isiklikult olen elanud Soomes ajal, kui tuumaenergia tulevikku on arutletud meedias ja ühiskonnas. Viimane, eelmistest põhjalikum, diskussioon toimus aastatel 1999-2002, ning oli seotud Soome viienda reaktori ehitusloaga. Näen vajadust Eesti hetkeseisus analüüsida meediatöö osas suunda, mis ühiskonnas toimub energeetika seonduvates küsimustes. Kuigi konkreetsete otsuste tegemine ei toimu antud ajahetkel, on vajalik saada aru neist aspektidest, mis juba praegu tuleb välja meediakajastusest tuumaenergia osas.

Poliitilist debatti intensiivsemaks muudav tegur oleks põhimõtteline otsus tuumajaama kasuks valitsuses. Otsuse langetamine valitsuses võib toimuda käesoleva aasta lõpus, kuid see pole kinnitatud. Teine seik, mis võib oluliselt mõjutada debati sisu, on referendum. Referendumil oleksid omad plussid ja miinused. Soome näitel (Berg, 2004) on mitmetahulisele otsusele vajaliku kompetentsi tekkimine isegi parlamendis suure töö ja ressursi kulutuse tulemus.

Selleks, et ei tekiks läbipaistmatule, siseringipoliitikale võimalust üksi otsustada kümneteks aastateks (tuumajaamade kasutusiga 30-60 aastat, osa jäätmetest radioaktiivset kuni 100 000 aastat) Eesti energiapoliitilist suunda, võib referendum olla üks lahendus. Kuid referendumi puhul kasvaksid meedia ülesanded ja nõudmised meedia osas informeerijana teise sfääri. Mida käesolev töö püüab selgitada on see, kuidas meedia on seni õnnestunud teema kajastamisel. Mina näen selles poliitilises küsimuses, kuidas energiavaldkonnas asju aetakse, eelkõige väga suurt rolli ja vastutust meedial.

MIKS MEEDIA PEAKS TEEMAST KÕNELEMA?

Tuumaenergia ja riikide endi tuumajaamad on olnud paljudes riikides referendumi küsimus. Võtmata selle mõistlikkusesse seisukohta, peab nägema küsimuses ka hinna ja poliitiliste otsuste taha. Ka hetkel, kui avalikkuse huvi on väike, on vaja mõista tuumaenergia puhul selle pikaajalisust.

Veelgi enam on vaja, et meedia vahendusel tunneks otsuste ja kalkulatsioonide tagamaid ka tavaline asjast teemast huvitatud inimene. Mitte ainult huvi tundev üksikisik, vaid terve avalikkus.

Poliitiliselt võib otsuse langetada ka üksnes hinna põhjal, tuginedes mõnele hinnauuringule. Samas võib otsus tuumaenergia ning spetsiifilisemalt oma tuumajaama kohta tähendada ka tagasilööki taastuvenergia arengule, nagu Soomes on tuumaenergia vastased esile toonud (Berg, 2004). Mõned tuumaenergia pooldajad argumenteerivad lühidalt, et alternatiivi tuumaenergiale pole ja isegi mitte omale tuumajaamale. Nii tulekski koondada kõik erinevad nägemused tuleviku energiavajaduste rahuldamiseks ning meedia ülesanne peaks olema nende avalikustamine. See teeniks avalikkuse huve, kodanikud teaksid millest on lähtunud erinevail otsuseil.

Eksisteerib ka võimalus, et kui meedia ei suuda teemasse süveneda, on reaktiivne, siis ta võib jääda kõrvale tegelikust väikse ringi diskussioonist nõ pseudodiskussiooni juurde. Ehk jääda mõne emotsionaalse laenguga küsimuse juurde, nt kas tuumaenergia on odav või mitte. Selle asemel, et arendada sisulist debatti. Avaliku diskussiooni puhul näen probleemi eelkõige selles, et meedia roll ei tohiks olla üksnes kajastaja, vaid püsida kriitilisena nii allikate, kui ka nende informatsiooni kohta.

TÖÖ EESMÄRK

Töö eesmärk on normatiivsest meediateooriast lähtudes vaadelda tuumaenergia debatti Postimehes ja Eesti Päevalehes. Diskussioonile hinnangu andmisel lisanduvad intervjuud, mis on läbi viidud meedias ajavahemikus 1.1.2007-31.3.2008 tuumaenergia teemal esinenud kõneisikutega. Kombineeritud kontent- ja kvalitatiivse sisuanalüüsi ning intervjuueeritavate poolt antud meediahinnangu tulemusi analüüsin normatiivse meediateooria baasil. Lisaks kasutan mõningal määral Soome tuumaenergia diskussiooni tausta, kasutades hindamisel Soome diskussiooni uurinute autorite poolt välja toodud tuumaenergia diskussiooni eripärasid ja kriitikat raamistikuna Eestis toimunud diskussioonile.

1. Tuumaenergia, teaduse ja tehnoloogia kompleksküsimus

Tuumaenergia küsimus on ühest küljest puhtmajanduslik küsimus. Küsimus sellest, kas tuumaenergia antud riigis on tasuv võrreldes fossiilsete kütuste ja alternatiivenergiaga. Tasuvust võib vaadelda hinnakalkulatsiooni järgi, sellele võib panna juurde jäätmetega tekivad otsesed, kuid ka hüpoteetilised kulud tulevikus. Riski võib püüda hinnata. Praegu on Soome tuumajaamadel 700 miljoni euro suurune vastutuskindlustus (Edilex Lakitietopalvelu). Kallima avarii puhul osaleks ühiskond kulude kinnimaksmisel. Kes suudab aga kalkuleerida hinda, mille maksis Tšernobõl: evakueerimine, kodude mahajätmine, maa-ala, mis on seni, ja püsib, kasutuskõlbmatuna, tervisehädad, turvalisuse tunde kaotamine, jne? Küsimus on võimalik esitada kas selle kohta, kes määratleb riskid?

On esitatud küsimus, et kas Eesti riigi tehnoloogilisest tasemest piisab tuumaenergia tootmiseks turvaliselt ja majanduslikult efektiivselt? Kust meedia võib leida isikuid, kes suudaks neile küsimustele vastata ning jääda seal juures erapooletuks? Kui selline isik oleks, kes teda kuulaks?

Kolmandaks on küsimus selles, kes otsustab või kes määrab ära aluse, mille põhjalt otsuseid langetada. Kas otsustus peaks ennekõike olema majanduslikult põhjendatav, kas tehnoloogiline, asjatundjate, tuumafüüsikute jms küsimus, või on ta demokraatlikke mehhanisme läbiv tavaline küsimus, mille üle otsustavad rahva poolt valitud, seadusandva võimu esindajad. Selle järgi, mis on nende arvates parim, olles tutvunud otsuse lähtekohtadesse piisavalt. Kas meedia suudab kajastada mehhanisme, kuidas mingile otsusele jõutakse või jääb tuumaenergia teema väikse ringkonna vastutusele.

Vastutuse küsimuse olulisust ning ohtu, et meedia võib jääda antud teemal kõrvalevaatajaks on käsitletud ka sotsioloogide poolt. Üks käsitusaspekt vaatleb tuumaenergiat ja selle kasutamist ühiskonna riskitegurina ning massimeedia rolli riskide sotsialiseerimisel.

Käesolevas peatükis vaatlen lühidalt Ulrich Becki riskiühiskonna mõistet. Antud töö jaoks seisneb Becki teooria olulisus selles, et tema oli üks esimestest, kes tõstatas esile tehnoloogia ja massikommunikatsiooni vahelisi probleeme. Samuti teen lühida ülevaate sellele, mida erinevat teoreetikut on toonud esile meedia ja asjatundjate suhete probleemside osas sellistest komplekssetest küsimustest.

1.1 RISKIÜHISKONNA MÕISTE

Riskiühiskonna mõistega tähistatakse ühiskonda, kus riskid on muutunud oma olemuselt ohuks ühiskonna turvalisusele. Riskiühiskond on selle teoreetilise käsitluse kohaselt võimeline hävitama iseennast. Vastutuse muutumine teatud konkreetsete keskkonda ohustavate tehnoloogiate, nagu geenimanipulatsioon, keemiatööstus ja tuumaenergia, puhul on muutunud mitte kellegi ning terve ühiskonna vastutuseks. Poliitiline otsusetegemise protsess on muutunud hägusamaks seoses asjatundjate määratlusvõimu kasvamisega tehnoloogiaid puudutavates küsimustes.

Riskiühiskonna mõiste autor on Ulrich Beck. Oma teorias läheneb Beck (1990) kriitiliselt uue modernisatsiooni nähtustele: suurenenud, tõsisemad riskid ja keskkonnaprobleemid. Becki kirjutised avavad omapärase viisi abstraherida (*conseptualisize*) loodust, probleeme ja uue modernisatsiooni dünaamikat (Cottle, 1998). Becki sotsiaalses teorias on paigutatud massimeedia olulisele kohale refleksiivse modernisatsiooni protsessidesse, sellest hoolitama ei ole tema töö saavutanud suurt tähelepanu riskidele keskendunud massimeedia uurijate seas (Cottle, 1998).

Cottle mainib ühe põhjusena Becki teooria raske kohandatavuse enam teoreetilisele ja empiirilisele lähenemisele fokusseeritud massimeedia uurimustraditsioonide suhtes. Beck (1995) ründab oma teorias seda, et ühiskonna muutudes järjest enam tehnokraatiaks, on muutunud ka demokraatlik otsuse tegemine raskendatuks, kuna vajalik kompetents nihutatakse seadusandvalt võimult asjatundjatele ja teadlastele. Sellist nähtust vaatlleb Beck modernse ühiskonna enese ohtuseadmisena ning potentsiaalsena ühiskondlikku süsteemi muutva tegurina.

Becki teooria on mingil määral aegunud, kui rääkida üksnes tuumaenergia diskussioonist. Aeg on edasi läinud Tšernobõli ajast ja emotsiooniline distantseerumine toimunud. Helsinki ülikooli uurija Ilmo Massa kirjutas Becki soome keelsele tõlkele eessõnad, kus ta andis oma poolt konteksti Becki teooriale lähenemiseks:

„Teos on kirjutatud ajal, millal suured keskkonnakatastroofid, nagu Saksamaa metsasurmad ja Tšernobõli tuumajaamaõnnetus domineerisid päevalehtede pealkirju Saksamaal, mille jõukas ja keskkonnateadlik rahvas ilmselgelt kardab, et nende heaolu on ökoloogiliselt liivale ehitatud.“
(Beck 1990: 11)

Tegelikult on Becki teooria aegumine ka subjektiivne väide, mida võib tuumaenergia puhul põhjendada sellega, et Tšernobõl ei või korduda. Kui selline avariid aga korduks Läänemaailmas, jääks raamatukogude riiulid tühjaks tema nime kohal.

Tänapäeval võib Beck tunduda paljudele liiga äärmuslik, kuid otsuseprotsessi kaugenemine ideaalist või selle teostamise läbipaistmatus keeruliste tehnoloogiliste osas on ka tänast päeva oma väljakutsega. Sotsioloogia tehnoloogiliste teaduste vastujõuna võib teenida ühiskonna vajadusi, samas ta võib ka olla demagoogiline vahend, millega manipuleerida ja propageerida madalama teadlikkusega massi. Sama käib ka nn tehnokraatia poolt, lihtsustamine ja oma vaate ainuõigsuse turustamine.

Tehnoloogiliste küsimuste arvu ja keerukuse tase kasvamine ühiskonnas esitab meediale väljakutse. Tehnoloogia ja teaduste kajastamisel peab meedia suhtlema ja kasutama allikatena eksperte ja teadlasi erinevatest valdkondadest.

1.2 TEADLASTE SUHE MEEDIAGA

Teadlaste ja meedia suhe on üks probleemne osa tuumaenergia debatis. Samas - informatiivsuse nõue teeb ajakirjanike suhtlemisest teadlastega vajaliku aspekti. Nende allikakasutamisel tekkivad teatud probleemid, mis on tingitud kultuurilisest erinevusest. Teadlaste kaasa haaramine on üks väljakutse ajakirjandusele. Samas pole see iseenesest mõistetav.

Peters (1995) räägib tehnoloogiate ja neile järgnevate nähtuste lisandunud käsitlemisest massimeedias alates 70ndate keskpaigast. Tema arvates on massimeedias lisandunud teaduslik ja tehnoloogiline käsitus tekkinud tänu keskendumisele sotsiaalsetele probleemidele ja konfliktidele, mis on vajanud teadlaste reageerimist (1995, 32). Samuti märgib Weingart (1983), et teaduslike tulemuste kasutamine poliitilises otsustamise protsessis on politiseerinud osa teadusest.

Petersi (1995) sõnul on uued sotsiaalsed ja keskkondlikud liikumised tekitanud varasemast kriitilisemat lähenemist teadusele ja tehnoloogiale, mis on omakorda saanud neid vastama taoliste trendidele arendades riskikaardistust, keskkonna jälgimisprogramme ja muid vastavaid uusi meetodeid. Kuna osaliselt on uute sotsiaalsete- ja keskkonnaprobleemide taustal uus tehnoloogia või uuelt tehnoloogialt oodetakse nende lahendust, peab eksperdid olema valmis interaktiivsesse suhtesse massimeediaga, märgib Peters (1995).

Peters on toonud esile, et enamasti suhtuvad teadlased hästi oma uurimustulemuste avalikustamisse. Samuti on Peters ja Krüger (1985) leidnud, et teadlased on hästi teadlikud võimalustest, mida võib meedia käsitus finantseerimise osas anda. Ülemaailmselt on lisandunud meedias teadlaste endi artiklid ja nende kasutamine allikatena. Koostöös meediaga võib aga esineda kahesuguseid probleeme. Esimene on see, et ajakirjanik ei kajasta teadlase seisukohti nagu oleks teadlase poolt soovitatav. Teine on, et meediast võib saada kriitikata vahendaja teadlase sõnumile.

USA teadlaste hulgas tehtud uurimus (Dunwoody, Ryan 1985) näitab ka barjääride olemasolu teadlaste esinemisel meedias ja teaduse populariseerimisel. Teadlaste kuulumine teadusringkondadesse paneb paika piirid ja reeglid, kuidas väljapoole kommunikeeruda. Samuti on teaduslikud nõuded ja täpsus tihti vastuolus sellega, mida massimeedias publitseerimine tähendaks (Dunwoody, Ryan 1985).

Kantola (2004: 110) on ka esile toonud asjatundja küsimuse probleemse tuumaenergia käsitlusel: *„Asjatundjad näevad häirivana tavalise massikommunikatsiooni ja selle ajakirjandusliku käsitluse toodetud lihtsustused ja populariseerimised, mis siiski vabandatakse põhimõtteliselt head soovivasse ajakirjandusse kuuluva nõrkusena, toimetajate asjatundmise ja arusaamise piiratusena ja muuna taolisena.“*

Nelkin (1984) leiab, et paljud probleemid teadlaste ja ajakirjanike vastastikustes suhetes tulenevad nende professionide erinevatest kultuuridest. Teadlasi piiravad teatud normid nagu sõltumatus, samas ajakirjanikud on oma auditooriumiga seotud. Nelkini (1984) arvates väljendub kultuurne erinevus eriti selgelt riskide ja ebakindluse küsimustes ja nähtustes. Petersi (1992, 1994) järgi kasutavad eksperdid teadus-tehnika mudelit riskihindamisel ning tavainimesed ja ajakirjanikud lähtuvad sotsiaalsest mudelist, mis vastab küsimustele: „Kelle huvid on mängus?“, „Kelle käes on võim?“, „Mida antud otsus esindab?“ jne. (Peters, 1995).

Paljud uurijad on väitnud, et allikad ning ajakirjanikud arendavad ühise kultuuri suhtluses üksteisega. Seda on kirjeldatud ka kui sümbiootilist suhet (Peters, 1995). Dunwoody (1986) seab sellise nägemuse kahtluse alla argumenteerides, et suhetes ajakirjanikega pole teadlastel midagi eriti võita ning ajakirjanikud on sõltuvad neist, seega ei saa suhe olla sümbiootiline. Siiski nähes teadlastel rohkem rolle kui ainult olemine osa teadlaste ringkonnast, võib näha ka nendepoolset vajadust auditooriumile mida meedia võimaldab neile (Peters 1995). Petersi näeb teadlasel lisaks

oma põhiülesandele teisi rolle: ekspert-nõustaja, avalikkuse õpetaja, tehnoloogia (üldiselt, või mingi kindla) pooldaja, juht, kes vastutab uurimise finantside eest ning valitsuse, tööstuse või keskkonna advokaati.

Teadlaste ja meedia suhe ei piirdu ainult nende endiga. Meedial on ülesanne informeerida avalikkust ning töö teema tuumaenergia puhul on meedia sõltuv informatiivsetest allikatest. Asjatundjate kasutamisel võimaldab meedia avalikkusele piisava informatsiooni tekkimise, kuid tasakaalustatuse nõude täitmine on asjatundjate puhul keerulisem kui tavaliste allikate. Osa asjatundjatest võivad olla kallutatud ning ühe kindla, teiste allikatega võrreldes ülekaalukama asjatundja kasutamine võib anda tema arvamustele ja hinnangutele ebaproportsionaalselt suure kaalu diskussioonis. Meedia roll on otsida ja kasutada asjatundjaid osavalt.

2. Soome taust, tuumaenergia debati kriitika

TUUMAENERGIA SOOMES

Soomes on hetkel neli tuumareaktorit, millest kaks kuuluvad Loviisa tuumajaamakomplekti ning kaks on Olkiluoto komplektis. Neis tootis Soome eelmisel aastal 25% (Energiateollisuus) kõigest Soomes kasutatust elektrienergiast. Uue, seni maailma suurima, Olkiluoto 3. kasutuselevõtt tõenäoliselt 2011-2012 aastatel suurendab tuumaenergia osakaalu u. 35% suuruseks kogutarbimisest. Senised reaktorid valmisid aastatel 1977-1981. Alates aastast 1982 on Soome tööstus ajanud 5. reaktori ehitusluba. Aastal 1986 võeti lubataotlus pärast Tšernobõli õnnetust tagasi. Esimest korda jõudis taotlus parlamendi hääletusele aastal 1993, kus see häältega 93 poolt, 107 vastu, läbi kukkus. Kevadel 2002 sai lubataotlus parlamendis positiivse vastuse, hääled jagunesid 107-92.

2.1 SOOME MEEDIA TUUMAENERGIAST

Juho Rahkonen (2002) uuris ühe nädala jooksul ilmunud ajaleheartikleid üheksas päevalehes. Vaatluse ajavahemik oli 15.-21.11.2000, vahetult pärast TVO (Teollisuuden Voima) 5. reaktori loataotluse taasalgatamist. Antud üheksa geograafilise katvuse järgi valitud ajalehte käsitlesid sel nädalal teemat palju ning nende puhul selgus väga erinevatki lähenemist. Rahkonen (2002)

keskendus kvantitatiivses osas uudistele, soovides vastata küsimusele: Kuidas meedia pakub kajastamisruumi erinevatele osapooltele.

Kõige rohkem sai sõna Teollisuuden Voima Oy, ta esines uudistes peategelasena peaaegu 30%-is uudistest. Tähtsuselt teine oli keskkonnaminister Satu Hassi, kes esines peatoimijana peaaegu neljandiku puhul. Kolmandal kohal oli majandus- ja tööstusminister Sinikka Mönkäre. Rahkonen leidis, et tuumaenergia diskussioon oli „*suurte tegelaste mängumaa*“ (2002: 55), viidates võimu jagunemisele kahte leeri, kus ühel pool TVO (koos kümnete suurte firmadega) ja minister Mönkäre ja teisel pool minister Hassi ning tuumaenergia vastane eliit.

Kodanikke esindasid uudistes peamiselt gallupid, mida käsitleti kui „avalikku arvamust“. Kokku 158-s artiklis esinesid kodanikud tänavaintervjuude puhul ühe korra. Ühes artiklis oli ajakirjanik küsitlenud viit suvalist inimest tänavalt, kellest neli olid negatiivsel seisukohal reaktori küsimuses. Rahkonen leidis, et kõige tasakaalustatumalt kasutas pooldajate ütlemissi ja seisukohti Helsingin Sanomat, mille ta järeldas oleva suurema ressursiga seotud. Selgelt negatiivse seisukoha oli võtnud rootsikeelne Helsingis ilmuv Hufvudstadsbladet, mis teistest erinevalt andis rohkem sõna ja visuaalset ruumi vastastele. Tihti esinesid vastased juba pealkirjades otse tsiteerituna.

Vastupidine näide oli Satakunnan Kansa, mille levikualasse jääb ka Eurajoki, Olkiluoto reaktorite asukoht ning tulevane maa-alune jäätmeoidla. Antud leht on kujundanud ka visuaalselt tuumaenergia positiivset imagot, asetades nt ühele leheküljele kaks artiklit, millest teises on fotomontaažiga kolmas reaktor ning teise artikli juures pilt naeratavast emast koos lastekäruka. Eurajoki näide on mõnes mõttes väga oluline tähele panna. Juhul kui tuumaenergia diskussioon Eestis tõsiselt konkreetse tuumajaama ehitusplaanidesse jõuab, võib toimuda reaktsioon nimega „*not in my backyard*“ (vt lisa 4: Strandberg).

2.2 KRIITIKA SOOME MEEDIALE

Rahkonen leiab, et kuigi tuumaenergia diskussioon on olnud avatud erinevatele väärtustele ja nägemustele, on puudused allikate kasutuses. Tema näeb probleemsetena seda, et uudiste tegelased ei pääse diskussiooni üksteisega, tekitama avalikku keskustelu ega avama uusi aspekte (2002: 72). Palju esitatakse mitmesuguseid nägemusi, kuid need jäävad üksikuteks saarekesteks. Rahkonen leiab, et tuumajäätmete lõpliku ladestamise keskustelu uurinud Raittila (2001: 163) mõiste „kurdide

dialog“ sobib ka teema uurimusobjekti kirjelduseks. Palju on nn möödarääkimist, mis ei võimalda tekitada interaktsiooni kodanike, asjatundjate ning poliitikute vahel.

Lahenduseks möödarääkimisele pakub Rahkonen seda, et ajakirjanduses võiks esineda enam selliseid artikleid, kus osapooled esitavad oma argumente kõrvuti. See võimaldaks lugejatel võrrelda argumentide pädevust ning kasutada neid oma nägemuse moodustamisel (2002: 72). Lisaks pakub ta, et artiklites võiks olla kolmas, erapooletu hindaja vaatlemas diskussiooni osapoolte argumente ning retoorilisi elemente. Üldiselt Rahkonen hindab siiski meediatööd pigem positiivselt, arvestades seda, et jõulisemad (TVO) ja tuntud isikud on rohkem kajastatud ning tervet tuumaenergia diskursust on keeruline käsitleda.

2.3 TUUMAENERGIA POLIITIKA OBJEKTINA – VÄLJAKUTSE MEEDIALE

Tuumenergia valdkond on seotud suurte rahasummadega. TVO omanike ringi kuuluvad suured metsatööstuskontsernid, UPM-Kymmene ja StoraEnso ning Soome suurim energiafirma, riigi enamusosalusega Fortum, kõik antud firmad tegutsevad ka Eestis. TVO omapära energiatootjana on see, et ta toodab omanikele omahinnaga energiat, mis aitab kindlustada energiamahuka tööstuse toodangut mis iganes turusituatsioonis. Soomes oli tuumaenergia tegelik lahendus aastatel 2000-2002 sõltuv sellest, mis leer suudab oma tervikliku kontseptsiooni parlamendi saadikutele paremini müüa (Kantola et al, 2004). Pooldajate leer moodustus peamiselt TVOst ja muust, debatil passiivsemast tööstusest, lisaks kaubandus- ja tööstusministeeriumist esirinnas minister Mönkare ning parteiliselt Kokoomus ehk paremapoolsest parteist, koos valitsuspartneri sotsidega (nende hulgas oli ka palju vastaseid), kelle hulka kuulus ka toonane peaminister Paavo Lipponen. Lisaks oluline roll oli töötajate ametiühingu keskorganisatsiooni SAK panusel tuumaenergia propageerimisel.

Lammi (2004) juhib tähelepanu faktile, et endine kaubandus- ja tööstusminister Erkki Tuomioja, kes oli tuntud kui tuumaenergia kriitiline sotsiaaldemokraat, vahetati välja Mönkare vastu veidi enne seda, kui TVO jättis oma loataotluse. Paavo Lipponen esines juba varasemal, 1993. aasta käsitusel jõuliselt uue reaktori poolt. Vastaste leer ei olnud nii homogeenne, kuid kodaniku organisatsioonide tegutsemine oli tähelepanuväärne. Tuumenergia vastu organiseerus enam kui 40 organisatsiooni võrgustiku „Valtavirta“ nime alla.

Lammi (2004) näeb ka meedia kesksete mõjutajatena tuumaenergia ametlikke pooldajaid koos valitsuse, tööstuse ja SAKiga. Hylkilä (2003), kes viis läbi uurimust tuumaenergia lobitööst parlamendi saadikuid intervjuerides, sai tulemuseks, et meedia oli pigem olnud tuumaenergia vastu positiivne (võrreldes 1993 kampaaniaga). Lammi hindab kolmandate osapoolte tähtsust võib-olla isegi tähtsamaks kui peamisi kampaania tegijaid, sest parlamendisaadikud olevat kolmandad osapooled neutraalsema informatsiooni allikateks klassifitseerinud. Samuti nägi Lammi, et oma osa võimuhetes on ka Soome tuule- ja bioenergiaühenduste omanike taust. Need samad metsa- ja energiafirmad, kes tuumareaktorit pooldasid, olid ka taastuvenergia ringkonnas võimutegijad.

Lisaks eelpool toodud poliitilisele ettevalmistusele, Kojo (2004) teose autoritest Lammi, Kyllönen, Kantola ja Kojo leidsid kaks põhipunkti, mida kritiseerida ja vaadelda tuumaenergia käsitluses poliitilisel tasandil. Üks oli retooriline kontseptsioonide loomine. Tuumaenergiale anti erinevaid retoorilisi tähendusi nii vastaste kui pooldajate suunast. See, mis oli muutunud 1993. aasta käsitlusest alates, väljendus selgelt tuumaenergia lobistide pehmemas, rahulikumas lähenemises ning uues nägemuses (mida pakuti) tuumaenergiast kui rohelise mõtteviisi lahendusest. Tugevalt rõhuti Kyoto lepingu nõuete täitmisele. Tuumaenergiast tehti ühesõnaga roheline. Samuti loodi tuumaenergia pooldamisest ratsionaalsuse lahendus, vastanduses vastaste väidetavale emotsionaalsusele.

Teine aspekt, mida tuumaenergia kriitilised autorid (Kantola et al, 2004) tõid esile, oli poliitilises diskussiooni kasutatavate arvuliste lähtekohtadega mängimine. Näiteid oli mitu, ent siin toon neist kaks. Üks päev enne seda kui valitsuses viidi läbi põhimõtteline hääletus 5. reaktori kohta, avalikustas kaubandus- ja tööstusminister Mönkäre uue, endisega võrreldes kahekordse tuumaenergia stsenaariumis (teises, maagaasi omas mitte) teostuva energiasäästu mahu, kuigi oli kodanikuorganisatsioonidele pidevalt väitnud, et energiasäästu ei või lisada (Lammi, 2004: 44-45). Seega paistis tuumaenergia järsku varasemast veelgi enam „roheline“ lahendus olevat.

Teine näide on see, kuidas kaubandus- ja tööstusministeeriumi (KTM) energeetikaosakonna juht Taisto Turunen keeldus avalikustamast argumemnte, millest lähtusid Soome kaks peamist energiapoliitika stsenaariumi, tuumaenergia vs. maagaas. Seega ei olnud keskkonnaorganisatsioonidel võimalust vaadelda eelduste realistlikust, kritiseerida neid avalikult, ega esitada alternatiive (Kojo, 2004: 246). Kojo nägi veelgi tõsisemaks seika, et ükski parlamendisaadik ei nõudnud olulisi detaile, nagu eelarve oletused.

Eelpool toodud lühiülevaade sellest, milliseid nähtusi uurijad tõid esile kriitilisest aspektist, näitab teema mitmetasandilisust. Selleks, et mitte olla kriitikata ette antud kontseptsiooni edastaja, on meedial vaja teadlikku tasakaalustatust ning mitmekesisust.

2.4 MILLISEID PUUDUJÄÄKE OLI MEEDIA ROLLIS

Uurijate hinnangud meediale olid erinevad. Otseselt ei esitatud väidet, et meedia oleks poole valinud. Rahkoneni tulemustest oli isegi natuke üllatav, et Soome suurima levikuga päevaleht Helsingin Sanomat, esines uudiste tasakaalu poolest väga neutraalsena. Ise panin eelmiste parlamendivalimiste tulemuste järel tähele juhtkirja, mis esitas üheti mõistetavalt poolehoidu hääletusel positiivselt üllatanud paremapoolse partei edule. Tuumaenergiat pooldas Soomes suur enamus paremapoolse partei saadikutest (Berg, 2004).

Mida aga selgelt võiks kritiseerida oli puudulik kodanike kajastus. Nende arvamused jäid selles küsimuses nii Rahkoneni kvantitatiivse uurimuse, kuid ka teiste uurijate (Kantola et al, 2004) arusaamade järgi täiesti teisejärguliseks. Kui tervikuna vaadelda tuumaenergia küsimust Soomes, on ainus kodaniku viis kuidagi otsuseprotsessis osaleda kuuluda mõnesse organisatsiooni. Organisatsioonide puhul aga tekib poolehoidu vajadus. Neutraalseid organisatsioone, mis nõuaksid üksnes sisukamat diskussiooni, ei ole. Seega kodanike rolliks jääb pealtvaatamine, kuidas asi edeneb, millest räägitakse.

Otsest lahendust kodanike kõrvalejäämisel ei ole, kuid seda nähtust võib pidada ka meedia kõrvalejäämiseks. Kui meedia ei ole suuteline nõudma lähtekohtade avaldamist, ei saa tema avaldatud informatsiooni suhtuda kui võimalikku tõesse. Meedia oleks Soomes võinud püüda näha asjade tausta ja esineda teravalt, kasutades rohkem alternatiivseid asjatundjaid. Kui allikateks olid peamiselt TVO, Hassi ja Mönkare, ei tulemus saagi olla väga mitmekesine.

Samuti kasutab meedia neid samu metafoore ja muid retoorilisi vahendeid mida kõneisikud. Ka tahtmata. Rahkonen tõi oma retoorilises diskursuseanalüüsis esile, kui huvitaval kombel esinesid nt pealkirjades konnotatsioonid. Just selline lihtsustatus, mis retoorilises kõnelemis esineb, takistab asja sisulisemaks muutumist. Küsimus muutus käsitluse jooksul mingil määral võitluseks parimast kontseptsioonist, nt „tuumaenergia heaoluühiskonna tagatis“ vs. „tuumaenergia - kestmatu ja vastutustundetu“. Nende lähtekohtadega ei ole ühe laua ääres võimalik konsensuslikku keskustelu

arendada, kuigi Soome poliitikat on ka konsensuslikuks peetud. Selles kontekstis peaks meedia ideaalis haarama kolmanda, erapooletu, kuid mõjuva rolli.

3. Teoreetiline lähtekoht

Käesolevas peatükis lähenen meediaülesannetele normatiivsest meediateooriast lähtudes. Peatükk ei käsitle kõiki aspekte, mida McQuail teoses „Massikommunikatsiooni teooria“ (2003) on esile toonud või üldiselt võidakse vaadelda meedia ülesannetena avalikkuse ja ühiskonna suhtes. Alapeatükkide kaupa toon normatiivsest teooriast neid printsiipe, mida meedia peaks jälgima. Keskendun neile osadele, mida hiljem oma töös analüüsin valimi põhjalt. Üldine fookus on mitmekesisuse, tasakaalustatuse ja laiema infokvaliteedi printsiipidel. Samuti meedia poliitilistel ülesannetel, lähtudes oma töös sellest, et tuumaenergia on majanduslikult, julgeoleku aspektilt ning otsuste tegemise osas läbinisti poliitiline küsimus.

3.1 AVALIKU HUVI NÕUDED MASSIMEEDIALE

Avalik huvi on energeetika valdkonna osas oluline aspekt kui vaadelda meedia ülesandeid. Avalikkuse informeerimine nõuab keerulises valdkonnas süvenemist ning ka ressursi suunamist. Samas energiavaldkond ei ole sensatsioonide ega müüvate pealkirjade teema. Kommertsaspektist lähtudes see ei pruugi pakkuda kasutatud ressursi suhtes piisavalt kasu konkreetsele meediumile nt ajalehele. Seetõttu lähenengi avalikule huvile kui vastutuse printsiibile avalikkuse suhtes.

Blumler (1998: 54-55) esitab avaliku huvi mõiste puhul mõned põhipunktid. Esimene on autoriteedi ja võimu küsimus: „*Kommunikatsioonis on meedia sarnasel positsioonil valitsusega. Õigustus meedia vabadusele, laiaulatuslikule rollile ühiskonnas, poliitikas ja kultuuris ning meedia koht regulatsioonis sõltuvad lõppkokkuvõttes avalikest huvidest, mille teenimist selle kaudu eeldatakse.*“

Blumler (1998) näeb meedial kohustust avalikkuse suhtes, mis on vabaduse ja õigustega tekkinud. Teine põhipunkt sisaldab pikemaajalist perspektiivi avalikust huvist rääkides. Seda näen ennekõike olulisena tuumaenergia ja energeetika lahenduste puhul: „*avaliku huvi mõistega liitub teatav transtsendentne kvaliteet. Avalik huvi erineb konkreetsetest huvidest, olles tegutsemisviisi mõttes*

nendest üksikasjadest ka kõrgemal. Avalik huvi sisaldab pikemaajalist perspektiivi, milles on arvesse võetud tulevaste põlvkondade nõuded ja ühiskonna tulevik, nii nagu inimeste otsesed vajadused.“

Blumleri (1998) lähenemine on kohane rääkides energiaalastest teemadest ja konkreetsemalt tuumaenergiast. Avalikkuse huvi ei võrdu sellega, mis on huvitav, millest tahetakse teada ja olla informeeritud, vaid ennekõike sellest, mis on vajalik. Kui rääkida täpsemalt tuumajaama rajamisest, siis käesoleva hetke otsused ulatuvad mitmekümne aasta kaugusele tulevikku ning puudutab kodanikke ning tervet riiki erinevail viisidel.

Sõna „transsendentne“ vaste on „kogemuse piire ületav, tunnetamatu“. Kuigi antud töö lähtub ka puhtalt normatiivsetest kriteeriumidest tasakaalustatus ja mitmekesisus, püüan otsida ka vastust kvaliteedile lähtudes eeldusest, et laiahaardeline ja adekvaatne meediakäsitus on vajalik tuumaenergia teemal. Laiihaardelisus ning adekvaatsus on subjektiivsed mõisted, seega uurin neid kvalitatiivse- ja süvaintervjuumeetodi abil.

3.2 NORMATIIVNE MEEDIATEOORIA

McQuail on oma uurimuses koondanud põhiideed selle kohta, millise panuse peaks meedia andma demokraatlikku ühiskonna toimimisse. Ta on pannud kokku neli peamist eesmärki, milles meedia kaasabi on ühiskonnas oodatud, (2003: 144):

- „jälgida pidevalt sündmusi, ideid ja avaliku elu tegelasi, mille tulemuseks on nii avalikkusele suunatud teadetevoog kui ka moraalse ja sotsiaalse elukorralduse vastu eksimise esiletoomine;
- pakkuda sõltumatut ja põhjalikku kriitikat ühiskonna ja selle institutsioonide kohta;
- julgustada eneseväljendust ja sotsiaalset osalust, pakkuda selleks vahendeid võimalikult paljudele;
- osaleda ühiste arusaamade ja identiteedi kujunemises, tugevdada sotsiaalset sidusust“

Nordenstreng (1997) visandas viis erinevat normatiivset paradigmat. Neist enda töö meedia normatiivseks ettekirjutuseks, raamiks, võtan sotsiaalse vastutuse paradigma. Nordenstrengi paradigma piirjooned võtab kokku McQuail (2003: 145):

„Sotsiaalse vastutuse paradigma. Publitseerimisvabadusega kaasnevad siin isiklikku huvi ületavad kohustused laiema ühiskonna ees. Visandatakse vabaduse positiivne tähendus, mis sisaldab teatud sotsiaalseid eesmärgi. Individualistlikule poliitilisele teooriale eelistatakse kogukondlikku“.

MEEDIA PÕHIMÕTTED NORMATIIVSUSEST LÄHTUDES

McQuail (2003) on välja valinud viis peamist teemat, mida ta on analüüsinud lähtudes meedia struktuurist ja toimimisest ning eelpool käsitletud avalikust huvist. Teemad on: vabadus, tasakaalustatus, mitmekesisus, info kvaliteet, sotsiaalne korraldus ja solidaarsus (kultuuriline korraldus). Käesoleva töö jaoks näen tähtsaks kolme neist.

Meedia tasakaalustatus

Tasakaalustatuse nõude eesmärk on vähendada diskrimineerimist ning kallutatust. Poliitilise võimu jaotuse puhul tähendab tasakaalustatus seda, et võimulolijatele ei anta eeliseid meedia kajastatuse osas. Poliitilise kommunikatsiooni osas tähendab tasakaalustatust juurdepääsu tagamist neile, kes taotleavad mingit ametikohta või staatust, või esindavad opositsioonilisi ja tavalisest erinevaid arvamusi ning nägemusi (2003: 152). McQuail peab tõenäoliseks, et tasakaalustatuse reaalne võimalikkus sõltub ühiskonna sotsiaalse ja majandusliku arengu tasemest ja selle meediasüsteemi kompetentsist.

Meedia mitmekesisus

Mitmekesisus võib tähendada lihtsalt avalikkuse kättesaadav info mitmekesisust, kuid võib väljenduda ka ühiskonna progressiivsete muutuste protsesside toetamisena. Mitmekesisus ühiskonna erinevate nägemuste ja erinevate poliitiliste suundade kajastamine, mis väljendub nt valitseva eliidi perioodilise asendamisenä. Erinevate huvide tasakaalustatus pluralistlike demokraatiavormide kohaselt (McQuail, 2002: 153). Mitmekesisus üks tähendus on pakkumise mitmekesisus, mis väljendub meedia tüüpide, funktsioonide, leviku ja auditooriumide mitmekesisusena. Mitmekesisuse kui võrdse kohtlemise puhul on McQuaili järgi toodud kaks peamist varianti. Üks on otsene võrdsus ehk kõik on sama võrdsed esinemaks meedias. Teise, tavalisema variandi kohaselt tähendab mitmekesisus õiglast ja asjakohast juurdepääsu ja kohtlemist. Õiglus peaks tähendama meedia sisu proportsionaalsust asjade tegelike jaotusele.

Informatsiooni kvaliteet

Keane (1991) järgi kvaliteetse informatsiooni olulisus on seotud kahe asjaoluga. Üks on püüdlus informeeritud ühiskonna poole, teine vajadus kodanikkonna järele, kes täidaks demokraatlikku funktsiooni ehk suudaksid valida juhte ja osaleda otsustamisel (McQuail, 2003: 155).

Infokvaliteediga seonduv keskne mõiste on objektiivsus, mille tunnusteks on erapooletus ning neutraalsus edastatava informatsiooni osas. Olulisel kohal on nõuded täpsuse ja tõe kriteeriumide jälgimises. McQuail väidab, et „*praktikas võib objektiivse käsitluse või esituse saavutada, kui anda alternatiivsetele lähenemisviisidele, faktidele või nende versioonidele võrdset ruumi või aega*“ (2003: 156)

Siin kohal tuleb vaadata tagasi mitmekesisuse tavalisemale võrdsuse printsiibile, mille kohaselt õiglane kajastatust peab olema asjade tegelike jaotuse suhtes proportsionaalne. Seega objektiivsuse printsiibi jälgimine sellisel kujul pole teiste põhimõtetega kooskõlas.

McQuail on pannud kokku peamised info kvaliteedi standardid järgmiselt (2003: 157):

- „Meedia (eriti press ja ringhääling) peaksid pakkuma kõikehõlmavaid ning olulisi uudiseid, samuti taustinformatsiooni ühiskonnas ja ümbritsevas maailmas toimuvate sündmuste kohta.
- Informatsioon peaks olema objektiivne, st täpne, aus, piisavalt täielik, reaalsusele vastav, usaldusväärne ja fakte arvamustest lahus hoidev.
- Informatsioon peaks olema tasakaalustatud ja õiglane (erapooletu), edastades alternatiivseid lähenemisviise, hoidudes kallutatusest ja sensatsioonilisusest.“

Punktide osas tekivad mõned probleemid. Esimese osa puhul peaks määratlema mis on oluline uudis, kuidas hinnatakse. Kas peamine lähtekoht on eelpool toodud avalik huvi lähtudes Blumleri (1998) määratlusest või kas peaks lähtuma auditooriumi lühiajalisest soovist olla mingil teemal informeeritud?

Teise punkti puhul on probleemne objektiivsuse määratlemine. Kolmandas punkti osas tuleb vaadata tasakaalustatust ja õiglust ka proportsionaalsusest lähtudes. Objektiivsust võib vaadata kui meedia ideaali nii nagu Lichtenberg (1991: 230): „*seni, kuni meie eesmärgiks on maailma mõista, ei saa me hakkama ilma eelduseta, et objektiivsus on võimalik ja väärtuslik*“.

4. Uurimisküsimused

Uurimisküsimustele püüan töös otsida vastust erinevate meetodite abil. Esimesele kahele punktile püüan vastata McQuiali poolt toodud normatiivsest teooriast lähtuvalt.

1. KAS AJAKIRJANDUS ON OLNUD TASAKAALUSTATUD TUUMAENERGIA DEBATI KAJASTAMISEL?

Tasakaalustatuse puhul võtan arvesse lisaks proportsionaalsuse printsiibi andes hinnangut tasakaalustatuse teostumisele.

2. KAS AJAKIRJANDUS ON TÄITNUD MITMEKESISUSE NÕUET TUUMAENERGIA TEEMAL?

Mitmekesisusele lähenen osana tasakaalustatusest, kuid keskendun pakutud info ja nägemuste mitmekesisusele. Teises osas, kvalitatiivses sisuanalüüsis analüüsin konkreetseid argumente, mida on sisse toodud vastamaks mitmekesisuse nõudele.

3. KAS AJAKIRJANDUS ON AIDANUD LUUA DIALOOGI TUUMAENERGIA POOLDAJATE JA VASTASTE VAHEL?

Dialoogi mõiste all pean töös silmas diskussiooni, kus kaks erinevat osapoolt on interaktiivses suhtes üksteisega. See tähendab debati ideaali, kus tuuakse esile omad argumendid ja kuulatakse teise osapoole omad ning arutatakse neist omavahel.

Käesolevas töös ma lähtun sellest, et tuumaenergiaalane diskussioon on vajalik ühiskonnas ning täidab avalikkuse huve. Seega vaatlen diskussiooni ja dialoogi arendamist ajakirjanduse ülesandena.

5. Meetod

VALIMI VARIEERIMINE

Kombineeritud sisuanalüüsi valimiks kasutasin Postimehe artikleid kahes esimeses osas. Kolmanda osa jaoks nägin vajalikuks läbi viia Eesti Päevalehe artiklite puhul kodeerimise üksnes kolme teema esinemist vaadates, samuti otsides sealt „oma tuumajaam“ teemal esinenud kõneisikuid kvalitatiivse analüüsi jaoks..

5.1 KOMBINEERITUD SISUANALÜÜS

Esimene meetodi osa on kombineeritud sisuanalüüs. Meetod on jagatud kolme ossa, mille puhul töötlen koos nii kvantitatiivseid kui ka kvalitatiivseid andmeid. Selle eesmärk on kirjeldada lühidalt, millest on räägitud, kumb osapool on rohkem mingil teemal esinenud, kumb osapool on üleüldiselt enam esinenud ning millistes artikli žanrides. Lisaks käsitlen viimases osas kolme erinevat teema, tuumajaama stsenaariumi esinemist kronoloogiliselt. Viimasesse ossa näen vajalikuks tuua sisse ka Eesti Päevalehes esinenud tuumajaama stsenaariumid, et näha võimalikud erinevused, samas see võimaldab adekvaatsema teema arengu tendentsi välja toomise.

5.1.1 VALIM

Postimehe valisin uurimuse läbiviimiseks seetõttu, et ta esindab laia levikuga informatiivset ajakirjandust. Kasutasin *online*-otsingus sõna „tuumaenergia“. Aastal 2007 see andis 59 artiklit ja aasta 2008 esimeses kvartalis 17 artiklit. Välja valisin vastavalt 31 ja 11 artiklit. Valimis väljajätmise põhjuseks oli peamiselt see, et artikkel käsitles mõnda väljapool ELi asuvat riiki, nt tuumarelvastus ja Iraanis või Venemaal. ELi puudutavad artiklid jätsin sisse, kuna liidu otsused ja poliitilised arengusuunad mõjutavad otseselt ka Eestit. Teine välistav põhjus oli see, et artikkel oli koostatud mõne pressiteate põhjal (Eesti Energia, Erakond Eestimaa Rohelised) või oli lihtsalt ETV foorumisaate tutvustus, mille puhul ajakirjanik tõstab teemasid esile võib-olla ebaproportsionaalselt. Ka *online*’i pandud koalitsioonilepingu teksti jätsin selle mahukuse ja teiste artiklitega konteksti sobimatuse tõttu välja.

Antud ajavahemiku valisin selle tõttu, et lisaks Ignalina tuumaenergia diskussiooni sisse ka teised stsenaariumid, osalemine Soome tuumareaktori projektis ning oma tuumajaam.

Sõna „tuumajaam“ oleks andnud aasta 2007 raames 53 ja aasta 2008 esimeses kvartalis 14 vastet, kuid pidasin sõna teema mõõtmeid kitsendavana. Otsingusõna „tuumaenergia“ andis mulle rohkem neid teemasid, mida see terve diskursus hõlmab: tuumaenergia kui energeetika osa, energeetika kui terviklik osa Eesti poliitilisest otsustusest.

5.1.2 TEEMAD

Teemade peatükiga kavatsen selles töös otsida välja tähtsamaid teemad arvulisel meetodil. See ei pruugi näidata teemade tegelikke tähtsusi, kuid annab üldise arusaama, millest on 15 kuu jooksul kõneldud. Ühes konkreetsetes artiklis esineb tavaliselt rohkem kui üks teema, kuid töö jaoks ei tundunud vajalik eristada pea- ja alateemasid seminaritöö kogemuse põhjal. Teemad, mille esinemist artiklitest otsisin, kattusid osaliselt seminaritöö omadega. Koos seminaritööga olen lugenud artiklid 4-5 korda, seega julgen väita, et teemade valimine on õigustatud ja artiklitest leidmise korrutatavus piisavalt usaldusväärne.

Lisaks annan hinnangu artiklite toonile tuumaenergia suhtes. Vaatan kõneisikute suhtumist tuumaenergiasse iga konkreetse loo puhul eraldi. Mitme kõneisiku puhul võtan arvesse, kes enam sõna on saanud, kas positiivselt suhtunud kõneisik(ud) või negatiivselt suhtunud kõneisik(ud). Kolmandaks vaatlen artikli autori seisukohta, kui see eksisteeris tekstis või pealkirjas. Neist põhimõtetest lähtudes lisan teemade arvulisele esinemisele konkreetse artikli tooni, millises valguses teema on antud: kas siis kajastatakse positiivselt tuumaenergia suhtes, neutraalselt või negatiivselt.

5.1.2.1 KODEERITUD TEEMAD

EL – Teemad ja alateemad, mis seonduvad tuumaenergiat ja Euroopa Liitu. Euroopa Liidus vastuvõetud seadused, kvootide küsimus EL poliitilise asjana. EL kui raamistik mille järgi peaks otsuseid tegema. EL kui positiivne mudel Eestile.

Elektri hind – Viimane välja valitud teema. Elektri tarbijahind. Praktiliselt oluline teema.

E-sõltuvus – Energiasõltuvus või energiasõltumatus. Julgeolekuküsimus, kas riik peaks iseendale piisava energiavarustuse tootma. Abstraktne iseseisvus, retooriline ja emotsionaalne küsimus.

Ignalina – Eesti osalemine Ignalina tuumajaama uue reaktori rajamisel. Küsimus osalemise reaalsest võimalusest. Osaluse maht, majanduslikud argumendid, poliitilised projekti läbirääkimised

Keskkond – Keskkonna ohud; kliimasoojenemise küsimus, turvalisus looduse aspektist lähtudes, jäätmete küsimus

Majandus – Mingil määral kõik tuumaenergiaga seonduv on majanduse küsimusi, kuid „majanduse“ esinemine valimi artiklites tähendas selles töös põhirõhku teemale. Majanduslikud põhjused ning seosed on artiklis esikohal. On selgelt väljendatud et tuumaenergia on majanduse küsimus. Eksport – import (mitte julgeoleku küsimusena)

Poliitika – Selles teemas võib tähendada poliitilist mängu või lihtsalt opositsioon-valitsus suhteid. Tavaliselt seda, et artikli põhirõhk on teema käsitlemine poliitilisel tasandil (va Ignalina, mis esines kogu aeg poliitilise küsimusena) ning teiste teemade esinemine on vähesem.

Põlevkivi – Põlevkivi osakaal energiaallikana tulevikus. Põlevkivi kui saastaja. Põlevkivi kui möödapääsmatu osa Eesti energiavarustamisest.

Oma tuumajaam – Küsimus sellest, kas Eestisse peaks ehitama oma tuumajaam. Mis on selle maksumus, on ta vajalik, milline tehnoloogia, kas see on üldse Eesti jaoks reaalsus.

Osalus Soomes – Kas Eesti peaks osalema Soome tuumaenergia projektides, on see teostatav.

Rahva arvamus – Mida rahvas arvab tuumaenergia asjadest? Kuidas neile tunduvad valitsuse projektide edenemine? Mida näitavad rahvaküsitlused?

Taastuv-E – Taastuvad energiaallikad ja nende kasutus. Esineb ka sõnana „alternatiivenergia“. Nende osakaal erinevais stsenaariumides. Maksumus ning EL poliitilised nõuded.

TE turvalisus – Küsimused tuumaenergia turvalisusest. Konkreetsemalt kui Eestisse ehitatakse, üldisemalt ta olemuslikkus, kas on olemas turvaline tuumaenergia. Tuumarelvad, terrorism?

Tuule-E – Väljatoodud eraldi alternatiiv tuumastenaariumile. Tuuleenergia võimalused tulevikus.

Välismaa - Kõik ELi riikidega seonduv. Kui artikkel puudutas ainult välismaal toimunud, siis arvestasin selle puhul üksnes seda, kas ta on positiivne, neutraalne või negatiivne.

5.1.4 POOLT VÕI VASTU - KÕNEISIKUD

Kõneisikute osas töös selgitan välja, kes on saanud Postimehe artiklites sõna, kui palju tuumaenergiasse positiivselt suhtuvad ning kui palju negatiivselt. Kuna uudislugudes on allikad olnud enamasti tsiteeritud, arvestan ainult tsiteeritud allikatega uudiste puhul. Lisaks jätan arvestamata paar välismaist allikat, Soome ja Leedu omad, sest nemad ei oma suurt tähtsust Eesti kontekstist lähtudes. Kõneisikute osas selgitan 6 põhipunkti:

1. Esinemiste arv numbritena välja toodud.

2. Kui esinemine on muu kui uudis, siis toon selle liigi välja. See võimaldab lühidalt näha, kui olulises rollides kõneisik on meedias esinenud. Lähtudes hinnangust, et intervjuud ja arvamusartiklid annavad kindlale kõneisikule tähtsama rolli, kui üksnes uudises esinemine.

Liigid:

- intervjuu
- kõne
- arvamusartikkel
- juhtkiri

Kui antud artiklitüüpe on ühe kindla kõneisiku esinemises rohkem kui üks, toon ka selle välja.

3. Kui keskses rollis allikas on artiklis võrreldes teiste kõneisikutega.
- (1)tähendab, et tema on peamine kõneleja, nt selgelt teistest enam tsiteeritud, intervjuueeritav, arvamusartikli kirjutaja või tsiteeritud kõne pidaja.
 - (x) tähendab võrdset osa teiste allikate või loo autoriga
 - (2) tähendab teisejärgulisust, nt väikest tsitaati teiste olulisemalt pikemate hulgas

Lisaks loen need kokku, andes neile koefitsient punktid vastavalt tähtsusele 3P, 2P või 1P

4. Suhtumine. Kuidas kõneisik antud artiklis suhtub tuumaenergiasse? Kas ta annab sellele positiivse hinnangu? Kas ta näeb seda kui vajaliku energialiiki Eestile? Kuidas ta suhtub tuumaenergia tulevikku ja tähtsusesse ning riigi plaanidesse tuumaenergiat arendada?

Suhtumise toon välja neljas erinevas kategoorias:

- positiivne
- pigem positiivne
- neutraalne
- pigem negatiivne
- negatiivne

5. Mis rollis kõneisik esineb meedias, mida ta esindab, mis ametis?

Teises tabelis panen esimese tabeli tulemused kokku kajastades tuumaenergia teemal esinevate allikate arvu üksnes poolt ja vastu lahtritega. Pooldajate ja vastaste vaatlusel ma lähtun kõneisikute tabelist, jättes välja ajakirjanikud ja peatoimetaja, kuna nende esinemiste positiivsust või negatiivsust ei ole terviktulemuses võrdluskõlbeline allikate ja muude kõneisikutega. Selles tabelis ma toon välja järgmised punktid:

- 1) Mitu korda on esinetud kokku numbritega
- 2) Mis žanrid on artiklid olnud, kus on esinetud
- 3) Tähtsus, eelmise kõneisikute osa tabeli punkti 3 tähised annavad järgmised punktid
 - (1) = 3 punkti
 - (x) = 2 punkti
 - (2) = 1 punkt

Need loen kõigi kõneisikute puhul kokku.

5.1.4 KOLME TUUMAJAAMA STSENAARIUMI ESINEMINE KRONOLOOGILISES JÄRJESTUSES

Teemad

1. IGNALINA
2. OSALUS SOOMES
3. OMA TUUMAJAAM

5.1.4.1 VALIM

Valimi puhul viisin läbi lisaks Postimehe eelpool toodud valimile sarnase otsingu Eesti Päevalehes. Selle eesmärk oli lisada materjali katvust, milles järeltusi töös teen esinemise tendentside kohta. Samuti kasutan Eesti Päevalehes esinenud „oma tuumajaama“ teemaga artikleid kvalitatiivse analüüsi osas. Eesti Päevalehes viisin läbi artiklite valimise otsingusõna „tuumajaam“ abil. Postimehele vastav otsingusõna „tuumaenergia“ oleks andnud üksnes 10 vastet. „Tuumajaam“ otsingusõna abil andis otsingumootor kasutatud ajavahemikus 67 vastet, millest eelpool (Postimehe valim) toodud printsiipide kohase välja jätmise tulemusena jäi alles 52.

Kodeerimine

Jagasin ajavahemiku 15ks sama suureks osaks, mille ühikuks oli üks kalendrikuu. Esitasin numbritega kui mitu korda need kolm teemat artiklites esinesid kuude lõikes.

5.2 KVALITATIIVNE ANALÜÜS

5.2.1 ANALÜÜSI EESMÄRK

Analüüsi eesmärk oli vaadelda kuidas argumenteeriti „Eesti tuumajaama“ – teemal meedias. Kuidas sisse toodud argumendid vastukaja leidsid, kas mingil määral toimus dialoog vastaste ja poolt olevate argumentide vahel? Oluliseks pidasin selgitada, kas meedia täidab talle antud norme. Samas tahtsin ka vaadelda antud materjali puhul seda, kas tuumaenergia debati suhtes on kohane kasutada foorumi mõistet.

Kvalitatiivseks analüüsiks otsustasin kasutada artikleid, milles räägitakse Eestisse ehitatava tuumajaama võimalustest ning otstarbekusest. Eelpool toodud kvantitatiivse analüüsi tulemustest selgus, et teema käsitus aasta 2007 lõpus ja aasta 2008 alguses natukene kasvas. Olulisem kriteerium Eesti tuumajaama küsimust analüüsida on aga see, et selle näide meedia ja diskussiooni hindamisel annab rohkem kindlalt eristatavaid tulemusi. Valimi materjaliks on Postimehes ja Eesti Päevalehes aastal 2007 ja 2008. a. esimeses kvartalis ilmunud artiklit.

Rohkem vasteid kvantitatiivses analüüsis leidnud teema Ignalina oli tihtipeale uudiste objekt, vastates küsimusele mida valitsus on teinud ning mida kavatseb teha. Ignalina puhul oli samuti palju alateemasid, mille tõttu analüüsis oleks pidanud nende tausta ära tooma. Ignalina osaluses tekkinud poliitilised probleemid ja ebakindlus viisid selleni, et osade arvamusartiklite ja intervjuude puhul nähti alternatiiviks nii osalust Soomes kui ka oma tuumajaama.

Kuigi Eesti jaam ei ole uudis selles mõttes, et konkreetseid otsuseid, lepinguid ei ole tehtud, mida võiks meedia valitsuse tegevusena kajastada, käsitlesid seda ka uudislood. Üks põhjus meediatöö kvaliteedi hindamise printsiibist lähtudes on see, et just nimel enda riigis tuumajaama rajamisega kaasnevad selgemini tuumaenergiavaldkonna kompleksus.

Teemat võib vaadelda lähtudes kahest punktist: esiteks, kas tuumajaama mõte on meedial juba vastuvõetud ja seega alternatiivseid lähenemisviise enam ei edastada? Teiseks, kas informatsioon on piisavalt täielik ja reaalsusele vastav? Siin kohal peab täheldama, et informatsioon lugeja jaoks tähendab selle konkreetse küsimuse puhul just meedia tsiteeritud kõneisikuid. Kui ajakirjanik on kirjutanud ise midagi konkreetset, toon selle esile.

Alternatiivide edastamise punktidele püüan materjali läbides anda vastuse lähtudes sellest, kuidas erinevat arvamused, nägemused leiavad edaspidist kajastust, kas siis vastuargumentide või kinnitamise näol. Seetõttu edenen analüüsis kronoloogiliselt.

5.2.2 ARTIKLID

Artiklid koos nende lühenditega tekstis

A1 - 10.1.2007, EPL uudis, Toivo Tänavsuu: "Urmas Sõõrumaa toetab uue tuumajaama Eestisse rajamist"

A2 - 29.01.2007, PM intervjuu, Ingvar Bärenklaur: Strandberg "Rohelised on muutuse Eesti poliitikas juba saavutanud"

A3 - 16.02.2007, PM arvamus: Andrus Karnau: "Ignalina tupik"

A4 - 16.02.2007, PM intervjuu, Kalle Muuli: Gunnar Okk: „Eesti vajab tulevikus tuumaenergiat“

A5 - 16.03.2007, PM arvamus: Valdo Randpere: „Päike, tuul ja vesi . me sõbrad kolmekesi“

A6 - 9.7.2007, EPL arvamus: Anto Raukas: "Aeg mõelda Eesti tuumajaama asukohale"

A7 - 03.09.2007, PM intervjuu, Andrus Karnau: Juhan Parts: "Osalus tuumajaamas selgub 2009. aastal"

A8 - 4.12.2007, EPL, uudis, Haldi Ellam: "Ministeerium: enne 2035. aastat Eestisse tuumajaama ei tule"

A9 - 11.01.2008, PM, uudis, Andrus Karnau: „Valitsus tõstis eile avalikkuse ette Eesti tuumajaama rajamise“

A10 – 20.2.2008, EPL, uudis, ETV24: „Rohelised peavad tuumajaama rajamist Eestisse mõttetuks“

A11 - 29.2.2008, EPL, videointervjuu, , Ats Luik: "Strandberg: tuumajaam ei ole Eesti jaoks lahendus"

A11 - 05.03.2008, PM, intervjuu, Alo Lõhmus: Einari Kisel "Tuumaenergia on kuni kaks korda odavam"

5.3 SÜVAINTERVJUUD

Süvaintervjuud ning e-posti teel tehtud intervjuud viisin läbi ajavahemikus 8.4-26.5.2008. Kasutasin küsimustikku intervjuude raamina, kuid esitasin juurde palju küsimusi. Osaliselt ka suunavaid, tahtes selle abil laiendada käsitlevate teemade ringi. Raukase oli esimene intervjuueeritav, tema intervjuust järeldasin, et küsimustik on niivõrd lai ja küsimused käsitlevad suuri alateemasid, et on töö jaoks on parem küsimustik eelnevalt e-posti teel saata. E-posti teel viisin intervjuueeritava ning enda ajagraafiku tõttu Jürgen Ligi ning Einari Kiseli intervjuud. Need intervjuud tegin sama küsimustikuga, Kiseli puhul üritasin abiküsimustega laiendada vastuste kattuvust, mida võis täheldada Ligi vastuste puhul.

5.3.1 VALIM

Intervjuueeritavate valimisel lähtusin soovist panna kokku võimalikult mitmekesine valim. Intervjuueerisin nii poliitikut koalitsioonist (Jürgen Ligi), kui ka opositsioonist rohelise fraktsiooni liikmeid Marek Strandberg ja Aleksei Lotman.

Lotman ei esinenud antud töö meedia kontentanalüüsi valimis, kuid on tuntud looduskaitaja.

Marek Strandberg võttis vaadeldavas ajavahemikus sõna PMis rohkem kui teised vastased.

Jürgen Ligi esines PMi valimis. Tema on oma erakonna (Reformierakond) aseesimees ja Riigikogu rahanduskomisjoni esimees. Ligi intervjuu pidin tema töökohustuste tõttu tegema meili teel.

Meelis Atoneni intervjuueerisin tasakaalustamiseks poliitikute seltskonda. Tema on endine majandus- ja kommunikatsiooniminister. Samuti endine Reformierakonna aseesimees, kes loobus sellest positsioonist käesoleva aasta veebruaris, seega on tal suhteliselt värske kokkupuude nii poliitikasse

üldiselt, kuid ka antud teema puhul. Samas pole talle erakondlikku kohustust koormaks, mis võiks intervjuus väljenduda valitsuse pihta kriitika puudumisena. Lisaks on ta veel Eesti Energia nõukogu liige.

Rainer Nõlvaku valisin samamoodi tasakaalu printsiibist lähtudes. Nõlvak on Eestimaa Looduse Fondi juhatuse esimees ning esinenud meedias tihti loodustemadel.

Anto Raukas on esinenud nii EPLis kui ka ETV foorumitel. Raukase intervjuu oli esimene ning pärast seda otsustasin semistruktureeritud küsimustiku saata vähemalt päeva enne intervjuud tutvumiseks, et aidata intervjueeritaval kontsentreeruda küsimustele.

Andres Tarand on Euroopa Parlamendi Sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni liige. Euroopa Parlamendis kuulub ta Tööstuse, teadusuuringute ja energeetikakomisjonisse.

Einari Kisel oli viimane intervjueeritav, ka temaga viisin intervjuu läbi meili teel oma ajapuuduse tõttu. Einari Kisel oli intervjueeritavatest kõige enam Postimehe valimis kasutatud allikas. Majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumi energeetika osakonna juhina on tema kesksel kohal tuumaenergiat puudutavates tuleviku otsustes.

5.3.2 INTERVJUU TEEMAD

Intervjuudel käsitlesin tuumaenergia kontseptsiooni laiemalt kui ainult meedia osas. Eesmärk oli tuua esile neid väljakutseid, mida tuumaenergia taoline vaieldav ja keeruline teema esitab meediale kui demokraatlikus ühiskonnas tähtsale osapoolle. Intervjuude struktuur koosnes 12 küsimusest eesmärgiga tutvuda intervjueeritavate nägemusse tuumaenergiadiskussiooni laialdasemalt. Käesolevas töös kajastan osa, mis puudutas üldiselt meediat ning ajakirjandus täpsemalt. Vastused jagan kolme alapeatükki:

1. EESTI MEEDIA DISKUSSIOONI SUUNAJANA
2. KÕNEISIKUD – ERAPOOLETUS, TASAKAAL
3. DISKUSSIOONI ISELOOMUSTUS

6. TULEMUSED

6.1 KVANTITATIIVSED TULEMUSED

6.1.1 TEEMAD

Teemade tabelis esineb erinevate teemade ja alateemade arv Postimehe valimi artiklites. Arv on kolmes osas: artiklites (kõneisikute ütlemistest, pealkirjast või muust sisust järeldatud) esinenud suhtumine tuumaenergiasse üldiselt ja/või spetsiaalsemalt Eestis. Viimane lahter võtab esinemised kokku.

Tabel 6.1.2

15 valitud teemad esinemise arvu järjekorras, artiklis esinenud suhtumine tuumaenergia kasutamisse, esinemiste arv

teema pos neutraalne neg kokku

Ignalina	12	5	2	19
Välismaad	2	3	6	11
Põlevkivi	7	2	2	11
E-sõltuvus	5	3	2	10
Keskkond	5	3	1	9
Taastuv-E	8	1		9
Osalus Soomes	7	2		9
Oma t-jaam	6	1	1	8
Majandus	5	1	2	8
Poliitika	2	5		7
TE turvalisus	4	1	1	6
EL	4	1		5
Tuuleenergia	2		1	3
Rahvaarvamus	1	1	1	3
Elektri hind	2			2
Kokku	72	29	21	122

Tulemused näitavad Ignalina ülekaalukat esinemist. Ignalina projekt esines pigem positiivselt tuumaenergiakasutusse suhtuvates artiklites, tavalisemalt uudistes. Samuti välismaad olid tüüpiline uudisteema, enamasti negatiivse tuumaenergia kajastusega Rootsi tuumajaamade turvalisus probleemide tõttu. Põlevkivi ja energiasõltuvuse teemad esinesid umbes sama palju. Nende kattuvus oli osaliselt seotud sellega, et põlevkivi teema on tugevalt seotud Eesti iseseisva elektrienergiatoodanguga. Taastuvad energiaallikad olid üllatavalt tavalisemad positiivse kajastusega lugedes, enamasti kõrvalliinina.

Vähemal kajastusele jäid nõ pehmemad teemad; tuumaenergia turvalisus ning rahva-arvamus. Konkreetne elektrienergia tarbijahind jäi valitud artiklites kõige vähem kajastatuks teemaks.

6.1.2 KÕNEISIKUD

Tabelis on toodud uudistes aktiivselt esinenud kõneisikud. Samuti arvamused, juhtkirjad ning intervjuud. Esinemise, tsitaatide maht võrreldes muu materjaliga on saanud tähtsust näitava suhtarvu, mille on kõik esinemised pandud kokku. Lisaks on üldine, läbi valimi esinev hoiak tuumaenergiasse antud diskussiooni teemadel.

Tabel 6.1.2.1

kes	mitu korda esines	mis žanr, kui mitte uudis	tähtsus pearoll (1),3P võrdne (x),2P vähene (2),1P suhtarv P	hoiak TE suhtes	roll, kellena esines artiklis

Andrus Ansip	4	2 kõnet	2*(1)/(x)/(2) 9P	positiivne	peaminister
Sandor Liive	5		(1)/3*(x)/(2) 11P	pigem positiivne	Eesti Energia juhatuse esimees
Einari Kisel	5	Intervjuu	(1)/4*(x) 10P	pigem positiivne	Majandus-ja kommunikatsiooniministeriumi juhataja
Marek Strandberg	3	Intervjuu	(1)/2*(x) 7P	negatiivne	Roheliste fraktsiooni liige
Juhan Parts	3	Intervjuu	2*(1)/(x) 8P	positiivne	Majandus-ja kommunikatsiooniminister
Andrus Karnau	5	Arvamus		pigem positiivne	ajakirjanik
Lauri Linnamäe	2	olemuslugu, arvamus		pigem positiivne	ajakirjanik
peatoimetaja	2	2 juhtkirja		neutraalne	peatoimetaja
Jürgen Ligi	2	Arvamus	(1)/(x) 5P	positiivne	Riigikogu rahanduskomisjoni esimees, EE nõukogu liige
Endel Lippmaa	2		(x)/(2) 3P	positiivne	Akadeemik

Valdur Lahtvee	2		(x)/(2) 3P	negatiivne	Rohelise partei esimees
Muud kokku	9	2 intervj., 2 arvamust, kolumn, teade	6*(1)/3*(x) 24P	4 neut., 3 pos., 2 neg.	2 poliitikud 3 teadlast/akadeemikut 2 muud asjatundjat keskkonnaorganisatsioon ettevõtja

Tabelist võib välja lugeda, et peamiselt on tuumaenergia olnud uudislugudes. Sellest lähtuvalt on Majandus- ja kommunikatsiooni ministeeriumi suur kajastatus loogiline. Eesti Energia juhti Sandor Liivet on kajastatud kokku 5 korda, millest kõik on olnud uudised. Lisaks neile on veel peaminister saanud rohkem kajastatust kui vastaste enim kajastatust saanud isik Marek Strandberg. Lisaks temale ja roheliste liidri Lahtveele, ei ole kedagi kolmandat vastast kajastatud rohkem kui korra. Samas ei ole ka valitsuse välised isikud peale Liive saanud kuigi suurt kajastatust. Akadeemik Endel Lippmaa on saanud kahel korral sõna võtta, kuid pole esinenud lugude peategelasena.

Ajakirjanikest on lugudes tausta ja enda hinnanguid toonud kaks. Postimehe majandustoimetaja Andrus Karnau on lisaks nelja uudisloo autoriks olemisel teinud veel ühe arvamuse tuumaenergia teemal. Lauri Linnamäe olemuslugu ja arvamuseartikkel esindavad teistsugust ajakirjandust.

Esinesid ka mõned neutraalset lood, seal hulgas juhtkirjad. Soome diskussioonis olid peatoimetajad peamiselt Helsingin Sanomate tehtud küsitluse järgi tuumaenergia poolt (HS, 11.3.2002). Üldise mitmekesisuse printsiibi järgi võiks olla haaratud rohkem asjatundjaid, eriti selliseid, mis esindaksid neutraalseid ja vastu olevaid seisukohti.

6.1.2.2 POOLDAJATE JA VASTASTE ESINEMINE KOKKU

Tabelis on kokku toodud eelmise tabeli tulemused.

Tabel 6.1.2.2

Tuumaenergia pooldajate ja vastaste esinemised

suhe TEsse **esinemised kokku** **millises artiklis** **tähtsuse suhtarv tabeli 2.1 järgi**

pooldav	24	intervjuud 6 arvamus 3 kõne 2 uudis 16	53 P

vastane	7	intervjuud 1 arvamus 1 uudis 4 teade 1	16 P

TABEL 6.1.2.2

Siin väljendub selgemalt terve kajastuse jaotus. Nii esinemised kui ka tähtsuse suhtarv näitavad, et pooldajaid kasutatakse allikatena ning kirjutajatena rohkem. Vastaste osakaal on väiksem kui 1:3, mis näitab puudust tasakaalukuses. Kui uudiste puhul on see proportsionaalsetest lähtekohtades mõisteta, siis arvamuslugude puhul võiks vastaste kajastatus olla suurem.

6.1.3 KOLME TUUMAJAAMA STSENAARIUMI ESINEMINE KRONOLOOGILISES JÄRJESTUSES

Tabel 6.1.3

Kolme erineva tuumaenergia stsenaariumi esinemine kuude lõikes, PM (42 artiklid)

Kuu	1.07	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	1.08	2.08	3.08	kok
Ignalina	1	3	4			1		1	1	2	1		1		3	18
Osalus Soomes						1			3	2			2		1	9
Oma Tuumajaam	1	2	1						1				2	1	1	9
kokku	2	5	5			2		1	5	4	1		4	1	5	36

Tabel 6.1.3.1

Kolme erineva tuumaenergia stsenaariumi esinemine kuude lõikes, EPL (52 artiklid)

Kuu	1.07	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	1.08	2.08	3.08	kok
Ignalina	3	8	5	1		1	3	1	5	1	1	2	1			32
Osalus Soomes	1								2	1		1				5
Oma Tuumajaam	1			1		1	1					1		3	2	10
kokku	5	8	5	2		2	4	1	7	2	1	4	1	3	2	47

TABELID 6.1.3&6.1.3.1

Nii Postimehes kui ka Eesti Päevalehes on Ignalina kajastatuses olnud järjepidevust, kuigi kajastus oli Ignalina puhul keskendunud 2007. aasta algusesse. Samuti tõusis mõlemas esile Soome tuumajaamas osalemine septembris 2007, kuigi see oli mainitud korra varem Postimehes. Eesti oma tuumajaama teemal oli Postimehes Ignalinaga võrdselt vasteid aasta, kuid Eesti Päevalehes esines ta teemana viis korda ning Ignalina ainult korra. Otsingusõnade erinevus võib seda vahekorda mõjutada.

6.2 KVALITATIIVNE ANALÜÜS

Kvalitatiivse analüüsi peatükk koosneb kahest osast. Esimeses osas toon esile diskussioonis tekkivad argumendid kronoloogilises järjestuses, et selgitada diskussiooni arengut. Argumentidele lisan juurde kommentaarid, kus seostan neid Soome taustaga ning lühidalt kirjeldan nende omavahelist seost.

6.2.1 ARGUMENTIDE KRONOLOOGIA

Jaanuar 2007

Eestisse ehitatava tuumajaama teema tõusis esile aasta alguses ennekõike mõttetasandil, kuid selle suhtes otsustav ringkond esines tagasihoidlikult.

“Eesti oma tuumajaam ei ole sugugi utoopiline mõte,” (A1, Urmas Sõõrumaa)

Eesti Energia juhatuse esimees Sandor Liive ei välistanud, et Eestisse kunagi tuumajaam tuleb, ehkki praeguse tehnoloogia juures oleks see tema hinnangul ebaotstarbekas. (A1)

Tähelepanu väärib asjaolu, et Eesti Energias ei nähtud Eesti tuumajaama veel 2007. aasta jaanuaris otstarbekana.

Akadeemik Anto Raukas oli algusest peale (vt Lisad: Intervjuu, Raukas) kindlal seisukohal, et tuumajaam tuleks Eestisse rajada ning võimalikult kiiresti. Tema sõnavõttudes esinevad konkreetsed lahendused

Raukase sõnul saab Eestis tuumajätmed matta savisse või graniiti. “Meil on savi paksus 80 meetrit. Saab jätmed viia kristalsesse olekusse, panna tünnidesse, tünnid betooni valada ning nii

püüvad need vähemalt 10 000 aastat,” ütles ta. Soomlased matavad nii tema sõnul tuumajäätmeid 100 meetri sügavusele graniiti ning tahavad hakata matma 500 meetri sügavusele. (A1)

Terves diskussioonis eksisteerib üks selge joon: soomlased on eeskujuks või võrdlusobjektiks. Soome on maailma esimene riik, kus on tehtud tuumajäätmete paigaldamisele konkreetne, põhimõtteline otsus ning plaan (Kojo, 2004: 232). See argument võetakse üle kahtlustamata, et Soomes on tuumajäätmete küsimus lõplikult „lahendatud“. Selline nägemus oli olulisel kohal retoorikas, mida 5. reaktori pooldajad kasutasid Soomes (Berg 2004, Kantola et al 2004, Rahkonen 2002). Artiklis ei esine dialoogi Raukase ja teiste vahel. Raukase puhul on alternatiivid välistatud, Liive ei põhjenda väidet ebaotstarbekusest. Ajakirjanik ei palu Liivel selgitada, millele väide tugineb või et millistele energialiikidele oleks „otstarbekas“ keskenduda.

Akadeemik Raukase hinnangul on Eesti Energia liitunud Ignalina projektiga tormakalt, teadlastega konsulteerimata. “Kõik on selle projekti osas savijalgadel, tegemist on tüüpilise halvasti alustatud asjaga,” ütles ta. (A1)

Kriitika Ignalina kohta suunas Raukas otse Eesti Energia aadressile. Ignalina protsess oli algusest peale ka tugevalt poliitiline, teemal esines peaminister ning projekti probleeme nähti ka poliitilise asjaajamise tulemusena. Raukase sõnum on lühidalt see, et projekt on läbi kukkunud, teeme endale tuumajaama.

Vastukaja, mis leidis aset veel jaanuaris, ei võtnud seisukohta tuumajaama ebaotstarbekuses, vaid tõi sisse hinna teema. Postimehe intervjuus tõi Strandberg esile rohelise partei energiapoliitilisi nägemusi, kusjuures kriitikat võimaliku tuumajaama vastu.

Kui aga nüüd hakata ehitama tuumajaama, siis see valmib kümne aasta pärast. Me ei oska vastata ligilähedaseltki ühelegi küsimusele, mis maksab kümne aasta pärast reaktorikorpuse metall või uraan. Seega ei suuda me öelda, kui palju maksab tuumaenergia kümne aasta pärast. (A2)

Lisaks on kõik probleemid, mis tuumareaktoriga võivad tekkida, peadpöörítavalt keerulised. Eesti diktüoneemakildis on märkimisväärselt uraani ja kujutage ette, kui nüüd öeldakse, et hakkame siin uraani kaevandama. See keskkonna- ja terviseprobleemide hulk, mis võib seoses uraanikaevandamisega tekkida, on nii suur, et parem on seda ahvatlust üldse mitte tekitada. (A2)

Tema käsitleb teemat sellise pilguga, nagu tähendaks tuumajaama rajamine suurt ahvatlust uraani Eesti pinnalt kaevata. Neile, kes mäletavad 80ndatel esinenud fosforiidisõda ning kogevad emotsionaalset seotust temaga, võib selline seos omada efekti.

Veebruar 2007

Ainus Postimehes esinenud ajakirjaniku enda arvamusartikkel oma tuumajaama teemal oli Andrus Karnau oma. See käsitles Ignalina sõlmekohti. Karnau võttis teema kokku Raukasele sarnase järeldusega:

Tuumajaama Eesti vajab, kuid meie poliitikud pole veel valmis selle ehitust kodumaal alustama.
(A3)

Lühida ülevaate tulemusena varasematesse aastatesse oli Karnau varem kirjutanud tuumaenergia teemal. Selle töö valimis oli ta ühe arvamusartikli ning nelja uudise autor. Eelpool toodud ühe lause põhjalt ta andis mõista, et Eestisse tuumajaama rajamine seisab üksnes poliitikute saamatuse taga.

Eesti Energia endine juhatuse esimees Gunnar Okk oli intervjueeritavana ajakirjanikule teatud mõttes loogiline valik. Tema praegune positsioon Põhjamaade Investeeringuspanga asepresidendina ei seo teda samamoodi temaga kui tema mantlipärijat Sandor Liivet. Siiski tema tööandja võib olla tulevikus üks võimalik tuumajaamasse investeerija.

Aga ilmselge on see, et meie geograafilises piirkonnas ei tule ükski taastuv energiaallikas kunagi ühegi traditsioonilise taastuva energiaallika asemele. (A4, ilmselt peaks sõna „taastuva“ asemel olema „taastumatu“)

Temal nagu ka Raukasel esineb „nii ta on“ – argumenteerimist, millele võib oletada mitut põhjust: Esiteks, suhtumine ongi selline, et ei nähta põhjust miks peaks vaevuma midagi lahti seletama. Teiseks, ajakirjanik ei oska rohkem küsida, ei oska küsida „Aga miks ta ilmselge on?“. Kolmandaks võib selline argumenteerimine olla ka teadlik. Sellega piiritletakse probleemi käsitus küsimuseks „kas üks, või see teine?“

Nad võivad üksnes täiendada olemasolevat elektritootmist, aga taastuvat alternatiivi traditsioonilistele energiaallikatele me ei leia. Põlevkivienergeetikat võib Eestis suuremas mahus asendada üksnes tuumaenergeetika. Eesti elektrivarustuse võtmesõna peab aga siiski olema mitmekesisus. (A4)

Kantola et al (2004) kirjutasid sellest, kuidas Soomes tuumaenergia teemal, eriti pooldajate hulgas oli olulisel osal konteksti loomine, kontseptsiooni defineerimine. Gunnar Okk defineerib ja piiritleb diskussiooni põhipunktid lausesse „Põlevkivienergeetikat võib Eestis suuremas mahus asendada üksnes tuumaenergeetika“.

Mitmekesisuse rõhutamine antud konteksti valguses on sarnane Soome tuumaenergia lobistide keelele (Rahkonen, 2002, Kantola et al 2004). Soome diskussiooni uurinud järeldasid seda kasutatavat kui teatud õhus eksisteeriva vastulause vaigistamist. Rahkonen kogus poolt ja vastuargumente Soome diskussiooni puhul. Seal vastuargumentidena esines see, et tuumaenergia arendus peatab ja asendab taastuvenergia kasutamise. Lahendusena diskussiooni ebameeldivale suunale, kasutasid 5. reaktori pooldajad rahustavad sõnumeid, et koos tekkiva heaoluga, saame me edaspidi paremini arendada ka alternatiivseid energialiike. Ajakirjanikult on siin kohal jäänud küsimata, mida see tegelikult tähendab. Mida silmas peetakse, milliseid protsente? Kas 5% või 35% kogutoodangust. Ei ole välistatud, et tuumajaama rajamise tulemusena alternatiivse energia kasutuse osakaal jääb tähtsusetuks.

Märts 2007

Märtsikuust juunikuuni esines valimis teema ainult kolm korda kokku. Aprillist augusti lõpuni avaldas Postimees ühe arvamusartikli, milles IBMi Eesti tegevdirektor Valdo Randpere väljendas ranget kriitikat roheliste vastu tervikuna.

Ma kardan, et kui rohelised siin riigis liiga palju energiapoliitika üle otsustama hakkavad, on mõistlik soovitus kõigile kaasmaalastele üks – hakake endale sooje riideid varuma. Sest tuulegeneraatorid võivad küll mõned roheliste taustajõud kiirelt rikkaks teha, aga kogu Eestile vajaminevat energiat nad toota ei suuda. (A5)

Randpere ei ole olnud teemal oluline kõneisik. Pigem esindab ta siin lugejakiri-tüüpi arvamust. Pole teada, kas ta on ise pakkunud loo kirjutamist või pakkus seda Postimees temale. Tema emotsionaalsel lähenemisel on kaks objekti – rohelised kui „emotsionaalsed unistajad“ ning mõnede roheliste seotus tuuleenergiaäri. Vastandumine rohelinele kui sellisele oli tüüpiline ka Soome diskussioonis. Selle üks tulemus on see, et diskussioon nihkub konsensuslike lahenduste otsimisest kaugele ning muutub sisutuks vaidluseks, milles otsitakse definitsioone iseendale ning teistele. Selline defineerimine tekitab olukorra, et ühise laua äärde ei suudeta istuda. Üksteise kuulamine

muutub võimatuks, tegelikku dialoogi kahe osapoole vahel ei toimu. See mis toimub, on „kurtide dialoog“ (Kantola et al 2004, Rahkonen, 2002, Raittila, 2001).

Ka Randpere esineb eeldusega, et ainus alternatiiv põlevkivile on tuumaenergia:

Praegu tundub ainus tõsiseltvõetav alternatiiv põlevkivile Eestis olevat tuumaenergia. (A5)

Juuli 2007

Raukase esinemine Eesti Päevalehes moodustab suurima erinevuse käsitlevate ajalehtede vahel. Raukase konkreetne ja väljapaistavad teadmised teevad tema kasutamisest mingil määral kallutatu, kuna alternatiivset lähenemist esindavaid, sarnaselt asjatundjaks defineeritavaid kõneisikuid ei esine Eestisse ehitatava tuumajaama vastu. Samas on see teema teatud määral üksnes spekulatiivne ning võib oletada, et vastaste kajastamine on võrdsem plaanide muutudes konkreetsemaks.

Raukas võtab kokku Ignalina tupikuga tekkinud „uue“ olukorra esimest korda liiga harva esinenud terve diskussiooni lähtekohaga, milleks on enamuse Narva põlevkivi katelde seismapanemine 2016. aastal.

Energiavajaduse rahuldamise ainus reaalne tee on Eesti oma tuumajaam. Olen korduvalt juhtinud tähelepanu ohule, et Eesti jääb 1. jaanuarist 2016 ilma elektrita. (A6)

Ta võtab asjatundjana lisaks konkreetsele tuumaenergia pooldamisele, ka „avalikkuse õpetaja“ – rolli, millest Peters (1995) kirjutas, üks kirjeldav osa seda on nõ isalik suhtumine.. See väljendub Raukase puhul vähemalt järgmise löigu pöördumise viisis.

...kahe-kolme aasta pärast jõuab riigikokku uus Eesti kütuse- ja energiamajanduse arengukava, millest alles selgub, kuidas Eestit tulevikus energiaga varustatakse. Härrased ministrid, niikaua pole meil aega oodata. Me peame kohe hakkama rajama oma väikest 600-megavatist jaama, mis kataks meie suveperioodi kogu energiatarbe.

Raukas kirjutab konkreetsest ajast ja plaanidest, kuid see ei leia teiste kirjutajate poolset tähelepanu.

Kõik sõltub tahtmisest, ettevõtlikkusest ja taiplikkusest. Praegu pole energeetikaga tegelevatel riigijuhtidel sellest kolmest eeldusest ühtegi. Kuid aeg ei oota. Rahva toetus tuumajaamale on juba praegu olemas ja tegutsema tuleb asuda kiiresti. Elektri ja soojata on kurb elada!

Raukase viide rahva toetusele võib olla subjektiivne Eurobaromeetri (2007) uuringu järgi võiks suhtumist kirjeldada kui 50-50 ning AS Turu-uuringute (2007) keskkonnateemalises küsitluses Eestisse ehitatava tuumajaama küsimuses oli eitavad vastused (69%) ülekaalus, jaatavad (16%) aga selgelt väiksem. Muidugi tekib kahe uurimuse erinevusel mõned kahtlused ja mõtted. Esiteks, kas keskkonnateemaline uurimus on suunav. Teiseks, kui see oletatav suunavus mõjutab tulemust nii drastiliselt, võib see viidata sellele, et inimeste arvamused on antud küsimuse puhul väga nõrgad ning kiired muutuma.

September 2007

Majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts esineb tuumaenergia poolt, kuid erinevalt teistest ta püüab oma sõnavõttudes olla konsensuslik ja arvesse võtta üldist avalikkust. Ta pretendeerib teistest teadlikumalt rahvaemotsioonidele, mis on tuumajaama puhul tõsiselt tugevad (Eurobaromeeter 2007: 18, 26-32) nii Eestis kui ka mujal Euroopas. Eestis olukorda teeb raskemaks veel keskmisest väiksem teadlikkus kõiges tuumaenergiaga seonduvas.

Küsimus pole vaid tuumajaama rahalises maksumuses, millest rohelised räägivad, vaid ka selles, et avalikkus peaks mõistma: tuumaelekter võib olla sada protsenti ohutu. Iga eestlane võib sõita Helsingist 240 kilomeetri kaugusele Olkiluoto tuumajaama, kus on võimalik kuulata-vaadata ja uurida nii selle jaama kui ka tuumaenergeetika ajalugu. (A7)

Olkiluoto, millest ka Lauri Linnamäe kirjutas Postimehes (14.09.2007, „Soome tuumajaama kõrval kasvavad viinamarjad“) on hea näide sellest, kuidas meeles võib luua väga erinevaid kuvandeid tegelikkusest. Tuumajaam mere ääres, mille kõrval tõepoolest kasvavad viinamarjad (neid soojendatakse altpool voolava reaktori jahutusveega) ja taga ilus mets. Kuigi ka positiivse visuaalse kuvandi loomine on ühesugune tuumaenergia propageerimine, võib see siiski olla põhjendatav, kui inimeste endi arusaam on ebareaalne.

Partsi sõnavõttus on näha lisaks konsensuslikkusele ka niisugust rahva hirmude rahustamist, kus rõhu pannakse hoolika läbi mõtlemise peale.

Minu hea sõber akadeemik Anto Raukas mõtleb tihtipeale sada aastat ette. Me ei saa välistada, et Eestil on kunagi oma tuumajaam. Praegu oleks mõistlikum alustada osalistena Soomes või Leedus. (A7).

Detsember 2007, jaanuar 2008

Sellel ja järgmisel kuul on artiklites juba konkreetsemat sisu. Räägitakse ajast ja konkreetsest tehnoloogiast.

"Kui me räägime tuumajaamast Eestis, siis seda ajaperspektiivis 2025-2030. aasta," ütles Kisel Päevaleht Online'ile. Tema hinnangul peaks tänaste nägemuste kohaselt peaks sellel ajal olema olema ka niinimetatud neljanda põlvkonna reaktorid, mille puhul radioaktiivseid jäätmeid enam ei teki. (A8)

Küsimuses olev neljas reaktori põlvkond tähendab lühidalt tehnoloogiat, mis vähendab oluliselt radioaktiivsete tuumajäätmete tekkimist ning omab parema passiivse turvalisuse. Turu kasutusse võib tehnoloogia prognoositavalt jõuda aasta 2030 paiku (IEA 2007).

Energeetika osakonna juhataja asetäitja Ando Möldre esines üleüldiselt skeptiliselt samas artiklis.

"Prognoositavas tulevikus ei ole tuumajaam Eestis reaalne võimalus, kuna puuduvad tehnoloogia ja infrastruktuur," (A8)

"Meie võimalused on ikka eelkõige rahvusvahelises koostöös riikidega, kes oma pinnal tuumaenergiat arendada soovivad - näiteks Leedu, Soome," (A8)

"Ühtlasi uurime energiaallikate mitmekesistamise võimalusi. Milline saab olema lõplik energiaallikate struktuur, on praegu vara öelda, kuna muutujaid on selles võrrandis väga palju," (A8)

Möldre sõnavõtust selgub, et energeetikakomisjon ei ise ole teadlik sellest, mida peaks tulevikus tegema. Rääkides muutujatest ei seo Möldre end või oma osakonda millegagi. Kõik võimalused jäetakse lahtiseks, ega ajakirjanikud sea kahtluse alla seda, et tegutsetakse liiga hilja või et peaks olema konkreetsete plaanid. Ühest küljest ei saa ajakirjandust ka süüdistada, sest olulised lähtekohad puuduvad, mille järgi hinnata otsuseprotsessi edenemist. Ei ole avalikkusele teada, miks nüüd siiski ollakse skeptilisi Eestisse rajatava tuumajaama suhtes. Samuti ei ole teada, kust ja kuidas nüüd

järsku tekkis hinnangud selle kohta, et enne aastat 2025 või 2030 ei tasu Eestisse tuumajaama rajada.

Sarnasel teemal võetakse sõna ka järgmisel kuul, sõnavõttudes on kuulda samu aspekte, mida eelmise loo puhul.

«Taastuvatest energiaallikatest toodetud elektri maht peab võrreldes praegusega kasvama, tuumaenergia osas jätkame koostööd nii Soome kui ka Leeduga,» ütles Parts valitsuse pressikonverentsil. «Ma ei saa välistada, et peame leidma lause, mis puudutab Eesti enda tuumaenergeetikat.» (A9)

«Kindlasti ei ole valitsuse suhtumine tuumajaama üdini eitav,» märkis Parts. «Energeetikas tuleb teha muutusi, mis on majanduslikult mõistlikud, arvestades maailmas leiduvate lahenduste tehnoloogilist taset.» (A9)

Järgmine lugu näitab seda, millest muutus hoiakutes eelmise loo puhul oli tekkinud.

«Meie arvates on oma tuumajaama vara kaaluda, Eesti Energia uuringu põhjal teame, et tuumajaama pole otstarbekas rajada, sest soovine koormus oleks liiga väike,» märkis roheline liider Valdur Lahtvee. «Praegu maailmas pakutavad reaktorid on Eesti jaoks liiga suured.» (A9)

Seda Eesti Energia uurimust pole seni avalikustatud. Ilmselt mingit põhipunktid on Riigikogus esitatud või siis üks eksemplar on roheline erakonna esimehe käes. Mida tuleks küsida? Ennekõike seda, kust on seni lähtunud tuumajaama rajamise teemal? Lisaks peaks diskussioon muutuma veelgi tõsisemaks sellest, kuidas tagada Eesti oma energiavarustus aastast 2016 edasi.

Veebruar 2008

Milline arusaam jääb meedia käsitlust kronoloogiliselt vaadeldes on ennekõike see, et tegevus poliitikas ei ole järjepidev, vaid tuuakse uusi aspekte üllatavalt kuu aja pärast sellest, kui anti mõista, et tuumajaama plaanid lükatakse kaugemale tulevikku. Järgmine artikkel viitab sellele, et lahendus on olemas silmapiiril.

«Me oleme seotud ühe projektiga, saame infot, kus arendatakse alla 400-megavatist tuumareaktorit, mis peaks kommertskasutusse minema aastal 2015,» ütles Liive. (A10)

«Meie tänased katlamajad kaugküttevõrkude juures tuleb kõik ümber ehitada koostootmisjaamadeks. Hajutatud tootmine, lisaks sellele, et see on efektiivsem ja keskkonnasõbralikum, tõstab märkimisväärselt meie energiavarustuse julgeolekukindlust, mis meil täna on äärmiselt haavatav just tootmise kõrge kontsentratsiooni tõttu,» rõhutas Lahtvee. (A10)

Samas artiklis, toimub teemade osas möödarääkimine. Lahtvee tõstatab teema, millest ta on ka varem kõnelnud. See lähtub realistlikust olukorrast ning sellest, mida käesoleval hetkel saab teha. Eelpool tõin selle probleemi esile, mis tekib koos vastandumise, nimelt siis ei saa ka ühiselt käsitleda neid teisi teemasid, mis hetkel võivad olla aktuaalsemad ning igal juhul vajavad ka käsitlemist. Meedia peaks olema proaktiivne teemade suhtes. Osaliselt probleem on just selles, et erapooletuse ja tasakaalustatuse printsiipi püütakse jälgida, kuid artiklis ei jätku ruumi muudkui ühele tsitaadile allika kohta. See pole diskussioon, vaid pigem arvamuste (tihti eri alateemadel) lühiülevaade.

Selleks, et seda vältida, tuleks allikad panna esitama nägemusi kõrvuti samal teemal, leidis Rahkonen (2002: 72). Tema arvates võimaldaks see ka lugejal moodustada oma arusaam. Lisaks sellele, pakkus Rahkonen viisi muuta konkreetsel teemal lugu veel sisukamaks, lisades loole kolmanda, erapooletu vaatleja, kes hindaks diskuteerivate argumente ja retoorilisi veenmiseviise. Selline võiks sobida arvamustele põhinevatele sisukamatele artiklitele.

Järgmises loos on autor teinud hinnangulise valiku kajastada tuumajaama tekkimist edeneva protsessina. Pealkiri „Eesti oma tuumajaam järjest võimalikum“ viitab sellele, et tegu on positiivse sõnumiga, nagu ütles „me võime selle siiski saada“.

"Kui Leedu projekt viibib ning soomlased ütlevad, et meil pole teie jaoks ruumi, siis meil pole muud võimalust, kui ehitada oma jaam," märkis Eesti Energia juhatuse esimees Sandor Liive. (A11)

Võib-olla peakski meedia panema kõrvuti Eesti Energia inimesed ja MKM energeetika inimesed. Oleks hea lähtekoht, kui vähemalt nende arvamustes eksisteeriks vähemalt mingil tasandil konsensus. Antud loos Strandberg esineb sama neljanda põlvkonna alateemal kui Kisel varem.

"Rumal mõte on võtta kasutusele tuumajaam, kus kriitilise massi lõhustamise protsessis kasutatakse aeglustamise tõttu uraani energiast vaid 1-2%. Seda eriti olukorras, kus tuumakütuse hind kasvab nagu nafta hind, eriti kuna Eesti ei ole uraani tootja," nentis Strandberg. (A11)

Strandberg on ainus, kes esitab konkreetseid detaile, millest ta järeldab, et tuumajaam kui selline ei ole Eestile lahendus. Teised osalejad ei räägi vastavatel teemadel kütuse hinnast või tehnilise kultuuri taset.

"Me ei ütle, et tuumaenergia ei ole lahendus, me ütleme, et vana põlvkonna tuumajaamad ei ole kindlasti lahendus Eesti jaoks," (A12)

"Eesti riigi kaitsevõimekus ei ole ligilähedanegi nende riikide omale, kus tuumajaamu kasutatakse, meil puudub õhutorve. Kui me vaatame peeglisse, näeme me ka suhteliselt madalat tehnilise kultuuri taset, mida kõige paremini iseloomustab meie liikluskultuur." (A12)

Märts 2008

Alo Lõhmuse intervjuu koos Kiseliga on teine artikkel terve materjali puhul milles räägitakse elektrienergia tarbijahinnast. Küsimused leiavad selle asja tuumani, millest terve diskussioon on osaliselt kogu aeg rääkinud. Energia ei saa maailmast otsa, kui sellest on valmis piisavalt maksma. Juhul kui toimuks tulevikus referendum tuumaenergia teemal, üks praktiliselt oluline lähtekoht oleks elektritarbijahind. Pealkiri „Tuumenergia on kuni kaks korda odavam“ on näide sellest, mida Rahkonen (2002) tõi esile. Ajakirjanikud konstrueerisid samast sisust pelga pealkirjaga kas positiivse või negatiivse tuumaenergia suhtes. Antud artiklis tuumaenergiat võrreldakse spekulatsioonidega kvoodihindadega maksustatud põlevkiviga. Pidades lähtekohana teema keerulisust ning vähest teadlikkust, on võimalik, et tavalugejale jääb meelde see, et tuumaenergia on odav.

Kui jaam 15 aasta pärast valmis saab, siis on kõik finantstingimused väga oluliselt muutunud. Kui hakata tuumajaama ehitama praeguste ehitamishindadega, siis kujuneb välja teatud hinnatase, mis jääb tasemele umbes 50 eurot megavatt-tund ehk 70–75 Eesti senti kilovatt-tunni kohta. (A13)

Siis on küsimus palju keerulisem. Siis tuleb vastu küsida, milline on CO² kvoodi hind. Prognooside järgi tõuseb see kuni 50 euroni tonnist. (A13)

Sel juhul kujuneks elektri hinnaks ligi 100 eurot megavatt-tunni kohta ehk Eesti rahas 1,4 krooni kilovatt-tunni kohta. Praegu on hind 40 senti kilovatt-tund. (A13)

6.2.2 Kvalitatiivne analüüs

Analüüsis lähtun McQuaili info kvaliteedi ja ühiskonna ootuste (2002: 157, 144) punktidest. Kasutan Soome diskussioonist kirjutatud uurijate järeldusi ja tähelepanekuid, et anda hinnang konkreetsemalt tuumaenergia kui teema omalaadsusest lähtudes.

6.2.2.1 TASAKAAL

Antud arvamuskirjutajate ja uudislugude allikate puhul esineb rohkem pooldajaid ning pooldavaid lugusid. See on ühest küljest loogiline, kuna üks meedia ülesanne on kajastada valitsuse ja riigorganite tegevust. Teema käsitlese suudab antud teema põhjalt vaadatuna määratleda nn tugevam pool, milleks on siis valitsus MKMi näol ning Eesti Energia. Eesti Energia on see, kes omab lõpliku määratlusjõu selle kohta kas tuumajaam on tasuv või mitte, nagu hinnauuringute mõjust võib välja lugeda.

Oluline puudus on vastaspoole asjatundjate esindatuse puude. Rohelise partei esindajad on ainsad vastuargumentide toojad, kuid neist jääb väheks sisulisele tasakaalu saavutamiseks.

Kuigi mõned pealkirjad viitavad kallutatusele, on ka teistsuguseid pealkirju. Sama on teksti puhul, enamasti siiski püütakse otsida vastuargumente. Probleem seisneb pigem selles, mida intervjuud osutavad, et ei suudeta toimida ise aktiivselt informatsiooni edastajana.

6.2.2.2 MITMEKESISUS

Alateemade hõlmatus ei täida mitmekesisuse nõuet. Üheks konkreetseks puuduseks on tavakodanike arvamuste, vajaduste ja nägemuse puudumine.

Alternatiivsete lähenemisviiside edastamine jääb sellele tasandile, et Strandbergile ja Lahtveele antakse võimalus vahel kommenteerida. Konkreetset „mitmekesise“ energialiikide kasutamise kava ei tooda esile. Loomulikult kitsendab teemat see, et käsitlen seda artiklitega, mis rääkisid „oma

tuumajaamast“. Oletan, et täpsemalt räägitakse erinevaist alternatiivenergialiikidest mujal. Pigem näen siiski vajadust, et selle valdkonna asjatundjatel võimaldataks öelda oma arvamusi. Samas neid arvamusi ja nägemusi peaks võima käsitleda tuumaenergia teema sees. Vähemalt võiks formaalselt esineda võimalus lugejal saada ülevaade sellest, mis võiks olla teine tee.

6.2.2.3 ÜHISKONNA OOTUSED

Valimi 15 kuu jooksul ei keskendunud ükski artikkel sellele, mida arvavad kodanikud. Postimehe materjalis oli kokku rahva arvamust mainitud kahel korral (vt eelmine peatükk). Tekib küsimus, kelle foorum ajakirjandus antud juhul on? Poliitikud ja eksperdid omavad vajadusel igal juhul ligipääsu informatsioonile. Kodanikud aga sõltuvad meedia poolt pakutavast infomaterjalist.

Lõpuks peab tõdema, et MKMi ja Eesti Energia puhul paneb mõtlema argumentides ja ütlemites toimuvad muutused. Liive ei pooldanud 2007. aasta alguses Eesti oma tuumajaama, oletan et taustaks oli usk Ignalina võimalikkusesse. Kisel ja Parts ei esindanud samuti antud valimis järjepidevust, mis nt iseloomustas Raukast. Meedial, ajakirjanikel konkreetselt, on raske omada selget ülevaadet sellest, mis on suund, mis on oluline. Leian, et on põhjust karta võimalust, et läbipaistmatu poliitiline otsustetegemise protsess kõrvaldab või on kõrvaldanud meedia tegelikust, otsustavast dialoogist.

Võib küsida, kelle jaoks oli dialoog mõeldud ning mida see täpsemalt pakkus? Antud „kurtide dialoog“ vastas sellele, et Eesti tuumajaam on võimalik. Sellesse positiivselt suhtuvad olid erinevatel arvamustel aja suhtes ja isegi sõltudes artiklist olid nad vastuolus oma ütlemistega. Kisel rääkis nii 4. põlvkonna ära ootamisest (2035->) kui ka 15 aasta pärast valmivast tuumajaamast.

Mida lugeja teada ei saanud? Kui ta ridade vahelt ei suutnud lugeda, siis ei saanud ta teada, kas tuumajaam ehitatakse Eestisse või mitte. Lugeja ei saanud teada, kui palju vajatakse energiat tulevikus ning kust seda saadakse juhul kui tuumajaama ei tule. Ta ei saanud teada, millised on valitsuse poolt mainitud alternatiivid, mitmekesisus.

Lühidalt võib tõdeda, et dialoogi ei saagi tekkida, kui pole tekitajat. Sellises väites ma tuginen foorumi mõistele. Kui meedia peaks esindama avalikkuse jaoks foorumit, siis peaks konkreetne roll olema selline, mis küsib ja suunab vestluse võimalikult sisukasse arutellusse.

Esimesena tuleks dialoogis teha selgeks kindlad faktid (faktide arvamustest lahus hoidmine). Mis need antud teemal on? Elektrit on vaja saada tulevikus osaliselt mujalt kui põlevkivist. Kõneisikud lähtusid sellest. See on siis fakt (kui Eesti ei hakka uuendama katlaid ja astu ELis välja). Nüüd teine: „põlevkivi või tuumaenergia – need on valikud“. Kus tuuakse esile konkreetselt teiste energialiikide võimatus korvata põlevkivienergeetika? Mitmekesisuse nõudest lähtudes peaks kajastama rohkem terviklikke alternatiive, mitte ainult üksikargumente tuumaenergia vastu.

6.2.2.4 KOKKUVÕTE

Antud valimi põhjal võib väita, et konkreetne Eestisse ehitatava tuumajaama diskussioon on pigem tehnilise võimalikkuse ja ajakava küsimus. Meedias toimuv diskussioonile parem nimetus võiks olla lihtsalt „kajastamine“. Ajaline hajusus on suur, samuti on poolt- ja vastuargumentide esitamine niivõrd hõre, et meediatarbijale ei pruugi tervik pilt neist jääda. Ühe lahendusena võib näha Rahkoneni (2002) poolt mainitud viisi panna kõneisikud üksteisega diskussiooni ühes konkreetses artiklis. Selle abil oleks võimalik vältida muidu kergesti tekkivat jõulisema osapoole diskussiooni suuna määratlust.

6.3 INTERVJUUD

Intervjuude puhul tahan selgitada diskussioonis osalenute poliitikute ja ekspertide hinnangud diskussioonile kolmes punktis. Toon eraldi pooldajate ja tuumaenergiasse negatiivselt suhtuvate seisukohad, mille järele võrdlen neid oma vahel. Lõpuks esitan tähelepanekud lühikokkuvõttena.

6.3.1 Eesti meedia diskussiooni suunajana

Pooldajad:

Tegelikult ikkagi kogu see rahaline maksumus ja ära tasumine. See on jäänud avalikkuses kõik lahti arutamata, lahti rääkimata... väga raske head diskussiooni läbi viia olukorrast, kus sa ise ei ole kompetentne. (Atonen)

Eesti meediakäsitlus on olnud pigem emotsionaalne ja pinnapealne. Selle vältimiseks tuleks ka ise rohkem uurida ja näiteks veebimaterjale läbi töötada. Praegu kasutatakse meedias lihtsalt üksikute inimeste poolt emotsionaalselt öeldu tsiteerimist. (Kisel)

Head taset on hoiaku vaoshoitud positiivsuses. Ideed pole materdatud, kuid hirme oleks lihtne üles kütta, ja see näitab kliima ja energiaprobleemidesse suhtumise tõsidust. Poliitilised oponendid on olnud vist ainult rohelised, ja mu meelest on ajakirjandus ebatavaliselt hästi tunnetanud bluffi nende argumentides. (Ligi)

Ma isiklikult väga kõrgelt ei hinda Eesti meediat... aga mis puutub energeetikasse ma pean ütleva, et siin see olnud küllalgi asjatundlik ja tasakaalustatud nii, et siin mul küll Eesti meediale etteheideid pole. (Raukas)

Vastased:

Tase ei ole olnud piisavalt kõrge, sellepärast et ei ole vaevunud otsima rahvusvahelisest meediast põhjendatud seisukohti. Ajakirjandus ise on väga uljaid, kõhutundel põhinevaid seisukohti avaldanud, mis, minu hinnangul, kvaliteetajakirjandusele päris sobilik ei ole. (Lotman)

Hästi primitiivne. Ma arvan, et see algab tehnoloogilisest kompetentsist... Eestis ei ole ühtegi tuumaenergeetikut ja diskussiooni sügavuse annavad eelkõige spetsialistid. Spetsialiste ei ole, diskussiooni sügavus on madal. Ühelt poolt on argument, et seda on kindlasti vaja – ilma tõsiste argumentidega. (Nõlvak)

No mulle tundub, et süstemaatiliselt asja ei ole käsitletud. Üks väljaanne on ilmselt oma seisukoha kujundanud. See on ärileht nimega Äripäev... Teistel ei ole lähenemine väga süstemaatiline, kuigi seal on ka näha mingit tendentslikkust, et nad püüavad olla tasakaalustatud. (Tarand)

VÕRDLUS

Antud küsimuse puhul andsid pooldajatest Ligi ja Raukas positiivse hinnangu meediale diskussiooni suunajana. Tasakaalustatus ei leia väga suurt kriitikat ka vastaste poolt. Pigem kritiseeritakse emotsionaalset käsitlust, mida vastaste pool nähakse kompetentsi küsimusena, ehk puudulike kompetentsete osalejate esinemisena meedias.

6.3.2 KÕNEISIKUD – ERAPOOLETUS, TASAKAAL

Pooldajad:

Ütleme, et Eestis on need kõneisikud väga piiratud. Inimesi, kes ise on nõus üldse sõna võtma, see on ka piiratud hulk...et sellist tõsist eksperthinnangut, mis toimub Soomes ja mis toimub Prantsusmaal oskavad anda just nimelt kas Soome või Prantsuse spetsialistid. Neid võiks nagu diskussiooni palju rohkem kaasata ja nende arvamusi küsida. (Atonen)

See diskussioon peab olema laiapõhjaline – võimalikult paljud kõneisikud ka teistelt aladelt peaks oma seisukohti välja ütleva. Kõneisikute osas võiks rohkem ringi vaadata – meil on peidus nii poolt kui ka vastu argumenteerijate osas väga säravaid kõneisikuid: näit vt inimesi tuumaenergia vastu allkirja andnute hulgast. (Kisel)

Asjast pole õnneks saanud sensatsiooni. Kõneisikuid võib hinnata nii või teisiti, aga teema läbikaalutuse aste pole veel selline, et meedialt või kõneisikuilt palju nõuda. (Ligi)

Vastased:

Meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid kõnelelejaid ja sealhulgas ka rahvusvahelisi...Ja valikud kõneisikute suhtes on olnud mõnevõrra tuumajaama pooldajate kasuks... (Lotman)

Muidugi! Kusjuures, mitte erapooletuid, vaid kompetentseid kõnelelejaid. Minu jaoks põhiline probleem on energeetika diskussioonis selle osapoolte kompetents. Ma ei tea ühtegi energeetikut selles diskussioonis. (Nõlvak)

Meedia on olnud kõneisikute valikul laisk.

Neid vaateid on erinevaid ja tegelikult ju ei ole vaja mitte erapooletuid kõnelelejaid. Vaid selgete huvideta kõneisikuid.

(Strandberg)

...ta(meedia) peab pöörduma laiema kirjutajate ringi poole, kui Eestist võtta on, sest Eestis praegu pooldajad on ilmselgelt lobistid, kes on täpselt oma tiitlitega noh... lobist ei ole erapooletu kunagi. Sellise tasakaalu saavutamiseks ilmselt oleks nendest liikmesriikidest nagu näiteks Austria või või noh sellised, kus ei ole tuumajaamu.(Tarand)

VÕRDLUS

Mõlemal pool esines arvamus, et kõneisikuid võiks olla laiemalt võetud. Üksnes Ligi ei rõhutanud vajadust välismaalaste asjatundjate ning erinevaid arvamusi omavate kõneisikute järele. Nõlvaku ja Strandbergi arvates ei ole vaja erapooletuid kõneisikuid niivõrd kui kompetentseid või huvideta inimesi. Atonen näeb lahenduseks kutsuda tuumaenergeetika asjatundjaid välismaalt, Tarand omakorda sooviks näha välismaiseid tuumavastaseid kirjutajate ringis.

6.3.3 DISKUSSIOONI ISELOOMUSTUS

Pooldajad:

Lihtsad laused, mis iseloomustab kogu Eesti poliitikat...et see on halb, see on hea, see on kallis ja see on odav ja see on ohtlik... See, et selline süvitsimine on kõik puudu... Aga see ei ole ainult tuumaenergeetika, Eesti poliitika keskendub viimasel ajal loosungile ja väga lühidalt. (Atonen)

Paljude inimeste jaoks jääb see diskussioon ikkagi kaugeks, sest see ei puuduta neid otseselt. Kui hakatakse rääkima tuumajaama potentsiaalsetest tuumajaama asukohtadest, siis muutub arvatavalt ka argumentatsioon ning jõuvahekorrad. (Kisel)

Vastased:

Pinnapealsus ikkagi suurel määral. Seda... võetakse kuidagi see pooldavad argumendid sõnastatakse umbes nii, et jah meil on küll vaja säästa jah, me küll peame arendama taastuvenergiat, aga on ju selge, et sellega me ei suuda lahendada kõiki oma energiaprobleeme. Kust see selge on? Aga see seotakse niimoodi ühte lausesse ja edasi ei süveneta. (Lotman)

On olemas erinevate osapoolte erinevad seisukohad, et seda, kui kaks kampa loobivad üksteisele kive üle aia. See ei ole diskussioon, see on lihtsalt sõnelemine. Diskussioon on ikka see, kui nad tulevad kokku ja nad ütlevad, räägivad samast asjast ja kasutavad sisulisi argumente. (Nõlvak)

Seda iseloomustab selline hetk või olemus, mis paistab välja selline müügimehelikkus... Ehk see argumenteeritus on küllaltki pinnapealne ja see ei võimalda küll sisulisemat diskussiooni. (Strandberg)

Ta praegu on suht ühepoolne mu meelest. Rohkem hääl kostab,..., et ei olegi midagi muud teha, kui et kohe-kohe asume kiiresti ehitama. See ei ole veel dialoog, kuigi on ka vastaste häält siin-seal...(Tarand)

VÕRDLU

Probleemina on intervjueeritavad esile toonud ennekõike seda, et reaalselt diskussiooni või dialoogi ei olegi olnud või see on olnud pinnapealne. Atonen näeb selles põhjust Eesti üldises poliitilises hetkeseisus või kultuuris.

6.3.4 SÜVAINTERVJUUDE KOKKUVÕTE

Suuri erinevusi ei esinenud selles, kuidas tuumaenergiasse positiivselt ja negatiivselt suhtuvad nägid meediatööd ja diskussiooni tuumaenergia teemal. Puudusteks nimetati tasakaalustamatust, meedia puudulikku kompetentsi, liiga kitsast kõneisikuprofiili ning sisulise diskussiooni puudumist. Lisaks toodi mõlemalt poolt esile emotsionaalsust ning pinnapealsust.

Vastased toovad mingil määral esile seda, et diskussiooni ei avata piisavalt teistsugustele argumentidele. Samas ka pooldajad sooviksid näha laiapõhilisemat arutlust teemal. Mõlemal poolel mainitakse meedia kompetentsi puudumist, seda nähakse nii teema suunamise, kui ka adekvaatse informatiivsuse puudumises.

Tasakaalustatuse osas nägid vastased mõnel määral kallutatust, kuid üldiselt ka ei näinud nad seda suure probleemina. Tarand oli teinud sama tähelepaneku, mis esines eelmises peatükis, ehk meedia „tendents“ otsida tasakaalustatust.

Sisulise diskussiooni puudumist peeti tähtsaks probleemiks. Ainult Ligi ei näinud hetkel vajadust laiemaks meediakäsitluseks. Sisulisel diskussiooni puudumisel peeti eriti vastaste puhul silmas argumentide kasutamist, nende põhjendamise ja koos arutamise puudumist.

Kõneisikute valimis soovisid mõlemad osapooled näha erinevaid välismaa asjatundjaid. Ühine soov oli saada mitmekesisust osalejate näol. Esile toodi vajadust tuumaenergeetikute kui ka lihtsalt erinevaid arvamusi omavate kõneisikute järele. Samuti vastased soovisid näha rohkem erapooletuid või „kindlate huvideta“ kõneisikuid.

7. Järeldused ja diskussioon

Selles peatükis võtan kokku kontent- ja kvalitatiivsest sisuanalüüsist selgunud tulemused, intervjuudelt saadud vastused uurimusküsimustele ning hinnangu diskussioonile. Jagan tulemuste käsitlemise kolme peatükki, millest viimane arutleb selle üle, milline tähendus on tulemustel ühiskondlikust ja avalikust huvist lähtuvalt.

7.1 TASAKAALUSTATUS JA MITMEKESISUS

Antud teemal on raske anda hinnangut meediale lähtudes tasakaalu printsiibist. Tasakaalu all mõistetakse enamasti õiglast ja asjakohast juurdepääsu meediale, millest õiglus peaks tähendama meedia sisu proportsionaalsust asjade tegelikule jaotusele (McQuail, 2003). Määratleda asjade olulisuse kaudu see, kui palju üks või teine osapool peaks olema kajastatud meedias, on paratamatult subjektiivne. Töö tulemustes on selge ülekaal tuumaenergiasse positiivselt suhtuvate kõneisikute kajastamisel. Osaliselt tuleneb see vahekord valitsuse või teemal oluliste isikute iseenesest mõistetavast kajastamisest. Nendel on teemal aktiivsed algataja ja toimija rollid. Siiski nagu Tarand esile tõi, on ajakirjandus püüdnud tasakaalu printsiipi jälgida. Uudislugudes selle printsiibi jälgimine oli kohati uudise sisu ja ühtlusega vastuolus, kui lühiuudisesse oli püütud saada mõni üksik tsitaat ka vastaspoolelt.

Intervjuudes esines kõneisikute osas nõudlust pigem mitmekesise asjatundjate ringi kui tasakaalustatuse järele. Asjatundjate all mõisteti nii tuumaenergeetikuid kuid ka teiste alade kõneisikuid. Kui näha vajadust konkreetselt teadlaste järele, tuleb küsida seda, mis võivad olla põhjused, miks neid tuumaenergia diskussioonis kajastatakse niivõrd vähe? Sellele küsimusele ei otsinud käesolev töö vastust. See võib olla soovimatus rääkida ajakirjanduse vahendusel. Soovimatuse taustal võivad olla probleemid teadlaste ja ajakirjanike vastastikustes suhetes. Nelkini (1984) arvates väljendub teadlaste ja ajakirjanike professionide kultuurne erinevus eriti selgelt riskide ja ebakindluse küsimustes.

Küsimus tasakaalustatusest ja mitmekesisusest võib olla ka puhtalt ressursi küsimus. McQuail (2003) leiab, et tasakaalustatus on tõenäoliselt sõltuv ühiskonna majandusliku ja sotsiaalse arengu tasemest. Rahkonen (2002) leidis Soome diskussiooni uurides, et Helsingin Sanomat oli kajastanud

teistest ajalehtedest enam võrdselt tuumareaktori vastaseid ja pooldajaid. Tõenäoliselt Helsingin Sanomate tasakaalustatuse võimaldas teistest suuremad ressursid.

Kas sotsiaalse arengu all peaks mõistma ühiskonna üldise kultuuri arengu taset? Kui näha, et tasakaalustatust on sellest sõltuv, võiks vaadata diskussiooni ebaadekvaatsust ja tasakaalustuse puudumist tulemusena ühiskonnast tervikuna. Atonen tõmbas paralleeli poliitilise kultuuri ning tuumaenergia diskussiooni vahel öeldes, et mõlemat iseloomustavad lihtsad laused, loosungid.

7.2 DISKUSSIOON, DIALOOG VÕI KAJASTAMINE?

Intervjueeritavad tõid esile selle, et diskussioon on emotsionaalne ja pinnapealne. Nemad nägid sisulise arutluse puudumist tasakaalustatusest olulisemana. Osa intervjueeritavatest oli arvamusel, et diskussiooni kui sellist ei ole, on vaid väidete ja arvamuste „loopimine“. Küsimus oli sõnastatud nii, et see ei piiranud seda, kas tegu oli ajakirjanduses, muus meedias või lisaks sellele kitsamas avalikkuses toimunud diskussiooniga

Tekib küsimus selle kohta, et kui energeetika tegelik, dünaamiline arutlus ei toimu meedia vahendusel, siis kus ta toimub. Berg (2004) tõi Soome näitel selle välja, et diskussioon oli enne 5. reaktori ehitusloa otsuse langetamist väga pikaajaline ja mahukas parlamendis. Hylkiälä (2003) tõi esile selle, kuidas eriti tuumareaktorit pooldav lobitöö oli suur ettevõtmine. Kui rääkida tuumajaama rajamisest, mille maksumus on kümneid miljardeid kroone, on tõenäoline, et ka võimalikud finantseerijad omavad huvi asja teostumisel. Poliitilise otsusetegu protsessi läbipaistvuse vajadus saab teised mõõtmised kui stsenaarium Eestisse rajatavast tuumajaamast peaks ükskord realiseeruma.

Rahkonen (2002) tõi esile ühe lahenduse, kuidas diskussiooni edastada ka nii, et tavalugejal oleks võimalik argumente võrrelda ning moodustada selle baasilt oma nägemuse. Võimalik lahendus seisneks selles, et panna erinevad osapooled ajakirjanduses üksteisega dialoogi. Kuidas see võiks aga väljenduda? Esiteks nii, et osapooled esitaksid kõigepealt omad argumendid, mille järele asuksid teise osapoole argumentidele vastuargumente esitama. Tegelikult selline dialoog on toimunudki (ETV), kuid probleem ei ehk olegi nõ välistes tegurites, vaid just samade kõneisikute (kes diskussiooni sisutust kritiseerivad) endi hoiakutes.

Lahendus osapoolte suutmatusele dialoogi arendada võib seisneda just meedia rollis. Kas meedia suudab olla üle neist kontseptsioonides, („tuumaenergia on odav“, „tuumaenergia on halb“), mida osapooled ise tekitavad, mis jäävadki sisulise dialoogi asemel ajalehtede veergudele. Kas meedia suudab olla proaktiivne ning suunata diskussiooni?

7.3 ÜHISKOND JA AVALIK HUVI

Eesti kontekstis on selgelt märgatav see, kui väike on teadlikus tuumaenergia valdkonnas. Eurobaromeetri (2007: 48) uuringus selgus, et üksnes 22% eestlastest vastajatest pidas meedia poolt pakutud informatsiooni piisavaks selleks, et teha omad järeldused. Eestlastest vastajatest vaid 26% pidasid tuumamaterjali kasutamist piisavalt kaitstuks väärkasutuse vastu, samas kui ELi keskmine oli 38% ning Soome puhul koguni 53% (2007: 31)

Küsimusele, kas tuumaenergiast vastavad autoriteedid (omas riigis) suudavad piisavalt garanteerida turvalise tuumajaamade toimimise, vastasid jaatavalt eestlastest 25%, ELi keskmine oli 51% ja Soome oma 80% (2007: 27). Mida need numbrid näitavad?

Ennekõike numbrid näitavad, et eestlased ei usalda oma ühiskonda selles, et ühiskond suudaks garanteerida turvalise tuumaenergia kasutamise. Kombineeritud sisuanalüüsis otsisin artiklitest kahte teemat: „tuumaenergia turvalisus“ ning „rahvaarvamus“. Mõlemad olid viie (15st) kõige vähem kajastatud teemade hulgas.

Blumler (1998) leidis, et meedial on kohutused avalikkuse suhtes, mis on vabaduse ja õigustega tekkinud. Avalikkuse huvid ei piirdu tema arvates ainult konkreetsete huvidega, vaid silmas peab pidama ka pikemaajalist perspektiivi ja ühiskonna tulevikku.

Kui meedias toimuv tuumaenergia debatt ei paku mitmekülgselt, kvaliteetset informatsiooni, on kodanikel raske kujundada arusaama tuumaenergiast kui sellisest. Kui konkreetsed plaanid viiakse ellu, kes sidustab kodanikud võimalike otsustega? Referendumi puhul on vastutus teavitamisest veelgi suurem.

Kokkuvõte

Käesolev bakalaureusetöö uuris debatti tuumaenergia teemal aastal 2007 ja 2008. aasta alguses. Võrreldes varasema ajaga, oli teema muutunud aktuaalsemaks. Antud ajahetkel esines Eestis erinevaid stsenaariume, kuidas tulevikus elektrienergiat omatarbeks edasi toota. Tekkinud uuele situatsioonile oli lähtekohaks põlevkivi kasuteguri ja tootmismahu vähenemine tulevikus seoses Narva põlevkivielektrijaama vanade katelde kasutusea lõpuga 2016. aastal ning seoses prognoosiga saastekvootide hinnatõusust. Töö põhiülesanne oli uurida ajakirjanduse suutlikkust kajastada ühiskonnas olulist, kuid oma kõrge tehnoloogilise taseme ning pikaajalise majandusliku aspekti tõttu keerulist teemat.

Bakalaureusetöö lähtub McQuaili normatiivsest meediateooriast ning uurib ajakirjanduse suutlikkust täita tasakaalustatuse ja mitmekesisuse nõudeid tuumaenergia debati kajastamisel peamiselt Postimehe näitel. Meetoditena kasutati nii kombineeritud kontent- kui ka kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kombineeritud sisuanalüüsi viimase osa ning kvalitatiivse sisuanalüüsi läbiviimisel lisati valimisse ka Eesti Päevaleht. Lisaks tasakaalustatuse ja mitmekesisuse küsimustele uuris töö süvaintervjuude abil ajakirjanduses sõna saanud kõneisikute hinnangut diskussioonile ja ajakirjanduse suutlikkusele seda kajastada. Lisaks diskussiooni iseloomustusele tõid kõneisikud välja ka hinnangud erapooletusele ja tasakaalustatusele. Töös kasutati kõiki meetodeid läbivalt osapoolte jagamist tuumaenergia pooldajateks ja vastasteks.

Postimehe põhjal läbi viidud kvantitatiivse analüüsi tulemusel selgus, et tuumaenergiat pooldavad kõneisikud said ajakirjanduses selgelt rohkem sõna. Kõige rohke kajastati Ignalina tuumajaama projekti, eriti 2007. aasta alguses. 2008. aasta esimesel kolmel kuul esines Postimehes ja Eesti Päevalehes Ignalina teemast enam artikleid tuumajaama ehitamise võimaluste kohta Eestis.

Intervjuude valimis oli kaks endist ministrit, kolm praegust Riigikogu saadikud, looduskaitse organisatsiooni juht, energeetikakomisjoni juht ning akadeemik, kes kokku moodustasid mitmekesise valimi, jagunedes võrdselt pooldajatesse ja vastastesse. Peamiselt olid nad Eesti meedias kajastatud tuumaenergia diskussiooni osas kriitilised. Kuigi tuumaenergia vastased tõid esile kallutatuse meediakajastuses, pidas enamus vastajatest siiski probleemiks diskussiooni üldist kvaliteeti. Osa vastajatest oli arvamusel, et tegu pole üldse diskussiooni või dialoogiga, vaid emotsionaalse ja pinnapealse sõnelemisega. Nii vastased kui ka pooldajad tõid lahenduseks

vajaduse kajastada ajakirjanduses välismaiste asjatundjate arvamust. Üldiselt esines soov mitmekesisema kõneisikute kasutamise ning laiapõhilisema arutluse järele.

Tuumaenergia teema arenemine on käesoleval ajahetkel lahtine. Ignalina koostööprojekti edenemine pole välistatud, samas on lahtine ka küsimus võimalikust osalemisest Soome 6. reaktori projektis. Eestisse ehitatav tuumajaam on hetkel reaalne võimalus. Edaspidiseks uurimusobjektiks võiks olla otsuseprotsessi poliitiline kommunikatsioon. Seda tuleks kaaluda juhul, kui Eesti valitsus otsustaks Eestisse rajatava tuumajaama kasuks ning otsus läheks edasi Riigikokku. Soome 5. reaktori otsuse diskussiooni uurimused on näidanud, et parlamendi otsustamisobjektina on tuumaenergia tema keeruline, pikk ja mitmetahuline protsess. Taoliste poliitiliste protsesside kajastamine ja avalikustamine on ajakirjandusele suur väljakutse.

Summary

The current bachelor's thesis is about the debate of nuclear energy in the year 2007 and at the beginning of the year 2008. At the moment in Estonia there are many different scenarios, how to produce energy in the future. The starting point for the new situation was the understanding of decreasing efficiency and capacity of the oil shale industry in relation to the higher prices of the pollution quota and the suspension of the Narva oil shale power plant's old furnaces in the year 2016. The main purpose of the study is to find out, how capable the media is reflecting important, but complex topics such as the nuclear energy, to the society. Due to high technological level and long-term economical aspect, the media needs to deepen more on this issue.

The theoretical basis of the paper predicated on the McQuail's normative media theory. Using the newspaper *Postimees* the author has studied media's capability to comply with the requirement of balanced and varied discussion. The methodology used to achieve the research purpose is content analysis and qualitative analysis. In the last part of the content analysis and in the qualitative analysis the newspaper *Eesti Päevaleht* is added to the selection. In the third part the spokesmen, who appeared in the media are interviewed to ask their opinion about the discussion and media's capability to reflect it. In addition to their opinion the evaluation of neutrality and balance is presented. In all methods the selection is divided to proponents and opponents.

The outcome of the quantitative part of the study shows, that the proponents of nuclear energy had more opportunities to express their opinion in the *Postimees*. The project of Ignalina nuclear power station was represented most, especially at the beginning of the year 2007. In the year 2008 the topic of the possible nuclear power station being built in Estonia was the most popular during first three months.

In the selection there are two former ministers, three members of the Parliament of Estonia, the leader of conservation organization, the leader of energetic commission and academician, who formed diverse selection, being equally divided into proponents and opponents. Mostly they are critical about the discussion concerning nuclear energy. Although the opponents draw attention to the subjectivity in media reflection, majority pointed out the problem with general quality of the discussion. A part of respondents are of the opinion that there is no discussion neither dialogue, but

only emotional and superficial argument. Proponents as well as opponents offer foreign experts' opinions as a solution. Diverse usage of spokesmen and thorough discussion is a general preference.

The development of the nuclear power issue is undefined at the moment. The advance of Ignalina cooperation project is not excluded; simultaneously the possibility of taking part in 6th Finnish reactor project is not certain yet. At present there is a realistic possibility to build a nuclear power plant in Estonia. The object of further research could be the political communication of the determination process. This should be considered in case of Estonian Government being for nuclear power station to be built in Estonia and Estonian Parliament would vote the decision. Researches about the discussion of building Finnish 5th reactor have shown that the decision-making process in the Parliament is complicated, long and diverse. The reflection and revelation of these political processes is a big challenge for the media.

Lisad

LISA 1. KASUTATUD KIRJANDUS

- Beck, U. (1990). Riskiyhteiskunnan vastamyrryt. Tampere: Vastapaino.
- Berg, A. (2004). Ydinvoiman uudet vaatteet. Tampere Ülikool, Ajakirjandusinstituudi magistrütöö
- Blumler, J.G. (1998). Wrestling With Public Interest In Organized Communications. –K. Brants, J. Hermes ja L. van Zoonen (toim.), The Media In Question, 51-63. London: Sage
- Dunwoody, S. & M. Ryan (1985). Scientific Barriers To The Popularization Of Science In The Mass Media. Journal Of Communication, 35, 26-42
- Dunwoody, S. (1986). The Scientist As A Source. pp. 3-15 in S.M.Friedman, S.Dunwoody and C.L. Rogers (eds). Scientist And Journalists: Reporting Science As News. New York and London. The Free Press/Mcmillan.
- Cottle, S (1998). Ulrich Beck, „Risk Society“ And The Media. European Journal Of Communication, 13, 5
- Hylkiälä, I. (2003). Suomen viidennen ydinvoimalan lobbaus kansanedustajan näkökulmasta, Jyväskylä Ülikool, Ajakirjandusinstituudi magistrütöö. Avaldamatu.
- Kantola, I. (2004). Ydinvoimakeskustelun sähköinen kielipeli. Teoses Kojo, M (toim.) (2004). Ydinvoima, valta ja vastarinta, Helsinki: Like
- Keane, J. (1991). The Media And Democracy. Oxford: Polity.
- Kojo, M (toim.) (2004). Ydinvoima, valta ja vastarinta, Helsinki: Like
- Kyllönen, S. (2004). Suomen ydinvoimaihme. Teoses Kojo, M (toim.) (2004). Ydinvoima, valta ja vastarinta, Helsinki: Like
- Lammi, H. (2004) Tarinat kovasta ytimestä. Teoses Kojo, M (toim.) (2004). Ydinvoima, valta ja vastarinta, Helsinki: Like
- Lichtenberg, J. (1991). In Defense Of Objectivity. –J.Curran ja M.Gurevitch (toim.), Mass Media And Society, 216-231
- McQuail, D. (2003). McQuaili massikommunikatsiooni teooria, 127-158. Tartu. Tartu Ülikooli Kirjastus
- Nelkin, D. (1984). Background Paper. pp. 21-84 in Science In the Streets: Reports Of The Twentieth Century Fund Task Force On The Communication Of Scientific Risk. New York: Priority Press.

- Nordenstreng, K. (1997). *Beyond The Four Theories Of The Press.* –J. Servaes ja R.Lie (toim.), *Media And Politics In Transitions.* Leuven: Acco.
- Peters, H.P. (1992). *The Credibility Of Information Sources In West Germany After The Chernobyl Disaster.* *Public Understanding Of Science*, 1(3): 325-43
- Peters, H.P. (1994). *Mass Media As An Information Channel And Public Arena.* *Risk: Health, Safety & Environment*, 5 (Summer): 241-50
- Peters, H.P. (1995). *The Interaction Of Journalists And Scientific Experts: Co-operation And Conflict Between Two Professional Cultures.* *European Journal Of Communication*, 17, 31
- Peters, H.P. ja Krüger, J. (1985). *Der Transfer wissenschaftlichen Wissens in die Öffentlichkeit aus der Sicht von Wissenschaftlern. Ergebnisse einer Befragung der wissenschaftlichen Mitarbeiter der Kernforschungsanlage Jülich.* Jülich: Kernforschungsanlage Jülich.
- Rahkonen, J. (2002). *Viidennestä ydinvoimalasta käyty julkinen keskustelu.* Tampere Ülikool, Ajakirjandusinstituudi magistratöö. Avaldamatu.
- Raittila, P. (2001). *Mediat ydinjätettä hautaamassa. Eri intressiryhmien julkisuuteen pääsy, dialogi ja argumentointi ydinjätteen loppusijoitusta koskevassa keskustelussa 1999-2001.* Tampere: Tampere Ülikool, Ajakirjanduse Instituut, seeria C; 34
- Weingart, P. (1983). *Verwissenschaftlichung der Gesellschaft: Politisierung der Wissenschaft.* *Zeitschrift für Soziologie*, 12(3): 225-41

LISA 2. INTERNETI ALLIKAD

Turu-uuringute AS uurimus (2007)– Säästva Eesti Instituudi koduleheküljel

<http://www.seit.ee/failid/271.pdf>. mai, 2008

Edilex Lakitietopalvelu. Laki ydinvastuulain muuttamisesta.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050493>. mai, 2008

Energiateollisuus.Energiavuosi-2007

<http://www.energia.fi/fi/ajankohtaista/lehdistotiedotteet/energiavuosi%202007%20-%20s%c3%a4hk%c3%b6.html>. mai, 2008

Eurobaromeeter 271. Europeans and Nuclear Safety. Euroopa komisjon.

http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_271_en.pdf. mai, 2008

IEA. Energy Technology Essentials.

<http://www.iea.org/textbase/techno/essentials4.pdf>. mai, 2008

ETV. Energia foorumid.

<http://www.etv.ee/index.php?0539849>, <http://www.etv.ee/index.php?0546700>

LISA 3. POSTIMEHE MEEDIAMONITOORING

Koos kodeerimisandmetega

„TUUMAENERGIA“, PM 1.1.2007 – 31.3.2008 (41 artiklit)

Andres Karnau: Leedu nõuab Eestilt ja Lätilt tuumaõnnetuse puhuks tagatist

08.01.2007, Andrus Karnau

<http://www.postimees.ee/080107/esileht/majandus/237789.php>

Teemad: Ignalina, põlevkivi – NEUT

Kõneisikud: Ansip (x) – neut, Kisel (x) – neut, Liive (x) – neut, Karnau - neut

Aimar Ventsel: Energiadebatt, mis tuli ja läks

22.01.2007, Aimar Ventsel, kolumnist

<http://www.postimees.ee/220107/esileht/valisuudised/240457.php>

Teemad: välismaad, keskkond, E-sõltuvus - NEUT

Kõneisikud: Ventsel (1/arvamus)

Marek Strandberg: rohelised on muutuse Eesti poliitikas juba saavutanud

29.01.2007, Ingvar Bärenklaur, reporter

http://www.postimees.ee/290107/esileht/olulised_teemad/riigikogu_2007/eestimaa_rohelised/241753.php

Teemad: põlevkivi, tuuleenergia, E-sõltuvus, oma tuumajaam - NEG

Kõneisikud: Strandberg (1/int) - neg

Raport paljastas Rootsi tuumajaamas turvalisusriske

29.01.2007, Aivar Õepa, PM online

<http://www.postimees.ee/300107/esileht/valisuudised/241959.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Soome uue tuumajaama ehitus venib

30.01.2007, Aivar Õepa, PM online

<http://www.postimees.ee/300107/esileht/majandus/242131.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Rootsi peatab ohutuse nimel järjest reaktoreid

05.02.2007, Triin Oppi, toimetaja

<http://www.postimees.ee/050207/esileht/valisuudised/243071.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Andrus Karnau: Ignalina tupik

16.02.2007, Andrus Karnau

<http://www.postimees.ee/160207/esileht/arvamus/245221.php>

Teemad: Ignalina, oma tuumajaam - NEUT

Kõneisikud: Karnau (1/arvamus) - pos

Eesti vajab tulevikus tuumaenergiat

16.02.2007, Kalle Muuli

<http://www.postimees.ee/160207/esileht/majandus/245253.php>

Teemad: Ignalina, majandus, põlevkivi, E-sõltuvus, TE turvalisus, oma tuumajaam, Taastuv-E – POS

Kõneisikud: EE endine juhatuse esimees Gunnar Okk (1/int) - pos

Opositsioon: Ignalina projekti tagamaad peavad olema avalikud

16.02.2007, Toimetas Rando Tooming, PM online

<http://www.postimees.ee/160207/esileht/siseuudised/245322.php>

Teemad: Ignalina, poliitika, majandus, E-sõltuvus - NEUT

Kõneisikud: opositsioon: Laar (x) – neut, Padar (x) – neut, Strandberg (x) - neg

Rootsis suleti lekke tõttu tuumareaktor

16.02.2007, Toimetas Oliver Tiks, PM online

<http://www.postimees.ee/160207/esileht/valisuudised/245333.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Juhtkiri: Pikk samm kliima kaitseks

10.03.2007

<http://www.postimees.ee/100307/esileht/arvamus/249259.php>

Teemad: keskkond, EL, taastuv-E, Ignalina - NEUT

Kõneisikud: peatoimetaja (1/juhtkiri) - neut

Valdo Randpere: Päike, tuul ja vesi – me sõbrad kolmekesi

16.03.2007, Valdo Randpere, IBM Eesti tegevdirektor

<http://www.postimees.ee/160307/esileht/arvamus/250246.php>

Teemad: poliitika, Ignalina, oma tuumajaam, tuuleenergia - POS

Kõneisikud: IBM Eesti tegevdirektor Valdo Randpere (1/arvamus) - pos

Säästva arengu klubi: tuumajaama investeerimine on halb mõte

16.03.2007, Toimetas Rando Tooming, PM online

<http://www.postimees.ee/160307/esileht/siseuudised/250320.php>

Teemad: Ignalina, E-sõltuvus, keskkond, põlevkivi, majandus - NEG

Kõneisikud: Säästva arengu klubi (1/passiivis) - neg

Tanel Tammet: Tuumaenergia ja vallavalitsused

22.03.2007, Tanel Tammet, TTÜ professor Erakond Eestimaa Rohelised

<http://www.postimees.ee/220307/esileht/arvamus/251278.php>

Teemad: Ignalina, majandus, rahvaarvamus - NEG

Kõneisikud: (TTÜ professor Erakond Eestimaa Rohelised) Tanel Tammet (1/arvamus) - neg

Rootsi tahab osaleda Leedu tuumajaama projektis

01.06.2007, Toimetas Alo Raun, PM online

<http://www.postimees.ee/010607/esileht/majandus/263976.php>

Teemad: välismaad - NEUT

Kõneisikud:

Balti riigid pakuvad Poolale osalust Ignalinast

12.06.2007, Toimetas Martti Kass, PM online

<http://www.postimees.ee/120607/esileht/majandus/265834.php>

Teemad: Ignalina, keskkond, E-sõltuvus - POS

Kõneisikud: Ansip (1) - pos

Leedus läbis tuumajaama eelnõu teise lugemise

21.06.2007, Andrus Karnau, Postimees

<http://www.postimees.ee/210607/esileht/majandus/267733.php>

Teemad: Ignalina, osalus Soomes - POS

Kõneisikud: Kisel (x) – pos, Liive (x) - pos

Saksa võimud: Rootsi firma vaikis probleemidest tuumajaamades

08.07.2007, Toimetas Aivar Õepa, PM online

<http://www.postimees.ee/080707/esileht/valisuudised/271147.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Jürgen Ligi: erakorraliselt energeetikast?

13.08.2007, Jürgen Ligi, riigikogu rahanduskomisjoni esimees, Reformierakond

<http://www.postimees.ee/130807/esileht/arvamus/276760.php>

Teemad: poliitika, põlevkivi, taastuv-E, tuuleenergia - POS

Kõneisikud: (riigikogu rahanduskomisjoni esimees) Jürgen Ligi (1/arvamus) - pos

Juhtkiri: elektrit ja tsirkust

14.08.2007

<http://www.postimees.ee/140807/esileht/arvamus/276937.php>

Teemad: Ignalina, rahvaarvamus, poliitika - NEUT

Kõneisikud: peatoimetaja (1/juhtkiri) - neut

Osalus tuumajaamas selgub 2009. aastal

03.09.2007, Andrus Karnau, Postimees

<http://www.postimees.ee/030907/esileht/majandus/280588.php>

Teemad: osalus Soomes, Ignalina, TE turvalisus, EL, majandus, põlevkivi, oma tuumajaam - POS

Kõneisikud: Parts (1/int) - pos

Vanhanen ei tõrju Eesti soovi osaleda uues tuumaelektrijaama projektis

11.09.2007, Toimetas Mari Kamps, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/110907/esileht/majandus/282265.php>

Teemad: välismaad, osalus Soomes, keskkond - POS

Kõneisikud: Ansip (2) - pos

Soome energiafirma ei taha Eestile elektrit müüa

12.09.2007, Toimetas Mari Kamps, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/120907/esileht/majandus/282561.php>

Teemad: välismaad, osalus Soomes - NEUT

Kõneisikud:

Soome tuumajaama kõrval kasvavad viinamarjad

14.09.2007, Lauri Linnamäe ja Liis Treimann, Postimees

<http://www.postimees.ee/140907/esileht/valisuudised/282924.php>

Teemad: keskkond, TE turvalisus - POS

Kõneisikud: Linnamäe ja Treimann (1/olemuslugu) – pos, Liive (2) - neut

Andrus Ansip: Eesti peab energiapoliitikas tegema strateegilisi valikuid

04.10.2007, Toimetas Kaire Uusen, Tarbija24.ee

<http://www.postimees.ee/041007/esileht/majandus/287293.php>

Teemad: põlevkivi, taastuv-E, E-sõltuvus, EL, Ignalina, osalus Soomes, majandus - POS

Kõneisikud: Ansip (1/kõne) - pos

Ansip: energeetikajulgeolek sõltub Euroopa ühtsest energiapoliitikast

11.10.2007, Toimetas Hanneli Rudi, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/111007/esileht/siseuudised/288745.php>

Teemad: EL, põlevkivi, taastuv-E, Ignalina, E-sõltuvus - POS

Kõneisikud: Ansip (1/esinemine konverentsil) - pos

Volvo loobub tuumaenergiast

12.10.2007, Toimetas Aivar Õepa, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/121007/esileht/majandus/289041.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Osalus tuumajaamas selgub aasta jooksul

18.10.2007, PM

<http://www.postimees.ee/181007/esileht/majandus/290070.php>

Teemad: osalus Soomes - NEUT

Kõneisikud: Kisel (x) - pos

Oskarshamni tuumajaamast leiti mitmeid vigu

29.11.2007, Toimetas Mari Kamps, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/291107/esileht/valisuudised/298554.php>

Teemad: välismaad - NEG

Kõneisikud:

Lauri Linnamäe: tahaks kaasa rääkida

29.12.2007, Lauri Linnamäe, Postimees

<http://www.postimees.ee/291207/esileht/majandus/303557.php>

Teemad: Ignalina, põlevkivi, poliitika - NEUT

Kõneisikud: Linnamäe (1/arvamus) - neut

2008

Kliimadirektiiv heidab majandusele kinda

Andres Karnau

<http://www.postimees.ee/030108/esileht/majandus/304121.php>

Teemad: EL, Ignalina, osalus Soomes, keskkond, taastuv-E - POS

Kõneisikud: Einari Kisel (x) – neut, Karnau - neut

Suurbritanniasse kerkivad uued tuumajaamad

Toimetas Oliver Tiks, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/100108/esileht/valisuudised/305494.php>

Teemad: välismaad - POS

Kõneisikud:

Valitsus tõstis avalikkuse ette Eesti tuumajaama rajamise

Andrus Karnau

<http://www.postimees.ee/110108/esileht/majandus/305564.php>

Teemad: oma tuumajaam, taastuv-E, Ignalina, osalus Soomes, TE turvalisus, majandus - POS

Kõneisikud: Parts (1) - pos, Lippmaa (2) - pos, Lahtvee (2) - neg

Barroso revolutsioonile algatus lisab elektri hinnale vähemalt 50 senti

Andrus Karnau, Postimees

<http://www.postimees.ee/250108/esileht/majandus/308177.php>

Teemad: elektri hind, taastuv-E, põlevkivi, oma tuumajaam - POS

Kõneisikud: EE juhatuse liige Margus Kaasik (1/int) – pos

Rohelised peavad tuumajaama rajamist Eestisse mõttetuks

ETV24

<http://www.postimees.ee/210208/esileht/siseudised/313074.php>

Teemad: oma tuumajaam,

Kõneisikud:

Kunstnik astub näitusega tuumaenergia vastu

Toimetas Tiit Reinart, Tartu Postimees

http://tartu.postimees.ee/270208/tartu_postimees/kultuur/314196.php

Teemad: TE turvalisus - NEG

Kõneisikud:

Tuumaenergia on kuni kaks korda odavam

Alo Lõhmus, Postimees

<http://www.postimees.ee/050308/esileht/siseudised/315680.php>

Teemad: oma tuumajaam, elektri hind, põlevkivi - POS

Kõneisikud: Einari Kisel (1/int) - pos

Parts ja Godmanis arutasid energeetikaküsimusi

Toimetas Raul Sulbi, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/060308/esileht/siseuudised/316123.php>

Teemad: Taastuv-E, keskkond, Ignalina - POS

Kõneisikud:

Liive palkab Eesti Energiasse tuumajaamade projektijuhi

Toimetas Marti Aavik, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/120308/esileht/majandus/317091.php>

Teemad: Ignalina, Soome - POS

Kõneisikud:

Käivitus tuumaenergia infoportaal

Toimetas Risto Mets, Tartu Postimees

http://www.postimees.ee/190308/tartu_postimees/uudised/318630.php

Teemad: keskkond, E-sõltuvus, riskid - NEUT

Kõneisikud: Erik Puura (1) - neut

Parts: tuumaenergia osas tuleb teha põhjalik eeltöö

Toimetas Merje Pors, Postimees.ee

<http://www.postimees.ee/260308/esileht/majandus/319985.php>

Teemad: taastuv-E, majandus, E-sõltuvus, Ignalina - POS

Kõneisikud: Parts (x) - pos, Strandberg (x) - neg, Lippmaa (x) – pos, Ligi (x) - pos

LISA 4: INTERVJUUDE TRANSKRIPTSIOONID

LISA 1

TUUMAENERGIA SEMISTRUKTUREERITUD KÜSIMUSTIK

1. Veelkord, aga lühidalt, mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?
Oma tuumajaam?
2. Mis te arvates on olnud Eesti meedia tase diskussiooni suunajana, mida tuleks/pidanuks teha teisiti ja kas meedia on selleks võimeline?
Või on meedia juba võtnud oma seisukoha?
3. Kas meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid kõnelejaid ja kas meedia senised valikud on olnud põhjendatud kõneisikute osas?
4. Mis iseloomustab tuumaenergia diskussiooni teie arvates?
Kuidas tuumaenergia diskussioon erineb mõnest varasemast olulisest diskussioonist, nt EL-iga ühinemisele eelnenust diskussioonist?
5. Mis teie arvates on olnud pooldajatelt õnnestunud viis propageerida oma seisukohta ning mis on õnnestunud vastastelt?
Miks vastased ei ole toonud kodanikele kordaminevat riskiaspekti mängu piisavalt? (uuringud on näidanud, et tuumaenergiat kardetakse)
6. Miks te arvates on tuumaenergia diskussioon kujunenud Eestis küsimuseks hinnast, kui nt Soomes parlamendi vastu hääletades 1993 ning aastal 2002 Olkiluoto 3 ehitusloa pooldava vastuse korral oli küsimus pigem väärtustest; nt odav energia versus riskid ja kulutuse kasv?
Kas väärtuste aspekt on oluline?
7. Kas tuumajaama küsimus, kui valitsus ja Riigikogu selle kõigepealt ise heaks kiidab, peaks läbima siduva referendumit? Miks ei, miks jah?
8. Kui tuumajaama või üldiselt energeetika nõ lõplik, otsustav, paikapanev, tulevikku suunatud plaan jõuab Riigikokku, kas seal jätkub piisavalt kompetentsust õigesti otsustada?
9. Juhul kui oma tuumajaama pooldav otsus vastu võetakse Riigikogus, kas te arvates kodanikud oleksid nõus otsusega ja valmis seda aktsepteerima?
10. Mida te peate alternatiivideks kui Eestisse tuumajaama ei ehitada?
11. Kuidas võiks teie arvates välja näha ideaalne valitsuse, huvigruppide ja meedia koostöö energeetika diskussioonis?

12. Kuidas oleks laiemas avalikkuses võimalik tekitada huvi ja sellele vastavalt lisada teadlikkust energeetika valdkonnast, võimalustest ja väljakutsetest?

LISA

Intervjuu Meelis Atoneniga

1. Mis on lühidalt Teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?

No tuumaenergia kasutamise vastu ei ole minul midagi, mis tähendab, et ma toetan tuumaenergiat. Küll on küsitav, et kas Eesti ise üksi suudaks oma jaama ehitada. Seetõttu mina pigem näen suuremat potentsiaali selles, et see Ignalina jaamas koostööd teha teistega või näiteks Soomega koostööd tehes, et kellegagi üheskoos jaam püsti panna. Ma lihtsalt Eesti vastava eluala teadmisi ei pea piisavaks.

Juhul kui koostööprojekt ei õnnestu?

Ega selles mõttes, kui rahaliselt tasub ära, siis võib Eestisse ka teha. Põhjus ei ole see, et teeme teiste juures, et äkki on riskid väiksemad. Aga põhjus on see, et Eesti üksi, rahaliselt ei tasu ära, et see turg on nii väike, et see üks jaam on lihtsalt väga kallis.

2. Mis Teie arvate Eesti meedia tasemest diskussiooni suunajana? Mida oleks tulnud teisiti ja kas meedia oleks selleks võimeline?

Ma olen Eesti meedia suhtes üldse suhteliselt kriitiline, et selles samas diskussioonis, minu hinnangul ei ole sellele tavalugejale või tavajälgijale üldse kogu seda teemat väga hästi lahti kirjutatud. Ühed räägivad hästi emotsionaalselt, et see on ainuke võimalus. Anto Raukas, Endel Lippmaa, et muud varianti polegi. Ja teised ütlevad, et see on hästi halb asi. Tegelikult ikkagi kogu see rahaline maksumus ja ära tasumine. See on jäänud avalikkuses kõik lahti arutamata, lahti rääkimata. Selles mõttes mulle näib, et see ütleme, meedial oleks siin päris palju seda edasiarengu ruumi. Aga teiselt poolt on jälle see, et osal meedias puudub endal ka üldse seisukoht ja ka arusaamine ja selle tõttu, kui sa asjast väga hästi aru ei saa, siis on ka seda oma seisukohta raske kujundada ja ka väga raske head diskussiooni läbi viia olukorrast, kus sa ise ei ole kompetentne.

Kas probleem on selles, et osalejad ise ei taha seda viia sellele tasemele, et esitada argumentidele vastuargumente ja pigem jääb siis jutt sellele tasemele, et tuumaenergia on hea või tuumaenergia on halb?

Jah. See nii ongi. See küsimus oli ise vastus, et täpselt see ongi, et ka ütleme et meedia võiks olla võimeline nüüd seda diskussiooni ikkagi, ütleme, et kui keegi mängib valeturakat ja ütleb, et halb halb halb, aga et tal tõendeid ei ole, siis meedia peaks olema võimeline ütleva, et kulla mees, mis, kus on tõendeid. Too näiteid ja räägime sellest, mitte nii et keegi lihtsalt ütleb, et halb halb halb. Ja ega vastupidi samamoodi, lihtsalt, et Eesti õnnetus on, et Eesti on väga väike. Ajakirjanikud ei ole mitte pahad, vaid selles mõttes, et ajakirjanikel on nii palju teemasid, et nad ei jõua sügavuti minna ja sealt see meedia nõrkus tuleb.

3. Kas Te peaksite otsima senisest enam erapooletuid kõnelejaid? Erapooletuga mõtlen seda, et ei oleks emotsioonide ja positsiooniga seotud teemasse? Kas senised valikud on olnud põhjendatud kõneisikute osas?

Ütleme, et Eestis on need kõneisikud väga piiratud. Inimesi, kes ise on nõus üldse sõna võtma, see on ka piiratud hulk, eks ju. Ma siin nagu ei teekski etteheidet, aga mis on minu arvates probleem on see, et väljapool... no ütleme, et sellist tõsist eksperthinnangut, mis toimub Soomes ja mis toimub Prantsusmaal oskavad anda just nimelt kas Soome või Prantsuse spetsialistid. Neid võiks nagu diskussiooni palju rohkem kaasata ja nende arvamusi küsida. See pool on ära

jäänud, Eestis et noh siit võib ju moe pärast öelda, et võiks natuke laiem haare olla, aga üldiselt ütlen ausalt, et Lippmaa ja Raukas on küll vanad, aga teatud koolkonna väga kindlad esindajad. Ja Strandberg teiselt poolt on ka väga selgelt sellise rohelise teema esindaja, et siinsed liidrid on küll sõna saanud. Noh ma pigem arvan, et väljapoolt on jäänud diskussiooni lihtsalt... seal on tegelik *know-how*. See on jäänud võtmata.

Kas see võiks olla valitsuse enda ülesanne, et valitsuse enda poolt võiks keegi rohkem kõneleda sellest?

Noh valitsus.... mina arvan, et avalikkuses on... milles on probleem on see, et avalikkus on täna suhteliselt pooldav Eestis. No ma ei tea, mis need arvamusküsitlused on, aga ma arvan, et umbes kaks ühele, on need 65:35 on umbes see kes pooldavad ja kes on vastu. Ja selles olukorras ma arvan, et valitsus väga ei pinguta selle teemaga, et tal on niivõrd palju mingeid muid muresid, et nad keskenduvad sinna, kus on mure, et valitsus tavaliselt hakkab rabelema sel hetkel, kui häda on majas. Noh nende käitumine on praegu lihtsalt selline oma rasva peal liugu laskmine. See võib olla ühel hetkel neile... ütleme halba kaasa toov, aga täna neil muretsemiseks justkui põhjust ei ole.

4. Mis te arvate, mis iseloomustab tuumaenergia diskussiooni?

Lihtsad laused, mis iseloomustab kogu Eesti poliitikat. Väga lihtsalt üritatakse valijale või sellele auditooriumile asju kirjeldada, öeldes, et see on halb, see on hea, see on kallid ja see on odav ja see on ohtlik. Aga ütleme, et ohul on ka erinevad faktorid. Ka tuumajaamad, üks näiteks, see mis oli Tšernobõlis, see mis on Ignalinas ja see näiteks, mis on Soomes seal Olkiluotos, kus ma olen isiklikult käinud üks ole. Ma olen Soomes kahes käinud ja see oli viimane. Ütleme, et need riskiastmed on ka erinevad. Tõsi on ka see et tehnoloogia, et tehnoloogiast tuleb hind on erinev. See, et selline süvitsimine on kõik puudu ja selles mõttes, miks ma ütlesingi, et kõik tehakse lihtlausetega. Aga see ei ole ainult tuumaenergeetika, Eesti poliitika keskendub viimasel ajal loosungile ja väga lühidalt.

5. Kas see siis on pigem vastaste ebaõnnestumine, et ei suudeta viia neid teemasid süvitsi?

Ma arvan, et see ebaõnn on tegelt mõlemapoolne. Täna hetkel on vastased vähemuses, aga see võib väga kergelt pöörduda. Ega see... noh täna on niimoodi ütleme, et mingil hetkel tuleb keegi väga hea artikliga, arvamusega välja ja see noh niinimetatud rahva arvamus võib väga kiiresti muutuda. See kumb lõpuks kannab selle pinna peal, kus diskussioon käib. Seda saab kunagi siis öelda, et kas langetatakse see otsus või seda ei tule. Täna on protsess poole peal, see on nagu spordis jooksuga, et täna on vara öelda kes võidab. Mina arvan, et mõlemal poolel on siin olnud... mina... vot kuna ma ise usun, et tuumajaam on hea asi ja tasub ära lõpuks, siis mina arvan täna hetkel, et nendel vastastel väga ei olegi argumente. Ütleme, et neil on raske, aga valitsuse poolel oleks väga palju inimestele kas või seda näidet tuua, miks Prantsusmaal on tuumaenergeetika osa väga suur, miks on Soomes see nii. Seda kõike saaks palju rohkem selgitada, aga meil on nii nagu ma enne ütlesin, et meil on täna seis, et seda ei ole vaja. Tegelikult ühel päeval võib selguda, et seda tegelikult oli vaja.

6. AS Turuuringute tegi uuringu, kus 69% vastastest vastas, et ei poolda tuumaenergiat.

Keskkonnateemaline uurimus võib olla muidugi ka suunav. Aga siin tekib probleem, et kui rohelised esindavad väikest osa rahvast, kes on umbes kolmandik või natuke rohkem, kes on tuumaenergia vastu, kuid mitte rohelised Nad on sellepärast vastu, ma arvan, et nad kardavad seda üldiselt. Miks seda aspekti keegi pole toonud? Riskiaspekti?

See on... seda tuuaksegi nõrgalt välja. Minul on seda raske öelda, miks rohelised vähe kasutavad. Ma arvan, et neil oleks tegelt potentsiaali seda teemat palju rohkem viljeleda, aga miks nad seda ei tee.. mul on väga raske öelda seda. Samamoodi ma ütlen, et siin on jälle need

näited, et nad saaks ju Tšernobõli ja igasuguste siukeste... noh ega noh erinevaid tõrkeid on ette tulnud ka väga tsiviliseeritud jaamades, aga miks nad seda välja ei too, et noh.. ma ei oska seda arvata, seda on raske öelda.

7. Kas te arvate, et tuumajaama küsimus peaks läbima siduva referendumid?

Ei. Ma ei poolda üldse selliseid referendumipoliitikat. Minu loogika on nagu selline, et no esiteks siin on oluline vahe ka, et kui see on väljapool Eestis, siis see referendum ei anna midagi, sest tuumajaam.. noh Ignalinast tuleb nagunii oma tuumajaam. Ainuke on see, et kui on Eesti sees, siis on sellel üldse mõtet. Aga mina isiklikult arvan, et demokraatia on ikkagi see, et valitakse esinduskogu, täna siis Riigikogu. Me oleme valinud, isegi kui ta mulle ei meeldi, me oleme usaldanud, nad teevad oma otsuseid ja kui mulle need otsused ei meeldi, siis ma järgmine kord ei vali tagasi.

Mis te arvate, kas referendumil on üldse potentsiaali tekkida?

Ma arvan, et Eestis tuleb referendum tegelikult. Mina ei poolda, aga ma arvan, et tegelikult tuleb, selle pärast et poliitikutel on selline komme, et nad tahavad populaarsed olla ja öelda rahvale, et teie otsustate, et see on väga populaarne. Inimestele meeldib ikka ise otsustada. Ma usun et tuleb referendum, aga tegelikult referendumid arutelud on palju vähem sisulised, kui noh.. alamal astmel, tasemel... sel lihtsalt põhjusel, et lõpuks on kõik jälle loosungid – tuumajaam halb, tuumajaam hea. Kui oleks mingi diskussioon mingil teisel tasemel, siis jõuaks teema palju sügavuti ja palju sügavamale.

Ehk siis teema läheks sellega nagu veelgi madalamale?

Veelgi nagu madalamale tasemele ja veelgi, nagu noh, lihtsamaks jah.

Kas valitsus ei näe seda või kas see populaarsus on nii tähtis, et nad ei näe seda riski. Siis meil on vaja hakata tõsiselt seda lobitööd tegema.

Aga mina arvan, et valitsuses, need kes täna on valitsuses. Nemad arvavad, et referendumit ei tule. Ja kuna nad usuvad, et noh ei tule, siis nad arvavad, et oh see teema läheb libedalt, aga noh tavaliselt Eestis juhtub nii, et kõik need asjad, mis justkui libedalt lähevad, ühel hetkel tekib... noh üks põhjus võib olla see, et koalitsioonis kellegi populaarsus on madal. Ütleme, et näiteks Reformierakonnal läheb halvasti, ütleme et see on kahe aasta pärast näiteks, et valimistel Reformierakonna toetus on 14%. Siis vaadatakse, et nii nüüd on vaja populaarseid otsuseid teha... oh! Ütleme, et tuumajaam referendumile. Tehakse see otsus ja opositsioon nõuab kogu see aeg referendumit. See on nagu tavaline Eestis. Siis ongi nii, et keegi valitsusest loobub põhimõttest, aga läheb sellise populistliku tee peale ja lõpuks on hääled koos, sest opositsioon ei saa ühel hetkel öelda, et nüüd ikka ei ole vaja referendumit. Noh ma tõin praegu näite oma erakonna pealt, aga tegelikult võib juhtuda, et ükskõik kes kolmest hakkab ühel hetkel kõhklema ja ütleb, et nüüd teeme ikka referendumid, et seda on ikka vaja. Lõpptulemus on see, et kuna nad täna ette ei usu seda. Nii nagu nad ei uskunud ka, et majanduses mingigi langus tuleb, siis nad on väga optimistlikud, et ohoo ja nad et mõtle selle stsenaariumi peale, milles küsimus tuli.

Tuumajaama pooldajatele oleks võib-olla just sellepärast vajalik algata teavitustööd praegu ja kasvõi läbi viia see referendum, kui nende enda erakond on populaarne.

Sel hetkel, kui sinu sõna maksab palju, see on palju õigem teha.

8. Kui tuumajaama või energeetika üldine lõplik, otsustav, tulevikku suunatud plaan jõuab riigikokku, siis kas seal jätkub piisavalt kompetentsust, et otsustada?

Noh... see on selline, noh alati võib öelda, et Riigikogus ei ole mingitel üksikudel elualadel väga palju kompetentsi, aga küsimus on selles, et kõik sõltub nende konkreetsete riigikoguliikmete huvist erinevate asjade vastu ja võime materjali läbi töötada. Iseenesest mina võin öelda, et ma sain Riigikogu liikmeks üheksa aastat tagasi, ma energeetikast väga palju ei teadnud. Aga elu

erakonnas ma vastutasin majandusasjade eest, energeetika oli selle sees. Ma uurisin, käisin ise õppisin, kutsuti üritustele eks ju ja lõpuks käisin ju ka esinemas. Nii see kompetents tekib, et tegelikult ma ütlen, et see on... et see ei ole mitte institutsionaalne probleem, et Riigikogus või parlamendis *a priori* ei ole mõistust. Aga ütleme nii, et kui parlament ise esineb väljapoole selliste lühikeste loosungitega, siis tavaliselt ise õpitakse ja neid lühikesi loosungeid. Ma ütlen, et see ei ole mitte nüüd energeetika teema, ma arvan, et see ei ole mitte ainult Eesti poliitika, vaid see on kogu poliitika, ülemaailmne suur häda. Ma arvan, et see pealiskaudsus loomulikult poliitikuid nõrgestab. Nad teevad järjest rohkem otsuseid, mis neile ette söödetakse ja ütleme, et nii võib juhtuda, et otsus on ka vale. Tuumajaama puhul ma ei tea, et ütleme, et tuumajaama juures üldiselt kõige suurem otsuse tegemine tänasel hetkel ikkagi on see võimalik hinna võrdlus teiste toorainetega. Küsimus on nüüd selles, et see kes teeb nüüd selle tehte, mille järgi hinnavõrdlust arvutatakse. Kas ta arvestab kõiki komponente? Kui ta jätab midagi arvestamata, noh näiteks Eestis on täna põlevkivi väga kõrgel tasemel. Pikk aega ju seda põlevkivi kütte hinda arvestati, noh jättes arvestamata kõik igasugused keskkonna mõjud. Aga see tuleb alati ju sisse arvestada. Või ütleme aatomienergia puhul hilisem see lades... noh nagu järelejäänud osa ära ladestamine kõik see. Need on kõik kulud, need tuleb kõik kirja panna. Küsimus on, et kui head nõustajad või eksperdid teevad selle hinnatehte. Ja sellest sõltub, kas riigikogu saab asjadest objektiivselt aru või mitte.

9. Kas sellest võib saada ka nii-öelda selline väärtuste küsimus, nagu see oli Soomes aastas 2002? Siis läksid arvamused üle erakondade. Enesedistsipliini ei olnud. Kas see võib ka Eestis juhtuda?

Täna ei usu. Täna ma pigem arvan, et kui keegi mingit arusaamu väljendab, siis seda teeb erakond tervikuna, et see noh... võib-olla, et on üksikud. Noh, aga see ei ole selline, noh ütleme... see ei ole selle küsimuse vastus. Igal pool võib olla üks inimene vastu, aga seda et erakonna sees on 30/30, seda ma ei usu. 50/50 situatsiooni ma ei usu.

Kas see tähendab ka seda, et tulevikus võib opositsiooni ja koalitsiooni poliitika tõttu kannatada see õigete lahenduste otsimine ja leidmine ja läbi viimine?

Võib. Võib.

10. Mida Te peate alternatiivideks, kui Eestisse tuumajaama ei ehitata ja mujalt ka tuumaenergiat ei saa?

No mina isiklikult pooldan absoluutselt igasuguse energeetilise potentsiaali ära kasutamist. Et ütleme Eestil on noh, ütleme. Tuumajaam on ikkagi üks võimalus. Samamoodi nagu põlevkivi, et kui ma olin ise minister, ma ütlesin et meil on täna põlevkivi veel justkui päris pikaks ajaks, aga me ei saa mõelda nii, et oh nüüd istume ja kütame ja jõle tore. Tegelikult on nii, et kui Venemaalt saab gaasi mõistliku hinnaga, tuleb sellest toota. Kui me saame kuskilt... ma ei kujuta ette... kui kivisüsi tuleb meil ilma rahata kohale või noh mõistliku hinnaga, teeme sellest. Kui on tuul olemas ja see on konkurentsiga nagu, hind on enam-vähem talutav, no toodame tuulest. Mina selles mõttes ütlen, et Eesti teeb väga targalt, kui ta nüüd ütleme noh, kui meil oli põlevkivi on ka täna selge dominant. Kui me sellest lahkudes suudame olukorra säilitada, kus meil on võimsus jääb hajutatuks erinevate küteliikide vahel. See oleks kõige targem tegu. Ma ütlen, et isegi kui Vene gaas, ütleme, et kui siin tekib mingi poliitiline pinge kunagi, et venelane tõstab gaasi hinna. See mis täna tehakse ei ole see, et venelane tõstab gaasi hinda, vaid täna on see, et maailma turul kõik fossiilsete kütuste hinnad tõusevad ja noh vene gaas tõuseb selle järgi lihtsalt eks ju. Sest noh gaasi turg on natuke teistmoodi, kui bensiinil või diislil. Aga iseenesest ütleme on ikkagi nii, et kui Venemaa hakkab gaasiga mängima, siis on hea, kui mul on mingid teised võimsused olemas. Kuni ta ei mängi, no siis tuleb seda kasutada, sest see on tegelikult hinna suhtes mõistlik.

Mis te arvate, et kuivõrd poliitikas on neid, kes on Teie endaga sarnasel seisukohal, et kõigile avatud nii-öelda?

Ütleme... ma ei oska öelda kõigi poliitikute osast, aga ütleme, et need kes on seda teemat sügavuti läinud, siis ütleme, et üks 20%. Eestis on väga suur armee, kes usub, et põlevkivi on meie noh... sisuliselt väga suur ja meie oluline väärtus, et sellelt me peamegi elama ja Eestis on väga suur, vot ütleme, need kuigi palju kattuvad need grupid, aga suur on nende inimeste hulk, kes usuvad, et nüüd tuleb tuumajaam ja siis on meil kõik probleemid lahendatud. Tegelikult need niimoodi ei ole, aga see, kes et aru saavad, et nii see asi ei ole, ma arvan, et 20%. Üks viiendik.

Need meedia kõneisikud on pigem need, kes tuumajaama üldse ei peaks olema või siis, et ainult tuumajaam või siis peamiselt tuumajaam?

Jah. Ja ütleme nii, et need kes tuumajaama toetavad, noh need nende hulgas on kuigi palju neid, kes nagu põlevkivi kardavad. Mitte ei karda, vaid nad ütlevad, et põlevkivi ei ole ka pikas perspektiivis ilmselt kõikvõimas. Aga üldiselt need, kes on põlevkivi fännid, need on tänaseks tuumajaama fännid. Need grupid kattuvad väga paljus osas.

11. Kui sellele diskussiooni arendamisele vaadata, kui sellisele kodanikuühiskonna olulisele nähtusele, siis kuidas võiks Teie arvates välja näha siuke võimalikult hea valitsus huvigruppide ja meedia koostöö?

Noh, ega seda ei olegi lihtne teha. Tehakse erinevaid üritusi, käiakse koos, eks ju, et noh ütleme, et kõige kasulikum oleks see, kui et tõepoolest need inimesed, kes on, noh kes teavad asjast, need suudavad nendele, kes otsustavad ja nendele, kes noh ütleme tunnevad huvi asja vastu seda asja rohkem lahti rääkida. Et mis vormis seda teha, seda on Eestis väga keeruline öelda. Ma ütlen, et Eestis teinekord ütleme see tegelikult avalikkuse huvi tuumajaama kui sellise vastu ei ole liiga kõrgel. Ei ole üldse. Ja noh ütleme ka see nii-nimetatud kolmanda sektori või kodanikuühiskonna oma.. noh see piirdub ka roheliste ja selliste gruppidega. Noh midagi ei ole teha, et Eestis on palju olulisemad mingid väga kummalised teemad.

Liiklus?

Noh liiklus ei ole nii halb teema, ütleme, et see on, inimesed saavad surma ja on ka oluline teema. Aga osad on täitsa mingid banaalsed teemad, mille vastu rahval on suur huvi ja arutatakse ja seal võetakse sõna ja et noh selles mõttes seda head käiku, et mis vormis kõik see diskussioon olla võiks ma ei oska isegi välja pakkuda. Võibolla on ikkagi nii, et see avaliku, et noh meedia roll on alakasutatud, et meedia võiks siin nagu noh rohkem neid... võikski nii teha, et panna vastastikku ja rohkem vaielda ja rohkem rääkida ja inimesed kuulavad ja saavad sealt seda tagasisidet.

12. Kas meedia on selleks võimeline? Kui ta oleks võimeline, siis, mis asi võiks algatada sellise meedia agenda, et meedia tõesti oleks huvitatud sellest teemast? Kas see oleks referendum?

Ma ei ole selles ka kindel. See referendum eelne noh kaks kuud on huvitatud, aga pikas... et ma pigem arvan, et see on millegi pärast ühiskonnas pakuvad sellised kollased teemad rohkem huvi, kui selline väga tõsine asi. Ja siit hakkab see peale, et siin... noh... ma isegi ei ütle, et noh meedia on süüdi või midagi. Lõpuks algab see asi ikkagi sellest, et mis inimesele müüb. Kui sa näitad telekas, ma ei tea, püksata inimest, siis see müüb. Kui sa räägid et tuumajam on meie tulevik ja vot siin on plussid ja siin on miinused, inimene paneb teisele kanalile, kus on jälle ilma püksata see... tegelikult, ega need probleemid ei tule nüüd ajakirjandusest või poliitikast või ammu mitte kolmandast sektorist, vaid sellest, mida ühiskond ootab. Ühiskond ootab tsirkust. Ütleme Eestil on, minu selline lühike arusaam, et Eestil on liiga hästi läinud lühikese aja jooksul ja kõik arvavad, et me oleme nüüd.. noh hästi lihtsa näitena võib öelda, et ma olen näinud inimesi, kes ütlevad, et me oleme ammu Soomest ja Rootsist, me oleme ju kõvemad

mehed... Et no sellest ei saagi aru, et noh et.. noh meil on hästi küll läinud, aga meil on veel kuskile väga pikk maa käia ja see hästiminek ei tähenda, et me nüüd oleme maailmatargad. See on see õnnetus, et ühiskond arvabki, et ühiskond tervikuna on väga rahul. Ja rahulolevasse... ma ise mõtlen ka, et kui ma tegin koolis eksami viie peale ja ma läksin koju, sel õhtul ma uut asja õppida ei olnud võimeline, sest tundus, et ma tean kõike. Ja see on nagu mure.

Kas see võiks natuke muuta olukorda, kui näiteks juba järgmisel aastal Eesti Energia turule viia, mis tõstaks siis väidetavalt elektri hinda?

Mitte turule, vaid selles mõttes, et avada elektriturg või? Noh see on üldse huvitav teema, et Eesti Energia... ma olen ise Eesti Energia nõukogus ja ma pean ütlema ausalt, et mina olin 5 aastat tagasi minister ja ütlesin, et avame energiaturu. Siis Eesti Energia, Sandor ei olnud siis mitte juhataja vaid juhatuse liige, noh Sandor Liive ja siis nad ütlesid, et ei tohi mingi hinna eest seda teha. Nüüd on neli aastat möödas, kui meil see diskussioon käis ja nüüd nad ütlevad, et oi nüüd tuleks see kiiresti avada. Noh see... ma ei usu, et see turu avamine nagu üldse seda tuumadiskussiooni suurendab. Ma arvan, et pigem vist võib suurendada ütleme, kui kuskil juhtub midagi tuumaenergiaga. See on nüüd ütleme, kui on.. sellest saavad need, kes vastustavad, saavad suurt tuge eksju ja teiselt poolt kui tehnoloogiliselt saavutatakse järgmine tase, et näiteks hinnas toimub mingi väga selge muutus, siis noh see aitab teistpoolt, aga see teine pool ma arvan, see oli see et noh... see hinnamuutus isegi ühiskondlikku diskussiooni ei suurendaks, seda suurendab ikka, kui on mingi jama. Kui kõik läheb ikka rahulikult niimoodi, siis inimene vaatab, et oh kõik on hästi. Inimesed on väga.. noh... ühiskond, kui minna praegu ukse peale näiteks ja küsida 20-lt inimeselt, et mis te tuuma-sellest arvate, siis ma arvan, et kahekümnest kaksikümmend ütleb, et nad ei tea sellest midagi. Võibolla 100st üks tuleb, et oi ma olen sellest kuulnud, et siin on vaja mõelda.

LISA 3

Intervjuu Einar Kiseliga

1. Lühidalt, mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?

Oma tuumajaam?

Eestisse vaid väikeses mahus ja parim tehnoloogia. Ning mitte kiirustades.

2. Mis te arvates on olnud Eesti meedia tase tuumaenergia diskussiooni suunajana, mida tuleks/pidanuks teha teisiti ja kas meedia on selleks võimeline?

Või on meedia juba võtnud oma seisukoha?

Eesti meedia käsitus on olnud pigem emotsionaalne ja pinnapealne. Selle vältimiseks tuleks ka ise rohkem uurida ja näiteks veebimaterjale läbi töötada. Praegu kasutatakse meedias lihtsalt üksikute inimeste poolt emotsionaalselt öeldu tsiteerimist.

3. Kas meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid (väljapoolt või seestpoolt ilma ärilise või tööalase otsese seotusega) kõnelejaid ja kas meedia senised valikud on olnud põhjendatud kõneisikute osas?

See diskussioon peab olema laiapõhjaline – võimalikult paljud kõneisikud ka teistelt aladelt peaks oma seisukohti välja ütleva. Kõneisikute osas võiks rohkem ringi vaadata – meil on peidus nii poolt kui ka vastu argumenteerijate osas väga säravaid kõneisikuid: näit vt inimesi tuumaenergia vastu allkirja andnute hulgast

4. Mis iseloomustab tuumaenergia diskussiooni teie arvates?

Kuidas tuumaenergia diskussioon erineb mõnest varasemast olulisest diskussioonist, nt EL-iga ühinemisele eelnenust diskussioonist? (küsimuse mõte on, et kas sellest võib areneda ühiskonnas rohujuure tasandil inimeste arvamusi jagav põhimõtteline, laia avalikkuse küsimus)

Paljude inimeste jaoks jääb see diskussioon ikkagi kaugeks, sest see ei puuduta neid otseselt. Kui hakatakse rääkima tuumajaama potentsiaalsetest tuumajaama asukohtadest, siis muutub arvatavalt ka argumentatsioon ning jõuvahekorrad.

5. Mis teie arvates on olnud pooldajatelt õnnestunud viis propageerida oma seisukohta ning mis on õnnestunud vastastelt?

Miks vastased ei ole toonud kodanikele kordaminevat riskiaspekti mängu piisavalt? (uuringud on näidanud, et tuumaenergiat kardetakse)

Pooldajate tugevad argumendid: odav ja maailmas laialt levinud tehnoloogia, avariid on üliharvad.

Vastaste tugevad argumendid: kui midagi Tsernobõli sarnast juhtub, siis oleme me kõik hauas, tuumajäätmete teema on maailmas lahendamata

Riskiaspekt ei ole tegelikult väga tugev argument, sest on väga lihtne näidata, et selleks, et juhtuks midagi Tsernobõli taolist, peab ikka väga palju vigu korraga tegema. Kui ka autoga juhtimisvigu teha, võib päris palju jama korda saata.

6. Miks te arvates on tuumaenergia diskussioon kujunenud Eestis küsimuseks hinnast, kui nt Soomes parlamendi vastu hääletades 1993 ning aastal 2002 Olkiluoto 3 ehitusloa pooldava vastuse korral oli küsimus parlamendis pigem väärtustest; nt odav energia versus riskid ja kulutuse kasv?

Kas väärtuste aspekt on oluline?

On tal potentsiaali kujuneda väärtuste küsimuseks?

Kindlasti on väärtuste aspekt oluline, kuid ma ei ole veel näinud Eestis ühtegi väärtustest lähtuvat avalikku debatti...

7. Kas tuumajaama küsimus, kui valitsus ja Riigikogu selle kõigepealt ise heaks kiidavad, peaks läbima siduva referendumi? Miks ei, miks jah?

Pigem ei. Avalikkust mõjutavad oluliselt emotsioonid, mida on väga lihtne lõkkele puhuda. Ja arvestades seda, et neid inimesi, kes on tegelikult erapooletud, on väga palju, siis nende emotsioonide peale mängimine ei ole mõistlik.

8. Kui tuumajaama või üldiselt energeetika nõ lõplik, otsustav, paikapanev, tulevikku suunatud plaan jõuab Riigikokku, kas seal jätkub piisavalt kompetentsi õigesti otsustada?

Kas tehniline kompetents on nõutav selle küsimuse juures?

Kuidas kompetentsi tekitada?

Selleks, et jõutaks tuumajaama ehitamise üle otsustamiseni, kulub veel aastaid. Ettevalmistatav arengukava võib anda (või mitte anda) vaid suunise tuumaenergeetikaga alustamiseks. Sellest tulenev esimene asi on Riigikogu poolt tuumaenergeetika alase seadusandluse loomine, elik

Riigikogu peab detailideni tuumajaama nõuded läbi arutama. Ning ma olen veendunud, et rohelised aitaksid väga oluliselt kaasa ohutu TE alase regulatsiooni tekkele Eestis.

9. Juhul kui oma tuumajaama pooldav otsus vastu võetakse Riigikogus, kas te arvates kodanikud oleksid nõus otsusega ja valmis seda aktsepteerima?

Mis võiks olla meedia roll otsuse üleüldisel vastuvõtmisel ühiskonnas?

Kas sellest saaks hetkel võimul oleva valitsuse otsus kodanike arvates või võimalikult „meie“ otsus. Millest viimase teostumine võiks sõltuda?

Sellest peaks pigem saama ikka “meie” otsus – selline sunniviisiline samm ei lõpeks hästi. Meedia peaks kajastama sellele eelneva diskussiooni ja seadusandluse menetlemise kõiki aspekte detailideni, nii poolt kui ka vastuargumentidega. Praktilise poole pealt peaks ka meie meedia vaatama üle lahe.

10. Mida te peate alternatiivideks kui Eestisse tuumajaama ei ehitada?

Milline on tulevik kui tuumajaam ehitatakse, kuidas jääb alternatiividega?

Alternatiivideks on elektri import, koostootmine, põlevkivielekter, tuulikud koos gaasturbiinidega jne. Tulemuseks on lihtsalt oluliselt kallim elekter.

11. Kuidas võiks teie arvates välja näha ideaalne (võimalikult hea Eesti kontekstis) valitsuse, huvigruppide ja meedia koostöö energeetika diskussioonis?

Milliseid häid näiteid võiks praegusest Eestist tuua?

Millisest osapooldest ta teie arvates on enam sõltuv?

Päris hästi on kuuldavasti toiminud MKM energiafoorumite idee, kus huvilised on saanud ise oma seisukohti välja öelda ning arutleda, ning ka meedia saanud kajastavaid seisukohti ja mõtteid koguda. Kindlasti on energeetika diskussioonis oluline roll täita Valitsusel diskussiooni vedajana ning uute küsimuste tõstatajana.

12. Kuidas oleks laiemas avalikkuses võimalik tekitada huvi ja sellele vastavalt lisada teadlikkust energeetika valdkonnast, võimalustest ja väljakutsetest?

Alates harimises koolidest?

Kampaaniad? Referendumi puhul.

Energeetika alane ajalehe lisa mõne ajalehe vahel MKMi kulul?

Muud...

Asi algab ikkagi haridusest nii põhikoolides kui ka ülikoolides. Kampaaniaid tuleks energeetika valdkonnas üldjuhul vältida, välja arvatud energiasäästu teemades osas. Ajalehe lisa ei tööta, eriti ministeeriumi poolse üllitisena, sest seda enamasti lihtsalt ei loeta. Pigem tuleb aktiveerida diskussioone erinevate inimestega, kellel jaoks energeetika on midagi väga keerulist. Ja tõestada vastupidist.

Ja loomulikult, kui tekivad ühiskonnas usaldatavad asjatundlikud isikud (mitte poliitikud), kelle seisukoht maksab, siis nende eestkõnelejate kaudu on võimalik jõuda ka tavainimesteni.

LISA

Intervjuu Jürgen Ligiga

**1. Veelkord, aga lühidalt, mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?
Oma tuumajaam?**

Oma, kui ei saa head kokkulepet naabritega. Soome oleks tegelikult esimene eelistus, aga üsna optimistlik.

**2. Mis te arvates on olnud Eesti meedia tase diskussiooni suunajana, mida tuleks/pidanuks teha teisiti ja kas meedia on selleks võimeline?
Või on meedia juba võtnud oma seisukoha?**

Head taset on hoiaku vaoshoitud positiivsuses. Ideed pole materdatud, kuid hirme oleks lihtne üles kütta, ja see näitab kliima ja energiaprobleemidesse suhtumise tõsidust. Poliitilised oponentid on olnud vist ainult rohelised, ja mu meelest on ajakirjandus ebatavaliselt hästi tunnetanud bluffi nende argumentides. Aga muidugi ei ole oma jaam otsustatud, vaid ainult kaalumisele võetud asi, seepärast on tema tehnilisemal tasemel kaitsmine kah enneaegne.

3. Kas meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid kõnelejaid ja kas meedia senised valikud on olnud põhjendatud kõneisikute osas?

Asjast pole õnneks saanud sensatsiooni. Kõneisikuid võib hinnata nii või teisiti, aga teema läbikaalutuse aste pole veel selline, et meedialt või kõneisikuilt palju nõuda. Mina ajakirjanikuna paneksin praegu vastakuti Soome ja Rootsi suhtumisega, või ka Rootsi senise ja nüüdse pisut muutumas suhtumise.

4. Mis iseloomustab tuumaenergia diskussiooni teie arvates?

Kuidas tuumaenergia diskussioon erineb mõnest varasemast olulisest diskussioonist, nt EL-iga ühinemisele eelnenust diskussioonist?

Raske võrrelda. Ühine on ehk ootus, mõlemad lahendavad mingeid väga asiseid muresid. Või siis julgeolekut. Aga EL ole palju laiema ja konkreetsema tegevuse küsimus pea igas asutuses, tuumaenergeetika jääb siiski väheste asjaks.

5. Mis teie arvates on olnud pooldajatelt õnnestunud viis propageerida oma seisukohta ning mis on õnnestunud vastastelt?

Miks vastased ei ole toonud kodanikele kordaminevat riskiaspekti mängu piisavalt? (uuritud on näidanud, et tuumaenergiat kardetakse)

Pooldajail on käegakatsutavamad argumendid. Elektri olemasolu ja teatud sõltumatus islamistidest või Venest on väga praktilised asjad. Samas pole ju väga pealetükkivad oldud.

Vastased on mu meelest jäänud konstrueerituiks ja ebausutavaiks iseendalegi. Ei saa korraga kurta kliima ja tuumaenergeetika üle, liiga palju on nende juttudes alternatiivide ulmet, neil ei ole elatustaseme hoidmise kohta midagi öelda. Või et inimfaktor on risk? Kus selle riskita läbi saab? Nende tunnustuseks peab vist ütleva, et räige hirmutamise pole suurt tegeldud.

6. Miks te arvates on TE diskussioon kujunenud Eestis küsimuseks hinnast, kui nt Soomes parlamendi vastu hääletades 1993 ning aastal 2002 Olkiluoto 3 ehitusloa pooldava vastuse korral oli küsimus pigem väärtustest; nt odav energia versus riskid ja kulutuse kasv?

Kas väärtuste aspekt on oluline?

On oluline. Lihtsalt kliima ja kõik sellega ühiskondades kaasnev on osutunud suuremaks väärtuseks kui suhteliselt lokaalsem tuumarisk, mida saab ometi maandada. Pealegi on väärtuste jutud mõnel maal liigselt poliitilise korrektsuse ja roosa udu küsimus, millega sisulisi asju tapetakse. Näiteid ei too, korrektsuse huvides, aga neid on õige mitu.

7. Kas tuumajaama küsimus, kui valitsus ja Riigikogu selle kõigepealt ise heaks kiidab, peaks läbima siduva referendumi? Miks ei, miks jah?

See oleks ilus, aga on ka riskantne. Emotsioonidel on küsitlustes suur, aga tuumateadustes olematu koht. Samuti lokaalsetel hirmudel riiklike paratamatustega võrreldes. Aga ootame teema arengut, praegu pole veel spetsidelgi palju öelda.

8. Kui tuumajaama või üldiselt energeetika nõ lõplik, otsustav, paikanev, tulevikku suunatud plaan jõuab Riigikokku, kas seal jätkub piisavalt kompetentsust õigesti otsustada?

Ei. Aga seal valitseb terve mõistus. Me ei saa seda kunagi meediast teada, aga tegelikult käib väga mitmekihiline arutelu, kus mõistuslikumatel olenditel on suured väljavaated enam hääli kokku saada. Tuumaenergeetika alal ei ole profiile ülearu kõrgeks aetud, mis sisendab lootust asjalikkusele. Tõsi, avalikku arvamust peljatakse ülearu, mille märk oli ka idiotlik erakorraline istung eelmisel suvel.

9. Juhul kui oma tuumajaama pooldav otsus vastu võetakse Riigikogus, kas te arvates kodanikud oleksid nõus otsusega ja valmis seda aktsepteerima?

Kindlasti tekib juba enne protestiliikumisi. Aga meie rohelised on suhteliselt mõistlikud ning sel teemal sugugi mitte ühel meelel, kuigi seda välja ei näita. Nii peakski olema, kuni nii palju on ebaselgust.

10. Mida te peate alternatiivideks kui Eestisse tuumajaama ei ehitada? (pooldajad)

Milline on tulevik kui tuumajaam ehitatakse, kuidas jääb alternatiividega? (vastased)

Tuumajaamal ei ole alternatiivi. Baastase tuleb sellega tagada. Küsimus on, kust elektrit importida, kui enda oma pole keskkondlikel põhjustel konkurentsivõimeline. Aga ainult tuumaenergia kah ei tööta, sest tarbimine on väga kõikum ja vajadused suured. Keegi ei kahtle

alternatiivenergeetikas kui sellises, fossiilenergeetikast loobumine pole päevapealt kah võimalik.

11. Kuidas võiks teie arvates välja näha ideaalne valitsuse, huvigruppide ja meedia koostöö energeetika diskussioonis?

Me meelest on seni kõik hästi. Foorumid toimuvad, ollakse enamasti viisakad ja vaoshoitud, avalikustamise tase on kõrge. Aga sellise foorumi kutse, kus pealkirjas eitus peitus, kustutasin ma ära.

12. Kuidas oleks laiemas avalikkuses võimalik tekitada huvi ja sellele vastavalt lisada teadlikkust energeetika valdkonnast, võimalustest ja väljakutsetest?

Minu meelest infonälga pole, samas ka mitte puudust huvitavates teemades. Vägisi ei pea midagi huvitavaks tegema, peasi, et asjaga kompetentsuse tasandil sisuliselt tegeldakse.

Aga loomulikult tuleb rahvale võimalus varakult anda. Mina ise alustasin meie parteilehest, ja sain üllatavalt positiivse vastukaja. Räägitakse, et see julgustas ka majandusministrit. Eesti Energias oleme kah silmas pidanud avalikkuse ettevalmistamist. Ma ei teagi, kes kõik veel midagi initsieerinud on, aga praegu on kõik just nii hea kui spetside valmisolek võimaldab. See saab olla ainult pikk teema.

LISA

Intervjuu Mihhail Lotmaniga

1. Lühidalt, mis on Teie seisukoht tuumaenergia kasutamise kohta Eestis?

Seisukoht on väga skeptiline. Ma olen üsna veendunud, kuigi see veendumus praegu põhineb üldistel teadmistel, sest mitte keegi pole piisavalt täpseid arvutusi Eesti kohta teinud. Aga sellistest üldistest seisukohtadest ja teadmistest lähtudes olen ma üsna veendunud, et me ei vaja tuumaenergiat Eestis ja seega ei vaja, võib ka kohe teisele osaküsimusele ära vastata, ei vaja me oma tuumajaama.

2. Mis on Teie arust Eesti meedia tase diskussiooni suunamises? Mis tuleks, oleks pidanud teha ja kas meedia on selleks võimeline?

Tase ei ole olnud piisavalt kõrge, sellepärast et ei ole vaevunud otsima rahvusvahelisest meediast põhjendatud seisukohti. Ajakirjandus ise on väga uljaid, kõhutundel põhinevaid seisukohti avaldanud, mis, minu hinnangul, kvaliteetajakirjandusele päris sobilik ei ole. Ja kuivõrd Eestis endas, nagu ma esimesele küsimusele vastatates rõhutasin, ei ole piisavalt kõik need küsimused läbi arvatud, siis oleks võinud meedia rõhuda esiteks sellele, et me kahjuks ei tea üldse piisavalt oma energia tegelikke vajadusi, et pädevalt langetada otsuseid. Ja teiseks, peaks meedia ülesanne olema aktiivsemalt otsida rahvusvahelisest meediast, kus on rohkem kogemusi ja võib-olla rohkem põhjendatud seisukohti. Erinevaid seisukohti.

Kas see siis on oskamatus või see on laiskus?

Seda ma ei oska öelda, kumb see on, kas see on oskamatus, laiskus, ressursi puudus. Ressursi puudus see ei tohiks küll olla. Võib-olla ka mõnede meie meediagurude entusiasm tuumajaama suunas, tuumajaama suhtes, mis on kallutanud nende arusaama sedavõrd, et ei ole vaevunud selle tõttu otsima argumenteeritud seisukohti.

3. Kas meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid kõnelejaid? Kas meedia senised valikud on olnud põhjendatud kõneisikute osas?

Meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid kõnelejaid ja sealhulgas ka rahvusvahelisi. See annaks justnimelt seda erapooletust rohkem, kuigi loomulikult sealt me ei saa detailseid teadmisi selle kohta, mis meil on, neid me peame ise koguma. Ja valikud kõneisikute suhtes on olnud mõnevõrra tuumajaama pooldajate kasuks, kuigi ei saa öelda, et tuumajaama vastased üldse ei oleks olnud...ei oleks saanud sõna Eesti meedias. Ka mina olen saanud Eesti meedias sõna, nii et ei saa väita nüüd, et oleks olnud mingi täielik kallutatus.

Kui nüüd mõelda...et...erinevaid uurimusi tehtud, ega neid vastaseid on ka...kuskil...kuskil pool, ütleme niimoodi. Siis tegelt praegu kõneisikute osas on vastased kõik rohelised, aga kui rahva seas on...50 prossa ei ole rohelise mõtlemisega, siis mis osa jääb sellest rahvast diskussioonist välja kui seda rahvast nagu...diskussioonis on nagu...osalejad peaks nagu esindama rahvast mingil määral. Erinevaid arvamusi.

See on selline hea sotsioloogiline küsimus, millele ma võin vastata ainult ligikaudselt ja ainult kõhutundele tuginedes, sest ma ei ole sotsioloog ja ka nendest sotsioloogilistest uuringust, mis

näitavad et tõesti need arvamused on umbes pooleks, nende sellisest põgusast, nendega tutvumisest ei selgu päris täpselt täielik profiil. Ma arvan, et väga paljud on vastu sellisest mõnevõrra emotsionaalsest, aga samast kainest ettevaatlikkusest. Ehk mitte kõik, kes on vastu, ei ole seda küll ka väga põhjalikult läbi mõelnud. Aga täpselt samamoodi, kes on poolt, ei ole seda põhjalikult läbi mõelnud. Ehk lihtsalt enamus, kes on poolt, nendele ilmselt.. nende peas tiksud kuidagi vaikselt selline arusaam, et tuumajaam on progresss, tuumajaam on areng ja nendel, kellel on vastu, tiksud selline mõnevõrra ebamäärane ohutunne seoses tuumajaamaga, mis on minu hinnangul küll õigustatud aga seoses sellega, et meil on väga vähe olnud informeeritud diskussiooni, on ka paljudel inimestel raske oma sellist ettevaatlikku seisukohta piisavalt selgelt põhjendada.

Nüüd Euroopa Liidus tehti aasta 2006 sügise andmetel aga aastal 2007 märtsis valmis üks uurimus euroopa liidu liikmesriikide kohta ja seal oli fakt selge, et pooldajatest oli siis rohkem mehi, vastajatest rohkem naisi ja pooldajates oli natuke rohkem harituid. Et sellised sotsioloogilised punktid seal olid. Aga...

Siin võib kommentaariks öelda, et ka sõja pooldajate hulgas on mehi tavaliselt natuke rohkem, mitte ainult tuumaenergia pooldajate hulgas. Ja natuke kõrgem hariduse tase pooldajate hulgas näita seda, et justnimelt selline progressiusk, tihtipeal ka pime ja mitte väga ratsionaalne progressiusk on..tihtipeale kaasneb mõnevõrra kõrgema haridustasemegea.

Ja sooga kaasneb teistsugune riskitunnetus?

Jah

4. Mis teie...mis teie arvates iseloomustab seda senist tuumaenergia diskussiooni.

Pinnapealsus ikkagi suurel määral. Seda... võetakse kuidagi see pooldavad argumendid sõnastatakse umbes nii, et jah meil on küll vaja säästa jah, me küll peame arendama taastuvenergiat, aga on ju selge, et sellega me ei suuda lahendada kõiki oma energiaprobleeme. Kust see selge on? Aga see seotakse niimoodi ühte lausesse ja edasi ei süveneta. Aga tegelikult on eelkõige just meie säästupotentsiaal täieti läbi arvatamata. Meie taastuva potentsiaal on küll läbi arvatud aga kindlasti ebapiisavalt. Ja siis iseloomustavad seda mõningad väited, et tuumaenergia on odav, mis on jälle kusagilt lihtsalt kinnistunud müüt. Ta on tõepoolest odav vanadel juba toimivatel tuumaelektrijaamad, aga ka seal ta läheb järjest kallimaks. Aga uute jaamade rajamine on läinud ju järjest ja järjest kallimaks, väga kiiresti, see on näha.

Aga kas selle diskussioonil oleks potentsiaali areneda selliseks nagu ta arenes... oli siis soomes viienda tuumareaktori ehitusloa küsimuses, kus saadikute arvamused siis jagunesid umbes 50-50 ja kõige rohkem küsimus oli väärtustest, väärtustes sellest, kas on õige suund arendada odavat energiat, kas on õige viis rääkida sellest, et see nagu väärtus sellest, et mida me tahame, millist nagu millist seisukohta me tahame esindada.mida me nag... kuidas me nagu riiki identifitseerime? Et kui Eestis selline vastav...Eesti oli muidugi natuke mahukam, veel tähtsam küsimus, oli Euroopa Liiduga ühinemine. Aga see on hästi suurem osa emotsioonid. Muidugi valitsuse püü on neid muidugi pigem nagu vähendada. Aga kas tuumaenergia küsimus, kas sellele oleks potentsiaali areneda selliseks küsimuseks, mida ta soomes näiteks oli?

See on ja huvitav, et tegelikult ka meie selline roheline või üldse tuumaenergia suhtes skeptiline argumentatsioon on väga tugevalt keskendunud selle tõestamisele, et ega ta ei ole nii odav midagi. Ja seda olen ka mina palju teinud. Et aga kuigi ma olen iga kord rõhutanud, et see on mulle ka emotsionaalne küsimus, et ma ei varja seda. Aga tõepoolest, meie selline põhiline sõnum ei ole tuginenud emotsioonidele. Ka mitte Tshernobõlile. Ma ei oska öelda, millest see praegu on..et kuidagi...meie diskussioon on huvitaval kombel väga tugevalt majandusele keskendunud selles küsimuses...ja nii ta lihtsalt on. Ja ma arvan, et on tõesti vaja ka neid majanduslike argumente, aga need kindlasti pole ainsad ja ei pruugi olla ka otsustavad.

Et..ilmselt...ilmselt on ikkagi vaja veel ja veel rõhutada ka neid teisi argumente. Mis on omakorda huvitav, millele ma olen ka oma arvamus...vähemalt ühes arvamusartiklis tähelepanu juhtinud, on see, et ta on huvitavalt kombel emotsionaalne mõlemalt poolt. Et ma saan väga hästi aru, miks oleme meie noh mina või paljud teised tuumavastased emotsionaalsed. Et noh, et see on, see, mis võib juhtuda, on niivõrd jõle, aga see, millise tigidusega meid rünnatakse, süüdistatakse emotsionaalsuses ja sellise väga emotsionaalselt tegelikult promotakse aeg-ajalt seda tuumaenergiat, see on omaette huvitav fenomen ja sellest mina ei saa aru, millega seal emotsioonid on õigustatud. Ma saan aru, miks...miks noh...nii-öelda vastasus võib või olla emotsionaalne ja ja ka et, kui vastaseid süüdistatakse emotsionaalsuses väga tihti, siis seda tehake ka väga emotsionaalselt. Aga ometigi argumendid ise lähevad meil, jah, väga ruttu majanduslikuks kätte. Emotsionaal... emotsioonidest läheme väga ruttu kõrvale..

Aga kas siin võiks olla ka selline nähtus, et vastased siis ei...muutuvad emotsionaalseks nad ei vast.. nad ei ole ainult selle vastu, mida te ei..mida te selles valdkonnas esindate, millist arvamust. Vaid üldiselt nagu..kas siis üldiselt ee... rohelise mõtlemise vastu või üldse sellise nagu sellise viisi nnäha maailma, selle vastu, et see tuumaenergia lihtsalt nagu teravdab selle hoiaku.

See võib nii olla, eks seda peab muidugi sotsioloogiliselt uurima seda küsimust sotsiaal-psühholoogiliselt. Aga mm...eks selline nii öelda progressi usk on paljudel inimestel väga tugev usk millegipärast ja väga emotsionaalne. Ja kui juba progress, siis enamus neid inimesi, mitte kõik, aga enamus neid, kes väga emotsionaalselt progressi usuvad, neil on ka väga kindel ettekujutus, milline see progress on. Need on tingimata pilvelõhkujad, need on tingimata suured autoteed, need on tingimata suured autod, need on tingimata tuumajaamad noh, mis need veel võiks olla? See on tingimata midagi niisugust, kus üldse ei mõelda põllumajandusele, vaid toit lihtsalt tuleb kusagilt poest.

Kas tuumaenergia, siis tuumajaama...küsimus on nii-öelda stereotüüpiseeriv
Kindlasti. See on lihtsalt üks selliseid teravaid küsimusi, millele keskendub osa debatist. Noh, ma ütlesin, et kui meil praegu hetkel debatt ise on põhiliselt küll keskendub väga majanduslikele asjadele, mis ei ole väga olemuslik, aga jälle mõnedes teistes kohtades, kus debatt läheb väga emotsionaalseks...seal tõepoolest väljendub see...see on lihtsalt üks neid ägedaid konflikte kohti. Nii nagu, ütleme geemood et ka seal tegelikult tihtipeale küsimus ei ole ühes konkreetses kultuuris vaid küsimus on väga erinevas nägemuses, kuidas peaks edasi arenema põllumajandus, kuidas peaks...millist toitu me peaks edaspidi sööma, kes seda kontrollib... ja seal läheb samamoodi see väga emotsionaalseks ja väga stereotüüpseks. Noh, mina mõõnan, et mina olen rohelise poole esindaja, minul võib olla mingil määral stereotüüpne ettekujutus vastaspoolest, aga seda hinnaku teised. Aga ma oskan öelda, et ma näen seda stereotüüpset seisukohta, mis teistel on meie poole suhtes. Tuumajaama suhtes on see muidugi jajah, et küü..et, minge..jah peeruvalgel või üldse parem koostage tagasi. Ja GMO küsimuses on jälle, et ah need on need, kes üldse ei tea, mis geenid on. Kuigi enamus GMO vastased või väga paljud on ise filoloogid ja teavad väga hästi, mis geenid on. Et selline jah stereotüüpiseerimine...see on muidugi vist üldse omane sellisele paljudele vastasseisudele, ega see ei ole nüüd ainult nüüd rohelisele maailmaavete ja mingi teise vastaspoole...eks...kui on vastasseisud, siis ikka tekivad vastase stereotüüpid.

5. Aga no kui olla enesekriitiline ka, et mis teie arvates on pooldajatel õnnestunud viis propageerida oma seisukohta ja mis on õnnestunud vastastel? Seni?

Tähendab, ma võin öelda, mis on õnnestunud vastastel, ikkagi siiani. Neil on õnnestunud tekitada ettekujutus, et ratsionaalselt on nende seisukoht tugevam. Neil on õnnestunud tekitada ettekujutus, et majanduslikult on tuumajaam kasulik. See ongi põhjustanud seda, miks meie ka nii palju keskendume majanduslikele argumentidele. Et...et tuumajaama pooldajatel on mingil määral õnnestunud tuua oma lahinguväljale. Mis meil on õnnestunud, ma ei oskagi sellest

debatist hetkel öelda. A no küllap see, et me üldse debatti üleval hoiame. Need 50 protsenti, kes on tegelikult pigem vastu, et meie näol n neil vähemalt mingisugune häääl. Et nad ei ole täiesti vaikivad 50 pr. Aga mulle tundub, et taktikaliselt on teine pool hetkel olnud kavalam. Mis siis, et minu hinnangul on nende sisulised argumendid olnud väga pealiskaudsed. Aga neid on suudetud esitada, justkui nad oleks väga ratsionaalsed.

6. A noh lõpuks ikka nagu hinnang tuleb sellest kuidas see mediale mõjub või rahvale. Aga ki kriitiliselt vaadata vastaste senist edu, siis miks seda..miks vastased ei ole toonud seda kodanikele kordaminevat riskiastet? Mida siis europarlamenti uuring näitas, et ikka on see risk..peetakse seda suureks.

Sellepärast nad ei olegi seda toonud.

Ei, vastased, vastased

No justnimelt.

Teie olete

Aa...et miks meie sellest nii vähe räägime? See on meie viga. Ma arvan, et see ongi meie viga, et me räägime sellest nii vähe. Meile on tundunud kuidagi, et see on niivõrd arusaadav nagunii. Aga...aga tõestame siis ära selle, et see ka majanduslikult ei ole nii kasulik, nagu väidavad tuumaenergia pooldajad. Ja olemegi lasknud ennast liiga tugevalt meelitada sellele just sellisel nii öelda ratsionaalse...väga ratsionaalse vaidlemise pinnale. Ratsionaalselt üritanud tõestada, et vastaspoole argumendid ei ole nii ratsionaalsed nagu nad pealt paistavad. Ja jätnud selle emotsionaalse poole mõnevõrra unarusse. Kuigi ma ütlen, ma pole kunagi varjanud, et see on olemas. Aga..oleme ehk liialt kartnud, et meid süüdistatakse demagoogias, emotsioonidega mängimises, primitiivsete emotsioonide üles kütmisses ja muu taolist. Mõnes mõttes on see ettevaatikkus küll vajalik, aga mulle tundub, et me oleme võib-olla natuke tõepoolest..kui ma nüüd vaatan tagasi peegeldatuna, kuidas me paistame..et oleme ilmselt liiga tugevalt kartnud seda, et meid süüdistatakse ebaratsionaalsuses, emtsionaalsuses ja nii edasi ja liiga vähe pööranud nendele aspektidele, mis on tegelikult olulised ja mille olulisust me ei eita, aga...aga oleme just nimelt olnud liiga vaoshoitud selles, et meid ei saaks süüdistada liiges emotsionaalsuses.

7. Kuuendal küsimusel...kogemata juba küsisin seda. Aga siis seitsmenda juurde. Et kas tuumajaama küsimus kui valitsus ja riigikogu selle kõigepealt ise heaks kiidab, peaks läbima siduva referendumid ja miks?

Meie pigem pooldame seda ja esiteks üldse kaldume pooldama referendumid. Ja teiseks peame seda küsimust piisavalt tähtsaks, me...oleme veendunud, et see ei ole ainult ekspertide küsimus, kuigi siin ekspertidel on väga suur roll loomulikult. Et igal inimesel peab olema õigus arvata nii tähtsas asjas oma tulevikku. Samas loomulikult me mõneme seda, et see on ka mõnes mõttes ohtlik, sest referendum alati tekitab võimalust väga populistlikult manipuleerida. Ja kus on suurem raha, seal on ka suurem tõenäosus reklaamida oma seisukohta edukalt ja suurem raha on kindlasti tuumaenergia pooldajatel. Et siis referendum ei pruugi üldse anda seda tulemust, mis nagu meie arvates oleks õige Eesti rahva ja riigi tuleviku seisukohalt. Aga sellegioolest me kaldume ikkagi pooldama referendumit. Sest lõpptulemusena noh...rahval on õigus ka eksida. Aga...

8. Kui tuumajaama või üldiselt energeetikat nii öelda lõplik, otsustav, paikapanev tulevikku suunatud plaan jõuab Riigikokku kas seal jätkub piisavalt kompetentsust õigesti otsustada?

See on väga nii ja naa. Ühest küljest võib öelda, et ega ei ole küll. See on väga lihtne ja mõnes mõttes õige, aga natuke populistlik seisukoht. Loomulikult, palju meil siin energeetikuid on. Aga nagu ma ütlesin, see ei ole ainul energeetika probleem, see on terve ühiskonna probleem. Ja

kokkuvõttes, kui me nüüd ei tee referendumit, mis on üsna tõenäoline. Me võime küll seda pooldada, meie rohelised, aga riigikogus..riigikogu ei otsusta referendum... siis järgmine koht, kus seda vastu võiks võtta, on ikkagi riigikogu kindlasti ja mitte ainult valitsuse tasemel, mis siis, et valitsuses majandusministeeriumis on kindlasti pädevaid ametnikke, kes mõnda detaili tunnevad rohkem kui keskmine riigikogu liige, aga ega nüüd seal ka valitsuses ka eelkõige majandusministeeriumis või kusiganes. Ega seal ka nüüd teab mis suurt tuumaenergeetikaalast kompetentsi ei ole. Sest ega ju kogemust siin ei ole meil kellelgi. Nii et selles suhtes ikkagi kui mitte referendum, siis kindlasti riigikogu. Vaatamata sellele, et jah..loomulikult võib vaielda, et kas meil nüüd siin on väga palju pädevust. Aga kus on? Meil ei ole kahjuks võimalust pöörduda otse vanajumala poole. Palvega. Palvega võimalus on, aga vastust ei saa. Tema võib-olla teab, aga ma ei tea isegi seda, kas temagi teab.

9. Aga kui see tuumajaama pooldav otsus vastu võetakse riigikogus ja referendumile ei lähe, kas teie arvates kodanikud oleksid nõus otsusega ja valmis seda aktsepteerima?

Noh, see on muidugi selline..see läheb paratamatult selliseks üldiseks demokraatliku riigi ja kodanikuühiskonna selliste suhete...suhete väga olemusliku asjani. Ühest küljest on iga demokraatia üks tunnus on ka see, et igal kodanikul on õigus mitte nõustuda ka tema..demokraatliku riigi seadusliku valitsuse või seadusliku rahvaesinduse otsusega ja selle vastu protesteerida, aga samas ikkagi riigi toimimise, demokraatliku riigi toimimise selline elementaarne põhimõte on see, et seadusi täidetakse ja seadusandliku kogu otsuseid täidetakse. Ehk siis, ma oleks kindlasti ka ise jätkuvalt kritiseerimas seda otsust, ma kindlasti ühineksin protestidega ka tulevikus, aga samas on üsna loomulik, et seda tuleks ikkagi täita. Sest mis on veel parem otsustusmehhanism kui demokraatia? Paremat ikkagi ei ole. Demokraatlik mehhanism ka alati aeg-ajalt annab valesid otsuseid, aga paremat mehhanismi lihtsalt ei ole.

10. Aga mida te peate alternatiivideks, kui eetisse tuumajaama ei ehitata?

No esimene asi, absoluutselt esimene asi on säästuprogrammikäivitamine. On selge, et kogu Läänemaailm raiskab energiat väga palju mõttetult. Ja kui päris rikas osa Euroopast raiskab ehk väga palju lihtsalt no võib-olla mitte vajaliku luksuse peale, ehk siis peab paratamatult küllap natuke tagasi tõmbama ka elustiilis, siis mingil määral see juba kehtib ka meie kohta. Me ei ole enam maailma vaeses osas. Aga eelkõige meil tuleks parandada energia tõhusust. Sest see, kuivõrd palju me peame rohkem kulutama energiat mingi SKP ühiku tootmiseks, et kui palju energiat me kulutame ühe krooni teenimiseks, on ebaoproportsionaalselt palju. See ei ole euroopalik. Me peame esmalt kaardistama on säästupotentsiaalid. Küll majade küttes, valgustustes, transpordis, kuigipalju ka põllumajanduses, kuigi see on meil ikkagi võrdlemisi tagasihoidlik energia kulutuja. aga no see, et mida me reaalselt..me ju ei taha saada iseenesest mingeid kilovatt-tunde. Me tahame saada valgust, me tahame saada seda, et toas ei oleks külm, me tahame saada seda, et me suudame vajadusel liikuda ühest kohast teise, aga vajadusel võib-olla me ei pea ise liikuma, vaid peaksime suutma saada seda teenust ka kodus interneti kaudu, mis on ju üks asju, mis on Eestis võrdlemisi hästi arenenud. Et tegelikult esimene asi, mis me peaksime tegema, me peaksime kaardistama kõik need asjad, kus me peaks..saaksime samu hüvesid hoopis väiksema energia kogusega. Ja sellest nii öelda kõige esimene asi peaks olema avaliku sektori enda kodutöö, ehk siis selle kaardistamine, kui palju laristatakse energiat ministeeriumite majades, ametite peamajades ja nii edasi. See oleks nagu see päris numbes üks. See oleks see, kust oleks võimalik kokku hoida kulusid, mida meil on vaja praegu riigil kokku hoida. Rahalisi kulusid. Ja ühtasi kokku hoida energiat. Ja kui see asi hakkab õiges suunas liikuma, kuigi noh me oleme nii öelda õhuke riik, meil pole avaliku sektori osakaal teab mis suur, on ta siiski piisavalt suur, et anda turule signaal. Avalik sektor on meil ikkagi piisavalt suur, et käivitades energiasäästu juba puhtalt iseenda toimises, tõmbab ta selle mingil määral käima juba teatud majandusharuna. Ja noh loomulikult vajadusel või noh järk-järgult tuleb ta

seadustega karmistada ehk siis teha ka eraisikule teatud energiasäästu asjad kohustuslikuks või teha nad talle soodsaks. Vabastada...vabastada tulumaksust näiteks...näiteks need tegevused, millega inimene vähendab tulevikus oma energiakulu.

Aga energiasääst on jälle väärtuste küsimus ja siis kui Te näeksite alternatiividena energia säästmist, siis see tähendab seda, et Teie nägemusega peaks ka teised ühtima, mis on nagu kuidagi tundub ebareaalne.

Tegelikult kõik ju suusoojaks ütlevad, et jaa, loomulikult, säästa on vaja, lihtsalt sinna tuleb otsa teine lausepool - aga... ja siis tuleb juba kõik ülejäänud. Et aga – sellest ei piisa. Ilma et oleks üldse läbi arutatud, kui paju meil see säästupotentsiaal on. Meie väidame, et tuleb esmalt säästupotentsiaal läbi arutada korralikult. Ja kuivõrd kogu riigimajanduses seda tuleb ka kindlasti teha ja võimalikult ruttu, aga see on suhteliselt mahukas, siis alustada avalikust sektorist. Avaliku sektori säästupotentsiaal. Ja ma kordan veelkord, et esimese säästupotentsiaalina kõik see, mis reaalselt tegelikult selle teenuse kvaliteeti üldse ei vähenda. Selles suhtes ei olegi nii väga väärtuste küsimus. Järgmine asi on juba tõesti väärtuste küsimus. Kas me oleme valmis ka elama natuke külmemas toas selleks, et vähem saastada? Kas me oleme valmis võtma selle ebamugavuse, tähendab käima natuke rohkem jala, mitte nii öelda, mitte ainult, ekssole, tehnoloogiliselt parema autoga sõitma, vaid käima rohkem jala. Vat see on juba natuke väärtuste küsimus. Ja siin loomulikult meie üteme “jah”, aga siin teised võivad öelda “ei”. Aga see..esemalt kaardistada see, kui palju nii öelda sellel inimesel endale saadav hüve üldse ei vähene, kui palju me võime seda sama hüvet saavutada lihtsalt väiksema energiakuluga. See potentsiaal on tegelikult ikkagi väga suur. Seal ei tohiks tegelikult kellelgi mingeid maailmavaatelisi vastuseisu olla, aga kusagil emotsionaalselt ilmselt ikkagi on, nii kummaline kui see ka ei oe.

11. Aga, kuidas võiks Teie arvates välja näha ideaalne valitsuse, huvigruppide, meedia koostöö energeetika diskussioonis, nii et kõik need selle erinevad levelid tuleks välja ja inimesed saaks aru ja poleks vastaseid ja pooldajaid, vaid oleks mitmetahuline käsitlusviis?

Vot sellele küsimusele vastamiseks olen ma vist juba liiga vana. Ma olen natukene muutunud ettevaatlikuks, et mingeid väga ideaalseid asju sõnastada. Ma võin öelda, kuidas ta võiks olla parem kui praegu. Aga... parem kui praegu, aga milline see päris ideaalne oleks, ma ei julge üldse hakata välja käima. Olen vist jah vana juba. Aga parem kui praegu? Noh, kindlasti...seda on kergem öelda kui täita, sest see ei ole niivõrd üks suur asi kuivõrd palju väikseid. See on iga ametiku suhtumine, iga ametniku suurem valmisolek kuulata kodanikku ära. Ega ju ei saa öelda, et meie ametnikud ei oskaks üldse kodanikke kuulata. Tegelikult nad on õppinud selle viieteist aastaga, see on tublisti edasi arenenud, aga ikkagi on seda kaugelt liiga vähe. Rohkem ära kuulata, rohkem ka tegelikult olla valmis arvestama. Jällegi, ega ei saa ju öelda, et kõik asjad, mis avalikkus pakub, on tingimata a priori õiged. Ja see ametnik, kes mingi valdkonnaga tegeleb ja kes on ju teatud määral spetsialist, peaks enda seisukoha täiesti kõrvale heitma ja ainult arvestama seda, mis talle öeldakse – see oleks ju ka absurdne. Aga igal juhul peaks nad tunduvalt rohkem õppima arvestama teiste seisukohtadega, tunduvalt harvemini oma mõistuse lukku keerama. Ma ütlen veelkord, ega neil ei ole mõistus koguaeg lukus, teatud valmisolek ametnikel ära kuulata on olemas, aga ta on kaugelt ebapiisav, ta peaks olema palju suurem. Ja seesama asi lisaks ametnikele ja veel rohkem ka poliitikute tasemel. Poliitikud, enamus vähemalt on õppinud tegema nägu, et nad kuulavad, sest muidu nad ei saa valitud. Aga lisaks...ja no mingil määral ka kuulavad päriselt, aga jällegi liiga vähe. Et loomulikult tuleks rohkem kuulata. Et ma ütlen veekord, et ma tõesti, ma ei oska öelda, milline oleks see ideaalne, aga kindlasti rohkem osalust. Aga jällegi ma ei eita seda, et see osaluse asi meil tegelikult ikka arenud on Eestis, aga teda peaks ikkagi veel olema palju rohkem.

12. Kui Teil oleks laiemas avalikkuses võimalik tekitada huvi ja sellele vastavalt lisada teadlikkust energeetika valdkonnast, võimalustest ja väljakutsetest? See on viimane küsimus.

Vot kui oskaks! Kui oskaks, kui teaks sellele küsimusele vastust, siis me ju teeks seda. Sest see on ju meile ka erakonnana väga keskne teema

Aga kui näha seda kas või siis valitsuse ülesandena?

Tähendab see, mida me oleme, mida me saime ka koalitsiooni läbirääkimistel leppesse sisse ja mida, millega me nüüd koguaeg kiusame valitsust, et seda tuleb ka päriselt teha, on see, et me vajame energeetika pikaajaliste arengukavade uut läbi vaatamist, loomulikult avalikkuse osavõtul. Et me vajame seal energeetika pikaajalise kavandamise raames väga selgelt pikaajalist säästukava, pikaajalist taastuenergia kava, pikajalise taastuenergia kava all ka taastuenergia ruumilist planeerimist. Ja seda saab kõike teha ainult, kui selles osalevad nii eksperdid kui avalikkus. Seda ei saa teha ainult niimoodi, et korjame kokku avalikkuse arvamused ja see ongi planeerimine ja seda ei saa teha nii, et...et laseme ekspertidel midagi valmis joonistada, peidame selle kuskile kappi ära ja ütleme, et kolme päeva jooksul peavad inimesed oma arvamused ütleva ja see on siis avalikustamine. Seda ei saa nii- ja teistpidi teha, seda saab teha ikkagi ainult nii, et terve rühm eksperte reaalselt töötab sellega päevast päeva ja samas see töö on võimalikult avalik. Praegu kahjuks ei tööta eksperdid sellega päevast päeva. Ja siis ei ole ka midagi väga avalikustada. Sellepärast me vaidlemegi täiesti üldiste ja, võiks öelda, üldsõnaliste loosungite üle. Seda ekspertide tööd, mis nagu annaks pidevalt alust, mida reaalselt avalikult arutada, seda lihtsalt ei toimu. Sellepärast me kiusamegi peaministrit ja majandusministrit ja keskkonnaministrit nende küsimustega riigikogu infotunnis ja kirjalike küsimustega. See on asi, mis peaks toimuma. Meil on juba praegu konfliktid tuuleenergeetika ümber, meil on peaaegu olematu tuuleenergeetika, aga meil on juba praegu konfliktid, mida väga osavasti ära kasutatakse. Näete, me ei saa ju rohkem tuulest elektrit teha, sest meil on juba praegu konfliktid. Konfliktid ei ole mitte sellest, et meil on liiga palju tuulikuid vaid sellest, et meil ei ole riiklikku planeeringut kokku lepitud, kuhu me nad paneme. Ja iga arendaja leiab vaba platsikese ja hüppab, hopsti, ma hakkam siin nüüd tegema! Ja siis hakkavad kõik need konfliktid. See on strateegiline valdkond Eesti vabariigile. Me peame suutma pika aja peale välja joonistada näiteks merel, vot siia me võime, siia ei või. Ja vot siis vahepealsed hallid alad, kus siis võib-olla võib, et uurime siis edasi. Aga praegu on niimoodi, et sellist kohta pole olemas kaardil. Ja arendaja...hea kui ta vähemalt tuuleuuringud enne ära teeb, tihtipeale ei tee ta sedagi, hüppab kuskile, eks ole. Aga see on juba nii-öelda arendaja äririsk mingil määral, kuigi see diskrimineerib kogu tegevust, nii öelda tuuleenergeetika tasuvust. Aga...aga tihtipeale ta ei tee isegi tuuleuuringut, rääkimata sellest, et ta vaevuks enne uurima, mis on seal muinsuskaitse, mis on loodukaitse, mis on naabrite arvamus, mis plaanid kellelgi on...

Aga kui näha siukest enda mõttes sellist kriitilist piiri, kui avalikkuse huvi piisavalt liada, siis tekib sealt surve..surve läheb meediast edasi valitsusele ja valitsusel on siis juba nagu kohustatud nii öelda selline energiakava välja töötada. Aga kuidas see kriitiline piir sealt rahvast...

No vot jälle kui oskaks, ega me siis seda tegemata ei jäta, kui oskaks.

Aga millised variandid oleks?

No mina ei oska küll mingit...mingit võlu...võluresepti, kui lihtsalt et me peame rohkem suutma oma sõnumit kommunikeerida. Senisest rohkem. No vot meil on tore uus pressiesindaja...võib-olla nüüd me jõuame rohkem. Meil tükk aega ei olnud ju isegi oma pressiinimest siin. Meie väljapoole suunatud kommunikatsioon on olnud kahtlemata liiga nõrk. Ja nüüd sellega, sellega, et keskkonnaorganisatsioonide osa liikmeid on nüüd moodustanud roheline erakonna, roheline erakond on pääsenud Riigikokku, see on nagu üks selline ventiil on tekkinud, mida meie kasutame ja see on ka võib-olla mõnedes inimestes tekitanud illusiooni, et see ongi nagu ainult see, aga see on ju täiesti selge, et nii öelda võimalus küsida parlamendis

valitsuselt, see on ainult üks..ainult üks võimalik tee. Kodanikuühiskond peab ka ikkagi päevast päeva oma seisukohta üles näitama, siis on reaalsem mõju. Kui..kui on kas ainult parlamendiväline või parlamendisise, siis kummalgi juhul ta väga ei toimi. Kui piisavalt aktiivselt toimib see asi nii kodanikuühiskonna kui ka parlamendierakondade poolt, siis on valitsus rohkem sunnitud ...sunnitud sellega arvetama. Aga ma võin enda kohta öelda lihtsalt, et mul jääb ööpäevast natuke puud. Et mina ei ole võimeline päris isegi 24 tundi... tundi ööpäevas...et kui ma siin lõpetan osade artiklite kirjutamise kell kaks kolm öösel ja kell üheksa on hommikul...hommikul juba siin vaja olla järgmise asjaga, siis lihtsalt mina tunnistan, et ma ei ole näiteks tuumakampaaniasse ise jõudnud piisavalt panustada. See on täitsa selline asi, mida ma pole jõudnud teha. Minu tegemata jäänud töö, aga mul lihtsalt ei tule ajaga välja. Sest jällegi ega see ei oleks ka õige, kui rohelised keskendusid ainult tuuma temale. See on meile küll väga oluline, aga meil on ka teisi väga olulisi teemasid.

LISA

Intervjuu Rainer Nõlvakuga

1. Mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisest Eestis?

Täna ületavad pigem riskid võimalusi. See on see lühike vastus. Täna me ei ole selleks nagu ühelt poolt valmis. Teiselt poolt ei ole meil ka nii suurt vajadust, et seda teha.

Aga üldiselt ei ole teil tuumaenergia kasutamise vastu midagi?

Ma arvan, et päike paistab, et see on ka tuumaenergia. Ma olen nagu tehnoloogia taustaga, et mul ei ole selle tehnoloogia liigi vastu midagi. Pigem ma ütleks, et Eesti tehnoloogiline kompetents ja samas teiselt poolt meie energiavajadus ei ole säärased, et meil oleks seda tingimata vaja.

2. Aga mis te arvate on Eesti meedia tase tuumaenergia diskussiooni suunajana?

Hästi primitiivne. Ma arvan, et see algab tehnoloogilisest kompetentsist ja tehnoloogiline kompetents.. Eestis ei ole ühtegi tuumaenergeetikut ja diskussiooni sügavuse annavad eelkõige spetsialistid. Spetsialiste ei ole, diskussiooni sügavus on madal. Ühelt poolt on argument, et seda on kindlasti vaja – ilma tõsiste argumentidega. Ja see, et ta on ju lihtsalt näiteks Soomes kasutuses. Need on sellised veenvamad argumentid. Aga sisuliste argumentide juurde tulles. Kas Eestis üldse on vaja energeetikat arendada, kui meil on 8 korda väiksem energiakulutuste tase. Me saaksime samas energia kokkuhoiu arvelt nii palju võita. Kas see on üldse otstarbekas ja kui siis, millisel moel? Sinna ei ole diskussioon üldse jõudnud.

Aga kas meedia suudaks seda üldse või ei suuda?

Ma arvan, et ei suudaks.

3. Kas meedia peaks otsima senisest enam erapooletuid kõneisikuid?

Muidugi! Kusjuures, mitte erapooletuid, vaid kompetentseid kõnelejaid. Minu jaoks põhiline probleem on energeetika diskussioonis selle osapoolte kompetents. Ma ei tea ühtegi energeetikut selles diskussioonis. Kuidas saavad, kui põllumajandusest räägivad kaks rätsepa? Kuidas nad saavad head juttu ajada?

Aga kes need kompetentsed kõnelejad võiksid olla?

Need võiksid olla kas füüsikud. Need võiksid olla tuumaenergiaga tegelejad inimesed.

Välismaalased?

Ma usun küll jah. Noh kui neid Eestis ei ole, siis välismaalased. Aga ilma selleta see diskussioon ei ole kvaliteetne. See on emotsionaalne. Ühelt poolt ütleb üks mees, et seda on tingimata vaja, sest see on kõige odavam asi maailmas. Ütleb näiteks Anto Raukas. Ja seda on kindlasti vaja. Ja teiselt poolt on argumendid, et see asi on saatanast. Eks ju. Ja mina ei ole tänase päevani... ma olen teinud taastuvenergia kasutamiseks mudeli 40 aasta peale Eestis. Ja olen püüdnud diskussiooni aretada ka majandusministeeriumis, et mis te sellest arvate, kuidas teie arust võiks see olla. Ja ma olen ka mudeli teinud 40 aasta peale tuumaenergia jaoks Eesti tingimustes. See väide, mis ütleb energeetikaosakonna juhataja Kisel, et seda asja pole keegi teinud Eestis jaoks. Ehk siis, kui sul ei ole sisulisi argumente, siis sa lähedki emotsionaalseks. Nagu läheb seesama Atonen, keda sa täna nägid, et Nõlvakul on mingid erakondlikud huvid. Kusjuures mulle ta on seda öelnud ja ma arvan, et ta on tropp. See ongi see diskussiooni tase, kuhu see läheb.

4. Aga kui vaadata seda algusest peale, kas midagi on õnnestunud vastastel ka sisse tuua sinna diskussiooni?

Seda, et Eesti energeetika vajadused on nii väiksed, et nende rakendamiseks tänase mõõduga tuumajaamasid ei ole otstarbekas ülesse seada. Lisaks - ühe reaktori olemasolu riigis ei taga julgeolekut. Kui me räägime energia julgeolekust. See, mida te Olkiluotosse Soomes seal püsti panete, see mingi 1000 megavatine reaktor. Eestisse ei ole üle 400 megavati majanduslikult otstarbekas panna. Ühe reaktori olemasolu ei anna julgeoleku garantiid. See tähendab, et kui juba ehitada, siis kaks. Kui sa ehitad kaks, siis tekib juba üüratu probleem, et sa pead seda kuskile müüma. See tähendab, et me peaksime elektri eksporti kasvatama mitu korda. Siis tekib küsimus, et siis me võtaksime hoopis teise rolli juba. Siis see ei ole enam Eesti energeetika probleemi lahendamine vaid siis me otsustaksime olla energiat eksportiv riik. Tekib küsimus, et kes selle kinni maksab? 2000 megavatti tuumaenergiat Eestisse. Kaks reaktorit miinimum. Kes selle maksab?

5. Seda diskussiooni vaadates, et mis vastaste propaganda on õnnestunud või on ta lihtsalt teha propagandat, kui pöörduda avalikkuse poole ja öelda, et tuumaenergia on odavam?

Tuumaenergia on odavam teatud juhtudel. Ta on odavam, kui oleks Eesti jaoks sobivamat mahtu, kui Eestis oleks sobivam kaader. Kui Eestis oleks sobivam koht, kus tuumajäätmeid ladustada. Kui see kõik oleks olemas... kui me vaatame seda Prantsusmaa näitel, tuumaenergia hinda eks ju. Et see 60-70 senti kilovatt tunni kohta Eestis. See on konkurentsivõimeline hind. See eeldabki infrastruktuuri, mis sul seal ümber on. Eesti energeetika alustalaks ongi sõltumatus. Siiamaale. Kogu selle asja mõte on see, et meil on sõltumatu energiasüsteem. Ühe reaktoriga sõltumatust ei saa. Ja siis tekib küsimus, et kumba me siis tahame? Me tahame ühte reaktorit, siis meil eesmärk on hoopis teine. Siis me oleme orienteeritud avatud turule, ostame müüme eks ole ja siis ei ole vahet, kus see reaktor asub. Põhimõtteliselt. Me võime Venemaalt ka osta. Aga kui me tahame sõltumatust, siis on kahte vaja ja kuidas see siis laheneb? Siis on hinna küsimus. Siis me peaksime kuskile selle 100 miljardit näiteks leidma.

6. Tundub, et Eestis on terve diskussiooni tekkimiseks hind. Kas võiks areneda ka sinna suunda nagu Soomes otsustati aastal 2000 tuumareaktori suhtes positiivselt. Siis oli küsimus väärtustes. Mida me tulevikus tahame ja millist suunda me tahame võtta. Kas Eestis oleks potentsiaali selliseks arenguks?

See väärtuste diskussioon oleks minu arust järgmine etapp sellest, et kui inimesed saaksid aru, mis asi see tuumaenergia üldse on. See diskussioon ma arvan, on väärtuslik. Sellega ma olen Anto Raukasega nõus, et inimestele peaks seletama, mida see tähendab. See on igas mõttes vajalik. Nii kohapealse tuumajaama mõttes, kui ka üldse energeetikas arusaamise mõttes, kuna need valikud maksavad raha. See arusaamine on oluline. Kui sa räägid väärtustest, siis ma arvan, et see diskussioon Eestis on käivitunud, et väärtustest juba räägitakse, aga diskussioon ei ole käivitunud. On olemas erinevate osapoolte erinevad seisukohad, et seda, kui kaks kampa loobivad üksteisele kive üle aia. See ei ole diskussioon, see on lihtsalt sõnelemine. Diskussioon on ikka see, kui nad tulevad kokku ja nad ütlevad, räägivad samast asjast ja kasutavad sisulisi argumente. Ükstapuha, mis vormis see tekiks oleks positiivne. See on see, mis on tegelikult puudu.

7. Kui valitsus ja riigikogu selle ise kõigepealt heaks kiidaks, kas ta peaks läbima teie arust siduva referendumi?

Ma arvan küll jah. Eesti oleks see oluline. Ma arvan, et selleks referendumiks see aeg ei ole veel käes. Praegu.

Siis rahvas ju otsustaks emotsioonidega. See oleks vale.

Juhul, kui informatsiooni ei ole piisavalt, jah.

Mis te arvate, kas see referendum tuleb ükskord?

Ma usun, et me saame ilma hakkama. Ma ei näe täna vältimatut vajadust, et Eesti peaks just sellise Olkiluotoga tüüpi... Ma arvan, et see ei ole mõistlik investeering. Ma arvan, et soomlased panidki sellega puusse.

Mis te arvate, kas referendum võib tulla Eestis? Kas see on tõenäoline, et ta tuleb?

Ma loodan, et ta tuleb. Selles mõttes oleks meil positiivne.

8. Kui referendumi ei tule ja tuumajaama pooldav otsus võetakse vastu riigikogus, kas te arvate, et rahvas oleks nõus selle otsusega ja valmis seda aktsepteerima?

Ma arvan küll jah. Eesti inimene on seaduskuulekas. Usun, et on valmis aktsepteerima. Mitte, et see peaks nii olema, aga ma arvan küll jah.

9. Millel teie arvates on tulevikku? Kui tuumajaam ehitatakse, kuidas alternatiividega jääb?

Alternatiividega? Mis mõttes?

Alternatiivenergiatega – tuuleenergia, biokütus, energia säästmine.

Meil ei ole siis raha enam selleks muuks. Siis me paneme kogu selle papi sinna tuumajaama ja loodame, et see toimib.

10. Kui referendumi peale mõelda tähendab see tohutut teavitustööd, aga praeguste uuringute järgi pole rahval üldse huvi ja teadmist selles valdkonnas. Kuidas te arvate, et see võiks toimuda?

Ma arvan, et sellega saab Areva hästi hakkama. Soomes tehti ka päris osavalt. Küsimus on rohkem selles, kas see võimaluste tutvustamine on objektiivne või subjektiivne. Võib ju öelda ka niimoodi, et on olemas võimalus tutvustada ühte seisukohta. Ükstapuha, nagu Henri Ford tegi. Ükstapuha, mis varianti autot sa tahad, et sa tahad ikka musta. See on see retoorika, mis

praegu läbi kumab. Ja see liin tuleb, ma arvan. Pigem me võiksime realistlikult need variandid läbi kaaluda ja arvutada ja saada konsensuse. Et üks valik on kallim, teine on odavam; üks on keskkonnasäästlikult mõistlik, teine on majanduslikult mõistlik ja hinnata nende variantide hinna ja elukvaliteedi mõttes vahesid. Ja siis teha seda otsust. Mina näeks pigem konsensuslikku otsust, kuivõrd hääletamise otsust.

Kui tuumajaama või üldist energia lõplik otsust paika panev suunatud plaan jääb riigikokku mitte referendumile. Kas riigikogus jätkub kompetentsust õigest otsustada.

Kindlasti mitte. Ma arvan, see otsus saab olema emotsionaalne. Ma ei tea mis pidi. See sõltub, kes paremat tööd teeb. Kompetentsi meil lihtsalt ei ole. Kus sa seda näed? Näita mulle üks Anto Raukas, kes teab... Kes on geoloog, eks ole? Kes teab, kuidas jääaeg lõppes.

Kas seda kompetentsust on võimalik Riigikogus kasvatada või kas seal toimub see otsus ikkagi erakondade kaupa nii-öelda?

Ma arvan küll jah. Ega nad otsustamata ei jäta. Otsustavad ikka ära, vaatamata kompetentsusele. Ma ei usu, et sellest Eestile head nahka saab. Igasugune 30-50 aasta peale on tulevik otsustatud. Mida sa teed pooliku teadmiseiga? Emotsioonide pealt on kehv otsustada.

Kas te arvate, et see otsus on pigem selline, et erakonnas otsustatakse kokku ja siis või isiklikult nagu Soomes?

Ma arvan, et Eestis on hästi levinud see tagatoa otsus. Erakonnad lepivad omavahel kokku.

11. Kui nüüd mõelda selle peale, mis võiks olla võimalikult hea valitsuse huvigruppide ja meedia koostöö energeetika diskussiooniks. Kuidas see teie arvates võiks üldse välja näha?

Esimene peaks olema selline rahvale arusaadavate stsenaariumite väljatöötamine. See, mis on tõesti arusaadavad ja mis ei vaja selgitamist ja mida saab mõista. Noh see, mida on ka mujal tehtud ja rääkida nii plussidest kui ka miinustest. Ehk siis täna on see, et tuumaenergia pooldajad ei julge miinustest rääkida, kuna nad kardavad, et inimene vaatab, et sel on miinus. Kuna inimene on ju loll, siis inimene ütleb, et ei. Selle samaga nad tegelikult tekitavad olukorra, kus inimene vaatab, et see juut kiidab oma kaupa on ju, et see ei ole päris õige asi. Ma usun, et kui need stsenaariumid on nagu ausalt kirjas. Igal energiatootmise riigil on oma keskkonna mõjud ja riskid – kui see ausalt kirja panna lõpuni, siis see ongi see, mis on puudu. Sealt saaks edasi minna.

12. Mida vastased on sinna sisse toonud? Kas selleks võib veel rohkem ruumi tuua erinevaid asju ja tugevamalt oma asja edasi viia? Soomes ju liitusid 40 organisatsiooni kokku, et tuumaenergia vastast propagandat ja teavitamistööd teha. Kuidas see võiks Eestis olla?

Eestis on see tase nõrk. Selles mõttes on nagu õige, et ega ei ole nii pooldajatel ega ka vastastel tõsiseltvõetavaid argumente praegu. Selles mõttes, et minu jaoks ainus tõsiseltvõetav argument, mida ma ise olen öelnud on see, et kui me lööme teised variandid kõigepealt kokku, mida võiks teha, siis me ju näeme, kas seda ikkagi vaja on. Kui meil muud varianti ei ole, siis me võiksime kaaluda, kuidas me seda teha saame. Aga see, noh, nii-öelda, hakata emotsionaalsest otsusest pihta. See on see, et sa lähed poodi ja mõtled, et kas sa ostad lennuki või helikopteri, aga endal ei ole vorstirahagi. Sa ei saa seda valikut emotsioonist pihta hakata. Sa peaksid kõigepealt hakata sellest pihta, mida sa saad teha ja kuidas neid probleeme üldse lahendatakse. Täna hetkel meil ei ole energeetika arengukavas üldse midagi tuumaenergiast. Ainus asi, mida Sandor Liive tegi oli see, et Leedust tellist miljoni euro eest Leedu tuumajaama tasuvuseanalüüsi, millest hindadest ja kogu selle asja mõttekusest rääkis üks lehekülg. Sama hea info, mis on avalikkusel Eestis olemas. siis on teada, et keegi kuskil veebis kirjutab, palju tuumareaktor maksab. See on ju primitiivne.

Aga kui meedia rolli näha avaliku foorumina, mida on tulnud ette, et meedia on Eestis liiga kollaseks läinud. Ta keskendub sellele, mida müüa. Siis meedia tööd suunab see, mis avalikkust huvitab. Kuidas seda avalikkuse huvi niipalju kasvatada, et see sunniks meediat ka seda teemat tõsiselt võtma?

See on raske, sellepärast, et kuniks avalikkuses ei ole spetsialiste siis on jube raske... noh kuidas sa neile seda huvi suunad. Sul peab olema mingisugune asi, mis seda huvi suunab. Kui sul... ma ei kujuta ette jah. No näeks nagu seda, et sul peab olema spetsialiste. Kui spetsialiste Eestis ei ole, siis tuleb need kuskilt mujalt leida. Ja mitte ainult tuumaenergia spetsialiste, vaid ka teisi inimesi. Kui seda debatti ei saa kohalike ajude abil teha, siis võiks saada seda rahvusvaheliste ajude abil teha Eesti jaoks. See oleks ka võimalik lahendus. Ma siin mõtlen, et kui vaadata teiste riikide kogemust, et siis Soomes te hakkasite tühja koha pealt pihta, et panite selle tuumajaama püsti. Leedus ja Venemaal see on ikkagi aastakümneid käiv protsess, et kõigepealt võetakse inimesed sinna tööle ja nad hakkavad õppima ja neid on vaja koolitada välja. Tekib mingi kodumaine kompetents. Kui meil oleks tuumajaam ja 200 inimest kes seal töötaks, siis nad oleksid Venemaalt. Soomest ei ole võtta. Keskmise Ameerika Ühendriikide tuumaenergiainsener on üle 50 aasta vana. Kust sa võtad neid siis eks ole? Soomest ei saa, järelikult noh... Euroopast ka ei saa, Ameerikast ka ei saa... Eks sa Venemaalt saad. Sul on siis 200 inimest, kes on siis ütleme mitte liiga sõbralikust naaberriigist, kes otsustavad, mis su energeetikast saab. Noh.. aga see on teine teema jah. Et kui sa küsid meedia kohta, siis... ma ei näegi, kuidas meediat saaks suunata selle koha pealt. Ainult läbi rahvusvahelisema diskussiooni.

Tõmmates paralleeli, mis sind ennast meedias häirib? See on ju nagu meedia agenda Selle teema on meedia endale võtnud. Ja ta müüb ka. Aga kas on niipidi, et ta hakkas müüma sellepärast, et meedia võttis selle endale, aga tuumaenergia oleks ju suurem väljakutse. Kuidas teha, et meedia võtaks seda teemat tõsisemalt?

Ma ei näe, kuidas inimesed seda teha saaks. Ma arvan pigem on nagu meedia roll see, et ta küsiks küsimusi, aga tal ei ole huvitav seda küsida, kuna see ei ole avalikkusele huvitav. Meedia ei jaksa, vähemasti Eestis, investeerida sinna, et nad teevad ise mingisuguse uuringu või palkavad mingisuguse spetsialisti. Et tuleks siia mingi inimene, kes on näiteks ehitanud tuumajaamu, teine inimene, kes on mingeid teisi lahendusi teinud ja siis arutavad. See oleks ju tegelikult nagu stsenaarium. Mõte oleks olemas.

LISA

Intervjuu Anto Raukasega

1. Mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?

Minu seisukoht on ühene ja kindel, et tuumaenergeetikale ei ole Eestis alternatiivi ja miks, selle pärast, et enamus tavainimesi mõtleb, kilovatti ja kilovatitunni kategooriates mille eest nad tasuvad oma energiaarveid, aga Eesti vajab energiat tuhandetes megavattides. Ja kui me kõneleme, et meie Baltimaade suuremat tuuleenergiaparki praegu, mille võimus on 39 megavatti siis me näeme, et tuulega me seda kuidagi katta ei suudaks ja nüüd on kaks võimalust: põlevkivienergeetika, mis on meid koguaeg päästnud ja abistanud, ja teine on tuumaenergeetika ja ilmselt põlevkivienergeetika osakaal hakkab vähenema ja kahel põhjusel: põlevkivi ressursid hakkavad ammenduma; teiseks on ilmselt otstarbekam põlevkivist ajada põlevkivi õli, mis on ju tegelikult majanduslikult väga soodne, sest nafta hind pidevalt maailma turul tõuseb.

Aga see, et tuumaenergia selle enda tuumajaama kohta ...kui ta mujalt energiat ei saa, siis enda tuumajaam?

Kõigepealt, ma olen juba ammu pikka aega rääkinud, et Ignalina tuumajaama rajamine on täiesti utoopiline ja mitmel põhjusel. Kõigepealt leedulased on hiljaks jäänud, maailmas praegu kamandatakse 185 tuumajaama ehitamist, ehitajaid on vähe, tootjaid on vähe ja Leedu oleks pidanud juba ammu ennast järjekorda panema, samuti Eesti peab tuumajaama osas panema ennast järjekorda. Kõige paremal juhul, valmib Leedus aastas 2018, kui mitte aastas 2020 esimene blokk 1500 megavatti, millest poolakad tahavad saada 1000, Leedu 40% ja seega Eestile ei lange ei mingit arvestavat osa ja peale selle me kõneleme energia julgeolekust ja selle, et me peame ise ennast energiaga varustama ja millegi pärast tahame me teha kõige aegade kõige suuremat investeeringut välisriiki. Te olete lugenud „Tõde ja Õigus“, seal ka öeldi Andresele, et ei ole vaja rügada ühist kraavi, vaid tee seda ise ja ma olen kindlal seisukohal, et Eesti peab ise tegema oma jaama tegema.

Kui mitu megavatti peab selles jaamas olema?

Kõigepealt meie energia tarve jaanipäeval on 450 megavatti aga see ilmselt suureneb, võime kõneleda ka energia ekspordist, muidugi optimaalne oleks praegu meile 600 megavatine jaam, aga samal ajal on standart jaamad on 1000-e megavatiseid ja tõenäoliselt ma usun ikkagi, kui see aega meile kätte jõuab siis on ka 1000-e megavatise jaama jaoks aeg küps.

Aga selle finantseerimine?

Aga kõik need asjad ehitatakse laenudega ja maailmas on väga kerge praegu laenu saada ja seega ma arvan tuleks kaasata ka erakapital ja peale selle kõneldakse, et äkki me peaks soomlastega kooperaeruma, et siis minema Soome kuuenda tuumajaama ehitusse, aga miks peaks soomlased meid sinna võtma, sellepärast, et Eesti ja Soome keeled on natuke sarnased ikkagi pole see piisav argument, pigem me peaks kaasama soomlasi enda jaama ehitusse ja seetõttu finantseerimisallikaid võib olla väga erinevaid.

2. Mis on teie arvetes Eesti meedia tase tuumaenergia diskussiooni suunajana, mida tuleks, oleks pidanud tegema teisiti ja kas meedia on selleks võimeline?

Ma isiklikult väga kõrgelt ei hinda Eesti meediat ja kui me vaatame seda diskussiooni, mis meedias on toimunud kliimamuutuste tasemel nad on ikka väga sellisel kõmulehtede tasemel, aga mis puutub energeetikasse ma pean ütleva, et siin see olnud küllaltki asjatundlik ja tasakaalustatud nii, et siin mul küll Eesti meediale etteheideid pole.

Kas Eesti meedia on suutnud seda avalikkusele, rahvale selgeks teha, et mida see tähendab, et millised vahendid võiksid õiged olla?

Kaks aastat tagasi olin mina ainuke Eesti riigis, kes kõneles Eesti omast tuumajaamast, kuid nüüd ma vaatan, et diskussioon, mis on toimunud televisioonis ja raadios, siis ju kaugel kuni 50% Eestimaalasi toetab praegu oma tuumajaama ehitamist ja see tõttu ma arvan, et selgitustöö on meil ikka olnud hea, kuid kaugeltki mitte nii hea, kui ta oli Soomes ja milles on küsimus me peame kõige rohkem oma kasvatustöid ja teadvustamist tegema noortele, see on koolides ja siis ka me leiame viljakat pinnast.

3. Kas meedia peaks otsima nii öelda erapooletuid kõnelejaid, kes oleksid sellest kontekstist...väljapoolt ehk siis selliseid, kelle erapooletuse puhul, keegi ei kahtlustaks seda erapooletust?

Ma ei tea, mis ajast te mind leidsite, kuid ma arvan, et olen 100% erapooletu ja miks, ma ei ole seotud mingisuguste lepingutega, ei Eesti Energiaga, ei Eesti Põlevkiviga ja peale selle tõenäoliselt, kui Eesti tuumajaam valmis saab võib olla pole mind elavate kirjas ja ma arvan, et ma olen selles küsimuses täiesti erapooletu aga peale selle inimesel peab olema ka mingi kogemus või kompetents. Juba kaugel nõukogude ajal ma olin seotud meie Võrtsjärve tuumajaama rajamise projektiga peale selle, ma olen Eesti Teaduste Akadeemia energeetika nõukogu liige ja omal ajal nõukogude ajal osalesin Teaduste Akadeemia energeetika nõukogu istungitel ja seetõttu ma olen saanud mingisuguse sellise ettevalmistuse, mis võimaldab mul selles probleemis kõnelda ja ma arvan, et te ikka otsisite mind sellel eesmärgil, et ma võiksin teile objektiivselt nende asjadest rääkida.

4. Tegelikult, ma otsisin selle pärast, et ma tahtsin just otsida neid inimesi, kes kõnelevad selgelt poolt või vastu aga küsimus on selles, et

Ega ma kõnelen poolt selgelt aga ma ütlen niimoodi, et miks ma räägin, miks ma kõnelen poolt. Ma rääkisin juba algusest peale, et me vajame energiat tuhandetes megavattides. Suurtes kogustes on võimalik saada Eestis vaid kahe teega põlevkivist või tuumaenergeetikast nüüd teine on see, et mis juhtub siis kui meile tuumajaama ei tule, aastast siis pärast aastat 2015. Me ei tea, kuidas Euroopa liit suhtub meie põlevkivijaamade renoveerimisse lihtsalt läheb nende värgi püüdjate ehitamisega, nad ei pruugi sellega nõustuda ja siis oleme tegelikult ilma elektrita ja mina olen elanud sellel ajal, kui elektrit meil praktiliselt ei olnud, kui ma koolis käisin siis me õppisime tattnina valgusel, küünlavalgusel aga nõukogude ajal me veel sageli öeldi, et täna me töötame režiimi 21 N-i järgi, mis tähendas seda, et osa ettevõtteid lülitati elektri süsteemist välja, et võib juhtuda ka nii moodi, et me saame nt Tallinna piirkonnades, Mustamäe piirkond saab kaks tundi elektrit, Lasnamäe piirkond jälle kaks tundi jne. sellepärast, et elektrit peab kuskilt saama. Importida meil seda praktiliselt kuskilt ei ole sellepärast, et kui Ignalina tuumajaam Leedus pannakse kinni, Leedu on väga raskes olukorras. Läti on saanud elektrit Eestis ja Leedust, Läti on väga raskes olukorras. Pärast 2015 Eesti on ka samas olukorras. Importida kuskilt ei ole, Soome on ju elektrit tegelikult importiv riik ja peale selle need ühenduskaablid on piisavalt väikesed, et seal mitte oluliselt saada, jääb üle võimalus Venemaalt. Aga samas öeldakse, et seal ei peeta keskkonna nõuetest kinni ja Euroopa liit ei pruugi meid lubada meil sealt importida ja peale selle meie inimesed ei tahaks sealt seda importimist. Üks

võimalus on see, et uued kaablid juurde ja Soome ostab Venemaalt ja müüb veel edasi, aga lihtsalt on nii moodi, kui me seda küsimust nii ei vaata siis me oleme ilma elektrita.

Aga veel selle küsimuse juurde, et mis te siis arvate, kas teised osalejad diskussioonil on erapooletud?

Mul on täiesti arusaamatu, see roheliste suhtumine, sellepärast, et rohelised olid kõige peal kirglikud põlevkivienergeetika vastu võitlejad. Mina olen põlevkivi riikliku arengukava töörühma juht ja tean seal olevaid keskkonna probleeme, muresid ja kui nüüd rohelised kõnelevad ka sellest, et CO2 emissioonid, kliimamuutused ja kõik muud. Mis ainukene ju energialiik mis tegelikult, CO2-te ei emiteeri, see on tuumaenergia ja minu arust peaksid rohelised just kirglikult võitlema tuumaenergia poolt. Aga millegi pärast on nad selle vastu ja see on ikkagi nii moodi, et ega rohelised on huvitavad inimesed kogu maailmas. Võtame nii Greenpeace ja kõik need muud, et ikka kõik äärmuse suunad, olgu nad siis punased või rohelised, Nõukogude liidus tapeti ju 60 miljonit inimest ja võtame Kambodža, kus tapeti..., ega maru rohelisus on tegelikult ainult kahjuks neil kaob ära neil loogilise mõtlemise ja tähendab arvudega opereerimise võime.

5. Mis te siis arvate, et on olnud pooldajatel õnnestunud viis propageerida oma seisukohta ning mis on õnnestunud vastastel?

Ma ütleks, et kui alguses oli siis Eesti tuumajaama osas ma isegi, mul ei olnud ühtki liitlast, ma olin peaaegu ükski aga ma arvan erinevalt paljudest teistest, ma olen seda suutnud põhjendada arvudega. Kui palju me vajame energiat, kust on võimalik selle energiat saada. Sellepärast on rahvale see küllaltki peale läinud. Rohkem, kui aasta tagasi me diskuteerisime Eesti televisioonis ja kui diskussioon algas siis minu teada oli tuumaenergeetika pooldajaid Eestis 21% aga siis kui meil diskussioon lõppes siis 50% toetas minu seisukohti ja ma suutsin juba seal neid hästi põhjendada ja nüüd praegu, hiljuti, kui toimus samasugune diskussioon Eesti televisioonis siis oli kaugel juba üle poole, kes pidasid seda võimalikuks.

Aga televisioonis, televisiooni vaatavad tõenäoliselt need inimesed, kes siis tunnevad huvi selle asja vastu televisiooni vaatavad ju need inimesed, mul ei ole uurimusi selle tausta kohta, kuid samas ma arvan et need kes ei tunne huvi selle asja vastu on põhimõtteliselt selle (tuumaenergia) vastu

Ma ütleksin nii moodi, et see sõltub jällegi tutvustamisest. Ma olen käinud paljudes koolides rääkimas. Ma läksin ühte Tallinna kooli ja ma küsisin enne loengu algust, kes toetab tuumajaama rajamist Eestisse, palun tõstke käed. Mitte ühtegi käed ei tõstetud, ja kui ma lõpetasin oma ettekande ära küsisin jälle, kes toetab tuumajaama rajamist Eestisse ja 100% kõikide käed olid püsti. See tuleneb sellest, et see vajab argumenteerimist, see on Eesti riigis niivõrd oluline probleem ja loomulikult seda ei saa lahendada ilma hea ettevalmistuseta. Ma toon näiteks Soome, kus tehti samuti pikka ettevalmistus tööd selleks ja siit see positiivne tulemus ka tuli.

6. Näiteks Soomes on Rohelised tuumaenergia vastu. Aga nende üks argument põhineb näiteks riskist aga riskidest Eestis diskussioonides üldse ei räägita, et tuumaenergia oleks risk.

No räägitakse ikka, kõigepealt kõige halvemad kombinatsioonid on sellised, kus Rohelised on valitsuses koos sotsialistidega ja see on selline kurb praktika, mis juhtus Saksamaal ja ka Rootsis. Nüüd kõneldakse nii moodi, et Rootsis pannakse jaamad kinni või Saksamaal, nii mõlemad, kui Rootsis nii ka Saksamaal algab ju tuumaenergeetika uus võidukäik ja ma küsisin rahvusvahelises Saksa esindajalt, kas Saksamaal hakatakse uusi jaamu ehitama või mitte? Ja ta vastas „ma ei saa sellele küsimusele vastata, sest see sõltub sellest, kes võidab järgmisel parlamendi valimistel“. Ja see tõttu ei otsusta mitte spetsialistid või keegi muu vaid seda otsustavad poliitikud, kes reageerivad täiesti arusaamatustest printsiipidest. Nüüd me kõneleme

riskidest. Elu on üldse risk ja ma arvan, et kõige suurem risk, mis üldse võib olla...olgu me näiteks liikleme Eesti teedel, kus saab palju rohkem inimesi surma, kui Soomes või siis teine asi ma olen nt Lõuna Aafrika Vabariigis olnud ja kui minna näiteks seal siis mustade rajooni ja kõik see on risk ja loomulikult võib ka juhtuda tuuma energeetika vaalas. Aga uued kaasaegsed jaamad, seal seda Tšernobõli varianti korduda enam ei saa, sest neid ei ole võimalik üle viia käsijuhtimisele ja kõikides uutes, näiteks Toshiba väljatöötatud tööturu jaamad need on ju väga mõistlikud ja väga hästi disainitud ja nüüd siis tekkib küsimus, miks ta siis Eestis peab ohtlik olema. Sellepärast, et meie sama ülelahe on seesama Loviisa tuumajaam ja Peterburi jaamad ja see tõttu ongi, et kui midagi toimub siis on katastroof olemas aga ma usun, et meie Eesti peame olema nii kõrgel töö kultuuriga, et meil sellist võimalust ei tekkiks.

Aga, kui see riski küsimus, miks ta näiteks Soomes 1993a. kui ka 2002a. oli üsna olulisel osal otsustamisel ...viienda tuumareaktori otsustamisel, oli just nimelt see, nii rahva, uurimuste järgi ka Eesti rahva, kui ka saadikute puhul, et riskiaspekt oli tähtis, kas Eestis siis meedia ei ...et kui väga ei kõnele sellest, siis jääb see kuidagi rahva hirmud ja emotsioonid ilma tähelepanuta.

Kõigepealt on niimoodi, et võtta meie kooliharidus, Euroopas läheb aina halvemaks, järjest rohkem tuleb meil humanitaarkallakuga inimesi. Koolis füüsikat ja keemiat õpetatakse halvasti ja sellepärast enam inimesi otsustab mitte mõistlikult, vaid südame järgi emotsionaalselt ja seetõttu meie meedia ülesanne ongi inimestele riske tutvustada ja ma kavatsen...ma lõin, tähendab oma heade kolleegidega mittetulundusühingu Eesti Tuumajaam, mille ülesandeks ongi siis tuumajaama seonduvate ohtude ja positiivsete külgede tutvustamine ja oktoobri kuust me kavatseme teha rahvusvahelise nõupidamise, mis on seotud tuumajäätmete matmise küsimusega ja see on üks selline võimalus, kus me saame juba Eesti rahvale siis teavitada, millised on ohud, mis on riskid ja ma tahan muidugi tõestada, et tuumajaama jäätmed on võimalik matta vägagi ohutult. Teate ju, kuidas Soomes maetakse graniiti sügavale, kõigepealt pannakse teda siis graanulitesse, siis pannakse vaskkonteinerisse, vask ei roosteta ja teraskonteinerisse, siis pannakse betooni ja siis pannakse graniiti, kus ta võib samas olla väga lähedasti ju olla ka 100 000 aastat sellepärast, et soomlastel ju see riski viiakse sellega välja, et kui uus jäätumine tuleb, et võtab mingisuguse pinnakihi. 6 meetrit, 10 meetrit, 30 meetrit aga sinna ta ei ulatu. Nii, et ta kannatab välja ka siis, kui meil tuleb uus jääaeg siis ka järgmise jää vaheaja.

Aga mis seda tuumaenergia diskussiooni teie arvates iseloomustab, et kas selline ... et kuidas tuumaenergia erineb mõnest vastavast pikemat mõju avaldanut nähtavusele eelnenust diskussioonist? Näiteks ühinemine Euroopa liiduga, kui pidada tuumaenergiat, tuumajaama selliseks põhimõtteliseks küsimuseks, kas ta võiks sarnaneda millelegi varasemale diskussioonile?

Kõigepealt peab ütleva, et Euroopa Liit on võtnud neutraalse hoiaku tuumajaamade suhtes, ta ei ole poolt ega vastu ja seegi on tervitatav. Aga kui me vaatame, kuidas Euroopa liit kavandab oma energeetika probleemi lahendamise, siis on see üsna saamatu ja abitu. Kui me vaatame, tähendab, valdav tuumajaamadest ehitatakse sellistes riikides nagu on Hiina, Ameerika Ühendriigid isegi Saudi Araabia ehitab, Lõuna Aafrika Vabariik, Ukraina, Venemaa ja sellepärast ongi, et Euroopa Liit jääb nendest probleemides kaugele maha ja me ei tohi olla nii sama vilets, kui Euroopa Liit on tervikuna. Me peame olema Eestis paremad ja me tunneme uhkust soomlaste üle, kes on ka Euroopa Liidu keskmisest oluliselt paremad selles valdkonnas.

Aga diskussiooni iseloomustusest, kas sellest võiks saada sarnane diskussioon mingisuguse tähtsa varasema diskussiooniga, nagu liitumine Euroopa Liiduga, kas see diskussioon iseenesest võib kujuneda selliseks...põhimõtteliseks?

Kindlasti kujuneb, sellepärast kui me vaatame Soomes ega see ei läinud ju väga suure ülekaaluga ei suure rahvatoetusega ega ka parlamendis Eduskunnas väga suure toetusega, kõigepealt millised on etapid, kõigepealt Vabariigi Valitsus peab võtma oma seisukoha, ma

arvan, et see võetakse vastu juba sellel aastal. Siis peab Riigikogu ka oma otsuse langetama, kas meie energeetikaprogrammis on tuumaenergia sees või mitte, siis me peame pöörduma rahvusvahelise tuumaagentuuri poole palvega, et me tahame seda jaama ehitada ja alles siis me peaks seda diskuteerima rahvaga ja seal on loomulikult kõik meediavahendid, mida me peame ära kasutama ja peale selle seal tekib väga palju selliseid lihtsaid küsimusi, millele praegu püütakse vastust leida, et kuhu see jaam tuleb. Eestis on väga palju võimalusi, kuhu seda jaama ehitada aga selleks, et mitte inimesi ärritada pole mõtted seda praegu hakata arutama ja kui meie Rohelised juba enne, kui me oleme oma otsuse vastu võtnud tuumajaama ehitamise kohta, alustati vastukampaaniaga, sellepärast vastukampaania peab ole ka ajastatud õigele, kui me arutame ikkagi konkreetseid küsimusi, et mitte lihtsalt selle pärast, et ma ei taha. Vaadake, kui väike laps ka, pakud talle putru ja ta ütleb ma ei taha. Ja seetõttu on täpselt sama paljud inimesed ütlevad lihtsalt „ma ei taha“ aga ta isegi ei tee endale selgeks, miks ta ei taha.

Aga kui objektiivselt mõelda, miks teie arvates vastased ei ole toonud seda riskiaspekti mängu? Vaid räägivad tuuleenergiast....

Kõigepealt ma arvan, et paljud inimesed on seotud ise mitmesuguste ettevõtlustega, nad suuresti ka kinni maksnud, sest ikkagi tuuleenergeetikat ka ei saa arendada ilma, sul pole taga ka firmat, sest praegu me maksame tuuleenergeetikale, me maksame kõik ju Rohelise energia maksud. Minul on kodus elektrikütte ja ma maksan 100 krooni selle eest, et me doteerime tuuleenergiat. Nüüd teine on see, et kõigile energialiikidele on teatud riskimomendid. Sellepärast, et võtame kas või põlevkivi kaevandamine, meie põlevkivi kaevandamine, seal on ka mitmesugused ohud, mis kaevandamisel võivad olla ja peale selle me saastame oluliselt keskkonda, võtame poolkoksi mäed, mis meil on põlevkivibasseinis ja avarii võib toimud ka tavalises soojusjaamas ja kui te vaatate näiteks tuumajaama juhtimispulti või tavalist soojusjaama juhtimispulti ega nad väga oluliselt ei erine.

Aga kui küsimus on ainult selles, et miks vastased ei kasuta praegu seda, rahvale võib-olla korda minevat riskiaspekti, miks vastased ei püüa seda, manipuleerida neid emotsioone?

Ma ütlesin, et ainuke manipuleerimisvõimalus on Tšernobõli katastroofiga, aga sellest on pikka aega mööda läinud ja ma olen ise käinud esinemas Tšernobõli katastroofi ohvritele ja kujutage ette, sellel koosolekul, see toimus Pärnus ja ka seal inimesed toetasid tuumajaama rajamist ja ütlesid, et seda enam ei kordu, sest hoopis uued tehnilised võimalused on ja peale see oli kindel eksimus suures rumalusest tehtud.

Kas te siis arvate, et Eestis tuumaenergeetika vastased ise ka ei pea seda piisavalt suureks riskiks, et sellest rääkida üldse?

Tegelikult on nii moodi, et kuidagi ei saa väita niimoodi, et tuumaenergeetikaga ei ole seotud riskid aga samal ajal, kui me vaatame kasvõi Euroopa kaarti ümberringi, see tähendab, mis meie ümber on ju tegelikult nii, et-et, kui see sama plahvatus peaks toimuma, meil väga sageli on loodetuuled, kui Rootsis juhtub näiteks avarii, nagu see oli Tšernobõlis, see jõuab Eestisse sama moodi, kui tähendab Eestis oleks. Nüüd on nii, et paljud kõnelevad sellest, et meil on väga suur oht Leningradi tuumajaam, aga ma ütlesin niimoodi, et meie õnneks nt idast puhuvaid tuuli on meil väga harva, et kui tõenäoliselt see toimub siis pilv läheb hoopis Peterburi peale nii, et selles mõttes on. See sõltub jällegi sellest, milline on siis tuulde suund. Te teate ka Tšernobõli puhul oli, et Eesti jäi sellest peaaegu puutumata, sellepärast et pilv läks Rootsi suunas Eestist mööda ja pärast tuul muutus ja tuli tagasi ja läks Eestist ida suunas mööda, nii, et-et kõik need on sellised asjad, et kui me oleme juba tuumajaamade rõngas siis ka Eesti oma väike tuumajaam siin mingisugust uut, suurt riski ohtu ei anna.

Miks teie arvates on tuumaenergia diskussioon kujunenud Eestis küsimuseks hinnast ja samas selle hinna suhtes on palju erinevaid arvamusi?

Erinevaid arvamusi ei ole. Soomlased on teinud, tähendab, selle hinna kohta oma arvamuse...ma olen väga juhtivate Soome energeetikutega rääkinud, nad ei ole nii rumalad, et

nad hakkaksid ehitama tuulegeneraatoreid, kui me hakkame Botnia lahe tippust kuni tähendab Soome piirini idast välja, ikkagi sellest hulga energiast ei jätku, mis nendest tuulikuteest saaks. Seetõttu on Eesti Energia ka välja arvanud, et näiteks, kui palju on megavatt tundides, kui palju sellest maha läheb, tuumaenergial on see kuskil 30-40 ja kui me põlevkivist räägime siis 60 ja kui, et meie avamere tuulepargis on 90 ja ikkagi on suur vahe, kas meil elekter on kolm korda kallim või kolm korda odavam ja ega muidugi hinnad muutuvad, aga mis on üks suur eelis tuumaenergeetika võrreldes teiste energialiikidega. Kõigepealt uraani ressursid on praktilised piiramatud ja enamasti inimesi ei saa aru sellest, et mis on maavara ressurss ja millised liigid on olemas varudes. Kõigepealt on olemas tööstuslikud varud, aktiiv varud või passiiv varud, siis on meil tähendab mitmesuguseid prognoosvarud ja paljud muud ja kui kõneldakse näiteks naftast, et kui mitmeks aastaks jätkub naftat ja alles siis kõneldakse nende aktiivvarudest, mida on kohe võimalik kasutusele võtta. Samal ajal passiivvarude arvel on võimalik aktiiv varusid suurendada ja seetõttu on näiteks ütleme Austraalias, Kanadas, praegu ka Usbekistanis on leitud tohutud suured varud, see tõttu uraan ei lõpe kuskile otsa ja peale selle, kui me kõneleme milline on siis hind selles üldises energia tootes ja see tõttu umbes 5% on selle uraanitoormehind selles jaamas ja isegi siis, kui ta isegi kolm korda tõuseks, midagi ei muutu. Aga kui gaasihind muutub kolm korda, te kujutate ette, mis siis juhtub.

Aga vastased ikkagi esinevad selle hinna asjas nagu skeptiliselt.

Sellel ei ole põhjendust, selle peab arvuliselt põhjendama. Paljud ütlevad, et uraani varud lõpevad otsa, jällegi on see, et ma olen geoloog ise, aga see on asja tundmatu tee, varud ei lõpe kusagile otsa. Ja isegi tähendab ma olen kõnelenud kogu aeg Eestis on ju arvestatav uraaniressurss. Aga ma olen vastu sellele, et Eestis hakatakse kaevandama sellepärast, et mõistlikum on kõigepealt kaevandada seal, kus on olemas juba kaevanduse traditsioonid ja suured mahud. Peale selle on vaja uraani rikastamist. Uraani rikastamine toimub Hispaanias näiteks. Me ostame rikastatud uraani ja kasutame seda siin, mitte et hakata nüüd siin Eesti keskkonda meie uraani leiukohtade arvel siis saastama.

Aga see, et miks siis vastased esinevad teie arvates sellise põhjendamatu väitega, kui võiks esineda, kasvõi sellise nagu mujal Euroopas esinetakse, just selle riskiaspekti suhtes, sest kui kulutuse kasvu elektri.... ?

Ma seda küsimust ei saa vastata, aga ma olen küllalt palju diskuteerinud ja ma pole ühtki diskussiooni ära kaotanud. Kui nad tulevad üks ühega minuga diskuteerima, nad ei suuda seda ära tõestada, võin seda kindlalt väita, ma pole selles küsimuses kordagi kaotanud. Teine asi on see, et õigesti aru saada, mis on säästev areng. Säästev areng on inimese õnn ja heaolu ja säästev areng pole mitte ainult looduse kaitsmine, vaid säästev areng on ka mõistlik majandamine, kus me ühendame majandustegevuse, kui keskkonna kaitsega, sest mingit õnne ega heaolu ei saa ju olla, kui meil ei ole majandust, kui meil ei ole maavarade kaevandamist ja ma olen ka käinud Kirde-Eestis, miks Kirde-Eesti inimesed toetavad põlevkivi kaevandamist ja piirkonnad, kus vastu ollakse, vastu on tähendab mustade ülikondades ja valgetekraedega inimesed, kes pole ise Kirde-Eestis käinud. Aga inimeste heaolu seisneb selles, et neil on töö, neil on tähendab.. neil on piisavalt palka, neil on kodu, kus on olemas ja ka see tõttu nad ka toetavad ja samasugune olukord on ka kõigil neil nende majandus küsimustega.

7. Kas tuumajaama küsimus, kui valitsus kõigepealt selle ise heaks kiidab, peaks läbima siduva referendumi?

Tõenäoliselt küll, sellepärast, et see on niivõrd oluline probleem Eestile ja ka pärast ei saa keegi siis ei valitsusele ega riigikogule ette heita. Põhimõtteliselt võiks seda muidugi otsustada valitsus koos riigikoguga aga tõenäoliselt Eestis võib ette valmistada referendum ja see muidugi võtab pikka aega ja see nõuab väga head ettevalmistust, et inimestele selgeks teha. Aga kõige parem on nii, et kui inimesed ikkagi mõneks ajaks ilma elektrita jääks ja siis see küsimus laheneks kiiremini ja soodsamalt.

Aga kas siin ei ole risk selles, et äkki Eesti rahvas ei arva samamoodi?

No aga siis ei saagi ehitada, eks. Siis jätta ehitamata ja tegelikult on nii, et.. ma ütlen, ma kardan seda, et äkki ma ei elagi nii kaua, küll ma siis naeraksin.

Aga nagu mujal Euroopas, mida ma olen lugenud nende referendumite kohta, et see on tavaliselt valitsuse ja riigikogu, parlamendi soov ehitada aga rahvas on vastu hääletanud. Kas see on valitsusele halb otsus teha referendum ja kaotada see ... või on küsimus selles, et see kodaniku ühiskonna, rahva demokraatia väärtused on tähtsamad, kui see võibolla tuumaenergiaga kokku hoitav rahasumma?

Kuulge, ärge muretsege valitsuse ja riigikogu pärast, selle pärast, et valitsused vahelduvad niivõrd kiiresti, et selle pärast valitsused ei vastutagi millegi eest. Mille pärast vastutab valitsus? Mitte millegi eest! 5 aasta pärast polegi ju seda valitsust enam ja see tõttu võib julgelt minna selle sammu peale, et mingisugune valitsus kaotab rahva hääletusel. Aga meil on vaja kiiresti saada valitsuse otsus selleks, et hakata valima reaktori tüüpi, panna ennast järjekorda ehituseks, sest parimal juhul see võtab ikkagi 10 kuni 15 aastat, sest järjekorrad on väga suured.

Siis peaks ... kui otsus tuleks sügisel siis peaks... et asi läheks referendumisse, siis peaks praegu hakata rahvast harima selles valdkonnas.?

Aga kui valitsus on otsustanud siis ma arvan, et otsekoheselt tuleb hakkama ikkagi reaktori tüüpi ja kõiki neid muretsema, selle pärast ikka referendumit tuleb korrata mitu korda ega see ei ole välistatud, selle pärast, et üks korda siis näiteks Euroopa liidu ühinedes, riikides, mis on, et nad võivad ikkagi mitu korda ka toimuda ja ma ütlen, kui rahvas on juba ilma elektrita siis ta hääletab teistmoodi, kui ta on näljas ja külmas ja ka peale selle on asi nii, et me saaksime sinna järjekorda, et kui õige aeg tuleb me saaksime selle jaama.

8. Aga mis te arvate, kui tuumajaama või üldiselt energeetika lõplik, otsustav, paikapanev, tulevikku suunatud plaan jõuab Riigikokku, kas seal jätkub piisavalt kompetentsust õigesti otsustada?

Ma arvan, et meie riigikogu on nii hästi kasvatatud, distsiplineeritud tähendab niimoodi, kui ikkagi kolm, neli, viis meest on otsustanud siis need teised hääletavad, kui ilusti järgi, sest meil on ka demokraatia mängimine selle pärast, et minult on küsitud, miks ma pole poliitikasse läinud ma ütlen siis nii, et ma ei saa ju minna poliitikasse, kus ma oma peaga ei saa mõelda, vaid keegi loll ütleb mulle ette, et kuidas ma hääletama pean ja see tõttu ma ei lähe kunagi poliitikasse, aga meil on nii hästi treenitud poliitikud, et nad hääletavad just nii nagu neile ette öeldakse.

9. Ja juhul, kui oma tuumajaama pooldav otsus vastu võetakse Riigikogus, kas teie arvates kodanikud oleksid nõus otsusega, seda aktsepteerima ilma selle referendumita?

Ma arvan, et tegelikult demokraatlikus õigusriigis on ilusam, kui see referendum tehakse aga ma arvan, et kui juba selleks ajaks on ettevalmistust töö nii hästi toimunud, et enamuses inimesi juba on nagu toetanud, nii meedia vahendusel, kui muidu, siis on täiesti võimalik, et referendumit pole ka vaja.

10. Mida te peate alternatiivideks, kui Eestisse tuumajaama ei ehitata?

Ei olegi alternatiivi, sest kõigepealt on niimoodi, et me nõukogu ajast võtsime endale üle sellise oskuse, enesekiitmise, ja kui te vaatate, kuidas meie valitsuse, kuidas nad ennast kiidavad, kui tublid ja targad me oleme, kui hästi meie majandus edeneb ja kõik muud. Tegelikult ikka riik, kes väga vähe toodab või peaaegu midagi ei tooda, ta ei saa olla jätkusuutlik ja meie tähendab õnn on olnud, et meil on koguaeg olnud põlevkivienergeetika. Me oleme seda doteerinud, ta on suhteliselt odav ja selle arvel me oleme saanud edendada tööstust, meile tähendab tulid ka

välisinvestorid, tuli küllaltki palju, aga kui meil enam ei ole oma energiavarustust siis Eesti riik kukub kokku nagu savijalgadel koloss.

Aga Venemaalt odavat elektrienergiat?

Kõigepealt on nii, et Venemaa on ise väga suures energiakriisis ja selle pärast ongi, et Venemaa kavandab kahekümne uue tuumajaama ehitamist ja kogu loode piirkond on energia puuduses. Venemaal on ka suured mängud, selle pärast me kõneleme gaasitrassi rajamisest mööda Läänemere põhja ja kõik.. Venemaal ei jätku gaasi ja kui te vaatate tänapäeval on nii, et te ilmselt ei vaata Vene televisiooni, mina vaatan väga sageli ja paljudes Venemaa piirkondades on täielik energia põud. Ei ole gaasi, ei ole kivisütt, ei ole praktiliselt elektrit, ei ole sooja ja kauges idas on inimesed ärakülmunud ja selle pärast ongi, et ega Venemaal ei ole ka sugugi kerge oma lepingu neid ülesandeid täita, ei ka gaasi, ei ka gaasi osas. Nüüd teine on see, et meie, kui te jälgisite meie peaministri, et me peame midagi ette võtma, et me ei hakkaks siia importima odavat Vene elektrit ja selle vastu nagu võideldakse Euroopa liidus. Aga mina olen küll seisukohal, et pigem ma ostan selle Venemaalt elektri, kui see, et ma ilma elektrita peaksin elama.

11. Kuidas võiks teie arvates välja näha ideaalne valitsuse, huvigruppide ja meedia koostöö energia diskussiooni ja otsuste välja arendamises?

Hiljuti ilmusid siis andmed meil lehes „Mente et manu“, et kuidas siis meil erinevate erakondade esindajad suhtusid tuumaenergeetikasse. No üldiselt on Reformierakond nagu toetas, Isamaaliit kõhkles, sotsialistid kõhklesid, rohelised olid vastu. Aga ma arvan, et kõigepealt tuleb koalitsiooni sees langetada otsus ja ma arvan, kuigi majandusminister Parts on meil Isamaa ja Res publika esindaja ta on ikkagi selles veendunud, et meil tuumaenergeetikat on vaja, kui nad panevad reformiga kokku, küll nad siis räägivad sotsialistidega ja siis on tähendab valitsusel seisukoht olemas ja ma arvan valitsus tuleb kindel positiivne.

Aga kas meedia võtab selle üle?

Eesti meedia on suhteliselt hea tahtlik olnud tuumaenergeetika suhtes, kui te jälgite võtame, kas või „Äripäev“ ja „Päevaleht“ nad on olnud küllaltki positiivsed nii, et ma arvan, et meedia positiivselt suhtub.

12. Kuidas oleks laiemas avalikkuses võimalik tekitada huvi ja sellele vastavalt lisada teadlikust energeetika valdkonnast, võimalustest ja väljakutsetest?

Kõigepealt me peaksime publitseerima küllaltki palju lihtsas keeles kirjutatud raamatuid. No, kui te vaatate näiteks Soomes seal on koolides üleval tuumareaktorite ehitused ja mis on tuumaenergeetika positiivsed, negatiivsed küljed. Hiljuti ilmus meile üks raamatukene, „Taskutark“, ja see oli pühendatud kolmele probleemile , kliima energeetika jäätmed, see on väga väikeses formaadis ja mahub taskusse ja need peaksid meil olema igas koolis ja just seda ettevalmistumist peab alustama õpetajatest ja tähendab õppilastest, ma hiljuti kirjutasin ühe artikli õpetajate lehes ja ma arvan, et paljud õpetajad seda loevad ja ma arvan, et kõik need järgmised sammud on juba küllaltki sellised positiivsed ja ma ütlen veelkord juurde, et ma ei ole mingi tuumaenergeetika fänn, ma lihtsalt vaatan reaalselt olukorda, mis Eestis on praegu ja mis ta 10, 15 aasta pärast tuleb.

LISA

Intervjuu Marek Strandbergiga

1. Mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?

Seisukoht on, et see on majanduslikult põhjendamatu, kuna Eestis ei ole suuri tööstustarbijaid, nii nagu näiteks me näeme neid olemas Soomes, Rootsis, kus tuumajaamad toodavad energiat nende jaoks. Ja teine põhjus on see, et tänased reaktorid, mida kasutatakse kuni 3+ põlvkonnani välja, sisaldavad endas kriitilist kogust tuumaainet. Mis tähendab seda, et see reaktor püsib stabiilsena tänu järelvalve süsteemidele. Tänu sellele, et inimesed neid jälgivad, tänu sellele, et need kontrollsüsteemid on seal peal. Ja täna on teada, et on no järgneva 10-15 aasta jooksul tööstuslikuks kasutamiseks valmis saamisel 4 ja 5 põlvkonna tuumareaktorid, mille erinevus on selles, et nendel on turvalisus lahendatud füüsikaliselt. Need on nõndanimetatud alakriitilised reaktorid, seal ei ole kriitilist kohust. Ja kuna see muutus on toimumas, siis ma arvan, et me võime küll arutada tuumaenergeetika üle, kuid täna otsuse tegemine on paljudel põhjustel põhjendamatu ja tekitab määramatu majandusliku tuleviku.

Teie ja Roheliste partei seisukoht üldse ei ole tuumaenergia, vaid on pigem tuumajaama Eestisse ehitamise vastu?

Selge seisukoht, mis meil täna on, on et tänase tehnika taseme juures, tänase tehnilise kultuuri juures ei ole tuumajaam Eestile jõukohane, vastuvõetav ja tekitab majanduslikke ja muid riske. Üldiselt nii-öelda ei ole Eesti rohelised a priori nii öelda tehnoloogia arengu vastu, vaid me peame kaaluma asjaolusid. Näiteks kui me räägime ka 4 või 5 põlvkonna tuumajaamadest, siis seda selles seoses, et neil on olemas üks omadus, mida vanemal põlvkonnal ei ole ja see on nimelt võime põletada tuumajäätmeid. Ehk ütleme kui me ütleme objektiivselt, et täna maailma

üks suurimaid probleeme on maapinnale ladestunud tuumajäätmed ja nende hulk on väga suur. Siis kui eksisteerib mingigi tehnoloogia, mis suudab seda konverteerida energiaks ja muuta selle tuumajäätmete radiatsioonitaset madalamaks, siis ei saaks meil midagi selle vastu olla, kui nii toimiks.

2. Mis teie arvates on olnud Eesti meedia tase diskussiooni suunajana?

Meedia on võtnud sellise kõrvaltvaataja rolli. Kui me näeme sageli ajakirjandust tegemas moel või teisel kompetentsemat analüüsi poliitika küsimustes, valimiste küsimustes, mis iganes ühiskondlikes küsimustes, siis paratamatult me peame täna leppima sellega, et Eestis olevad ajakirjanikud ei ole paljudest tehnoloogilistes küsimustes sedavõrd pädevad, et nad saaksid võtta jõulisemalt positsiooni ja tekitada sisulisemat diskussiooni. Isegi avalikud debatid, kus ma olen osalenud, mida on juhtinud ajakirjanik, on tegelikult olnud seotud sellega, et ajakirjanik esitab selliseid küll intrigeerivaid ja irriteerivaid küsimusi, kuid mitte sisulisi. Ja debatt ongi siis kujunenud tegelikult kas siis raadiosaates või telesaates olemasolevate inimeste omavaheliseks vaidluseks selle pädevuse piires, mis neil on. Meedia nagu seisukohta ei ole, samas huvitav kogemus, mis mul oli, see oli üks ETV foorumi saade riigitelevisionis, kuhu inimesed said helistada. Ja oma helistamisega siis teada anda, et kas nad on tuumajaama poolt või mitte. Vahetult enne seda oli turuuringute AS poolt välja tulnud uuring, millest võis lugeda, et pea 60% Eesti elanikest on tuumajaama vastu. Ja mis juhtus oli see, et selles foorumi saates, see gallup, telefonigallup, mis läbi viidi osundas, et on just vastupidi, 60% on tuumajaama poolt. Ja palusin toimetajalt kuna telefonikompanii viib sellist küsitlust läbi. Et täpsustavaid andmeid selle küsitluse kohta. Siis tuli välja, et kuna iga telefonnumbri pealt on võimalik teha kuni 5 kõnet, siis enam-vähem nii see välja nägigi. Tuumajaama vastased olid teinud 1-2 kõnet ja tuumajaama pooldajad sama telefoni pealt siis oluliselt rohkem kordi. Nii et sellisel moel see arvamus kujuneb ja ma arvan, et meedia võiks juurelda selle üle, mis tegelikult laiemalt toimumas on. Näiteks ega eesti ajakirjanduses ei ole Eesti ajakirjanike poolt kirjutatud, ilmunud artiklit selle kohta, et kuidagi sünkroonselt samal ajal kui Nicolas Sarkozy on külastanud Araabia riike ja Suurbritanniat ja mõlemas jõuliselt rääkinud sellest, kuidas Prantsusmaa soovib tarnida neile oma tuumatehnoloogiat, et näha selles tegelikult ühte laiemalt ühe riigi, Prantsusmaa siis, marketingi kampaaniat, mis tegelikult ulatub ju kõikide riikideni. Tuumatehnoloogia on kallis, see on hea tuluallikas erinevatele riikidele ja seda müüki ei ole üldse tähelegi pandud, et selline müügiprotsess võib toimuda.

3. Kas meedia peaks otsima rohkem senisest erapooletuid kõnelejaid? Kas meedia senised valikud on olnud põhjendatud?

Meedia on olnud kõneisikute valikul laisk. Ja nüüd ongi niimoodi, et me ise korraldame nüüd 26. aprillil Tšernobõli aastapäeval siis energeetikakonverentsi, kuhu me oleme rääkima kutsunud ka tuumafüüsikuid ja ka paleontolooge, kes taas kord seletust anda selles osas, millised probleemid ootavad ees seoses tuumajäätmetega. Ja tuumafüüsikuid, kes on näiteks seisukohal, et vana põlvkonna jaama peale mõtlemine üleüldse on umbes nagu mõtlemine, kus on olemas elektrimootor aurumasina peal. Neid vaateid on erinevaid ja tegelikult ju ei ole vaja mitte erapooletuid kõnelejaid. Alati kui sa millestki räägid, siis sul mingisugune poole valik on tehtud. Vaid selgete huvideta kõneisikuid. Selles mõttes, et kui me võtame tolle sama näiteks Anto Raukase. Kui me meenutame mida ta on kõnelenud näiteks avalikult tuumajaamadest, siis tema seisukoht on, et Eestis peaks tuumajaam olema ehitatud maa alla. Siis tema ettepanek on, et see võiks olla mõnes graniidikaevanduses. Kuna Eestis maa peal graniiti ei esine, noh saarte peal esineb, aga mitte maismaal, siis Anto Raukas näiteks võibolla ei ole teile teada on ühe ettevõtte, mille nimi on Maardu Graniidikaevandus osanik, mis just on hakkamas kaevandama Maardus graniiti, maa alt sügavalt. Poole kilomeetri sügavuselt. Sageli on see küsimus, et

meedia võiks leida rohkem isikuid, kellel ei ole selgelt otsest huvitatust. Ta võiks leida mitmekesisemaid arvamusi ja tellida ise analüüse.

Kas Eestis oleks selle koha pealt piisavalt erapooletuid huvisid?

Meie näiteks oleme leidnud küll huvidega inimesed, kes on siis umbes 12-15 inimest, kes on vanuses ütleme 30-40 ja kes aktiivselt on tegelenud tuumaenergeetika küsimustega, kes avalikult ei kõnele väga palju. Kuna nad tegelevad nende seadmete projekteerimise ja analüüsimisega ja näiteks nende seisukohad on hoopis erinevad sellest, millest me kuuleme pooldajate või vastaste suust. See toob hoopis uue hingamise. Ja loomulikult tundub mulle, et ega see ei pea olema ju Eestist. Kui me võtame ette näiteks selge tuumaenergia vastaste, ehk Greenpeace-i seisukoha, siis ega tegelikult nende seisukohad põhinevad ju ka väga põhjalikul analüüsil. Ja see, mis on meedia roll, ega tegelikult keegi tugev tuumaenergia pooldaja ei hakka niisama näiteks Greenpeace-i argumente ju ümber lükkama. Ta väldib pigem neid. Ja kui meedia tahaks võtta sellist sisulist rolli, peaks ta esitama need küsimused nii ühele kui teisele poolele, paluma kommentaare ja tekitame diskussioone üldiselt laiemalt aluselt, kui see on Eestis võimalik.

4. Aga mis seda tuumaenergia diskussiooni teie arvates iseloomustab kõige paremini?

Seda iseloomustab selline hetk või olemus, mis paistab välja selline müügimehelikkus, ehk midagi umbes samasugust nagu ma näen sageli telepoes või käivad kodudes inimesed, kes tutvustavad mingit uut tolmu- ja köögimasinat, midagi mida nad ütlevad kiiresti maha müüa mingite väga pinnapealsete argumentidega. Ehk see argumenteeritus on küllaltki pinnapeale ja see ei võimalda küll sisulisemat diskussiooni. Näiteks me oleme üritanud enda poolt samm-sammult muuta argumentatsiooni sisulisemaks. Hakata analüüsima laiemat küsimust energeetikas üldse. Miks ühes või teises riigis on tuumajaam? See ei ole lihtsalt see et ehitatakse. Miks ühes riigis on, miks teistes ei ole ja mida see endaga kaasa toob?

Kas teie näete seda diskussiooni sellisena, mis algas sealtmaalt, kus hakati rääkima, et Eestis peaks tuumaenergiat kuskilt juurde saama ja lõpeb näiteks sellega kui ei võeta otsust tuumajaama Eestisse ehitada. Kui see on see diskussioon, siis ma tõmbasin paralleeli sinna Euroopa Liiduga ühinemisele. Näiteks mis vahet te näete seal, et kas tuumaenergiast võib saada selline põhimõtteline diskussioon, kus Eestlased ise saaksid otsustada?

Väga nagu ei ole, kuna tegelikult nõuab tuumaenergeetika ikkagi pädevust. See ei ole emotsionaalne otsus. Täheandab, emotsionaalselt võivad inimesed otsustada nii ja naamoodi. Euroopa liit on oluliselt emotsionaalsem kuuluvus, kui küsimus sellest, kas omada tuumajaama või mitte. Sellepärast et noh, tuumajaama rajamise mõttekus tuleneb niivõrd paljudest küllaltki tehnilistest asjaoludest, mille kaalumise ka rahvahääletusel oleks võibolla päris raske. Iseasi küsimus ongi, et kui enne seda rahvahääletust oleks olemas või enne ka parlamendi otsustus, oleks olemas piisav hulk kaalutud argumente ühelt ja teiselt poolt. Siis oleks see otsustamine niimoodi võimalik. Lihtsalt täna ei ole need argumentid veel muutunud niivõrd kaalukateks. Ma toon ühe lihtsa näite. Meie Rohelised siis, propageerime tuuleenergia laiemat kasutusele võtta. Seal on 2 väga lihtsalt põhjust. Tuulegeneraator, tuulepargid on ehitatavad kiiremini, kui aatomijaam. Ja teine põhjus on see, et ta on kütuse mõttes hästi odav. Meie energeetikud ütlevad, et see läheb kõik hästi kalliks, sellepärast, et kui kusagil on tuulik, peab olema ka jõujaama. Sel hetkel kui tuulik ei pöörle, tuult ei ole, annab võrku vaja mineva energia. Vastab tööle. Täitsa nii ongi. Nüüd aatomijaamaga või ükskõik millise elektriijaamaga, mida ehitatakse on täpselt sama lugu. See ei erine võrgu loogika mõttes mitte kuidagi moodi. Kui keegi ehitab kuhugi aatomijaama, siis see saama soome võrk Fingrid... on ehitatud uued ühendusliinid, on kokku leppinud ja valmis ehitatud gaasitoruliini jaamad, selleks puhuks, et kui tuumajaam lülitatakse või lülitub energiasüsteemi terviklikkuses võrgust välja, käivitub teine jaam. Ja see unustatakse ära ja öeldakse, et näete tuumajaam on odav ja tuulikud + generaatorid on kallid.

Tegelikult unustatakse ära, et tuumajaamade juurde tuleb ehitada generaatorid, nii nagu on ehitatud Soomes, Leedus, Prantsusmaal kõikjal, kõikjal. Energiasüsteem ei saa muudmoodi toimida. Ja on täiesti selge, et kui näiteks sellised üksikasjad, et ma oleks imestunud, et need kes propageerivad seda ei teaks seda. Nad teavad seda ja kui nad ei tea, siis häda neile. Aga kui nad teavad seda ja jätvavad tegelikult selle tervikjutu rääkimata, siis on väga kurb. Noh Soomes näiteks see Olkiluoto kolmas reaktor. 1600 megavatti, nüüd selleks et see 1600 megavatti saaks turvaliselt Soome elektrivõrgus toimida on tehtud võrgule, alajaamadele ja energiageneraatorisüsteemilise lisakulutusi ja investeeringuid üle 2 miljardi euro väärtuses, selleks et saaks toimida tuumajaam. Kui me ehitame esimest tuumajaama riiki, siis see kulutus on veel suurem. Noh Soomes neid juba on olemas. Tõenäosus, et kõik jaamad samal ajal rivist välja langevad on väiksem, kui see et üks neist langeb. Nii et noh, see on nagu üks väga lihtne näide, kus vaidlus esitatakse ülimalt emotsionaalselt toomata sisse tegelikult energiasüsteemi põhilisi komponente. Mina ei ole energeetik, mina olen hariduselt keemik, keemiainsener aga süsteemidest saan ma sedavõrd aru, et see mis ma väidan on enam-vähem õige.

5. Mis teie arvates, kui analüüsida enesekriitiliselt ja erapooletult, mis teie arvates pooldajatel ja vastastel on õnnestunud propaganda?

Tuumajaama pooldajatel on õnnestunud propageerida oma seisukohta järgmises kontekstis: jättes osa infot välja, täiesti selgelt diskussioonist on räägitud sellest, et tuumaenergeetika on kõige odavam energiaviis tulevikus. Noh, inimestele meeldib, et kui midagi on odav, siis tundub, et see on ka hea. Küllaltki selgelt on välditud jäätmete küsimust ja teine asi, mis on öeldud on esitatud meile väiteid selle kohta, et energiatarbimine Eestis tulevikus kasvab sama kiiresti kui maailmas, unustades ära selle, et Eesti probleem täna ei ole mitte vajadus suurendada energiakulutusi, vaid vajadus parandada energiakasutust. Näiteks kui me võrdleme ennast Soomega, siis 1 euro teenimiseks Soomes kasutatakse kolm korda vähem energiat, kui 1€ teenimiseks Eestis. See on hea näide. Ja ma arvan, et tuumaenergia vastastel, kui seda pidada õnnestumiseks, siis ma tunnen seda, et me oleme suutnud selle arutelu viia laiemaks. Me ei aruta enam mitte selle üle, kas tuumajaam peaks tulema või mitte. Me oleme suutnud arutustesüsteemadesse sisse viia juba tuumajaamade tüübid. Majandusministeerium räägib erineva põlvkonna tuumajaamadest. Majandusministeerium on seisukohal, et see otsus ei saa tulla kiiresti. Majandusministeerium on seisukohal, et tegelikult me peame energiakava käsitlema koos energiasäästukavaga. Et kui me ei suuda pikas perspektiivis hinnata seda, kui palju me saame energiat kokku hoida, on meil väga raske öelda, mida ma endale ehitame peame.

6. Kas võib olla ka selline, et ta kasutab seda samust temaatikat, mida kasutatakse selles diskussioonis, aga tegelikult see sisu polegi oluline, et kui oleks võetud mingisugune seisukoht juba, siis see, et räägitakse sellest alternatiivide kasutamisest on pigem selline igat osapoolt rahuldav viis kõneleda.

Jah, et ma arvan, et meie hirm kui me hakkasime seda tuumajaama küsimust siin aasta või natuke rohkem tagasi selgitama oligi tegelikult selles, et meile tundus, et teatud otsused ja kokkulepped on tehtud. Minu isiklikud kontaktid näiteks Leedus viitasid selle peale, et soov teha ostuotsust on väga tugev. Ja sellest tuligi välja see, et tekkis vajadus seda arutelu viia laiemaks ja ikkagi olla veendunud, et otsust ei tehta enne, kui kogu plaan on selge. Täitev võim Eestis on veidi selline isepäine, seda on näha ja nad ei ole väga valmid arutama erinevaid küsimusi, aga ma arvan, et praegune taustainfo, noh ma olen 3 nädalat tagasi külastasin Leedut, käisin seal tuumajaamas. Täna võin ma öelda seda, et Leedus tuumajaama uuendamine on majanduslikult ebaselge. Ma loodan, et Eesti valitsus on aru saanud, et Soome kindlasti mitte ei ole huvitatud sellest, et keegi tuleks nende territooriumile tekitama tuumajäätmeid, saamaks endale energiat. Nüüd ongi küsimus selles, kas me saame majanduslikult riigina aru sellest, et tuumajaama kavandades tekib ju meil olukord. Näiteks täna öeldakse, et noh hakkame

plaanima. Siis reaalne on see valmis saada umbes 15-20 aasta pärast, ehk umbes aastal 2022-2030. Selleks hetkeks on meid ümbritsevad riigid – Soome, Rootsi, Leedu, tõenäoliselt ka Venemaa tunduvalt kiiremini uuendanud oma tuumapotentsiaali, kuna kõik, mis neil vaja on, on olemas. Neil on olemas võrgud, tugisüsteemid, koolitus. Ja et selle arusaama puhul, kui seda teadvustatakse, siis tekib ju olukord, kus Eestil on aastal 2025 kõige kallim tuumajaam. Kuigi tuumaelekter võrreldes muude elektriallikatega võib olla isegi odav. Aga aastaks 2025 valminud tuumajaam toodab kindlasti kallimalt elektrit, kui Soome kõik tuumajaamad kokku, kui Rootsi kõik tuumajaamad kokku, kui Leedu tuumajaam – hüpoteetiliselt. Ja me tekitame olukorra, kus Euroopa Liidu avatud energiasüsteemis on meil küll oma tuumajaam, aga sellel ei ole majanduslikku tähendust, kuna see on kõige kallim tuumajaam.

Aga miks teie arvates on tuumaenergia diskussioon kujunenud Eestis küsimuseks hinnast, kui näiteks Soomes siis nii parlamendihääletusel 93 kui 2002 oli küsimus uurimuste järgi väärtustest. Ehk näiteks odav energia versus riskid ja kulutuste kasv ja säästev areng. Kas Eestis on see väärtuste aspekt oluline?

Ma arvan, et inimesed ei teadvusta seda. Ma meenutan seda Soome 93 aasta diskussiooni, mida ma mäletan väga selgelt, siis lisaks nendele väärtustele oli ju veel Soome tööstuse konkurentsivõime. Oli veel täiesti selge, et muutused Venemaal on määramatud, selles osas Soome-Vene poliitika mõistmine on väga hea, parem kui Eestil kindlasti. Hinnad mis toona tehti, et Vene gaasi tarnijad on ebastabiilsed ja ei pruugi tagada Soome paberitööstusele, metallitööstuse ja metallitööstuse ... ostusu õigeks ja valik mis tehti, tehti Soome majanduse pikaajalise vajaduse katmiseks. Eestis sellist mahukat tööstust ei ole, mida oleks vaja iga hinna eest üleval pidada suhteliselt odava ja stabiilse elektriga. Selle tõttu seda vaidluse osa ei ole. Nüüd tekibki küsimus, kui me võtame Eesti Energiat natuke kokku, et see tuumajaam, mis meil olema peaks, peaks olema võimsusega 200 megavatti. See on jaanipäeva paiku energiatarbimine. Alla selle naljalt energiatarbimine naljalt ei kuku. Maailmas ei toodeta täna ühtegi 200 megavatist tuumajaama. No õigemini, toodetakse, mille installeerimine ja ülalpidamine oleks märkimisväärselt odavam kui näiteks 1000 või 1600 megavatise tuumajaama üleval pidamine. Ehk kõik meie energiatarbimise ja kasutamise praktikad, mis erinevad täiesti Soome omast. Eestis oli suur tööstus, mis oli Venemaa oma. See on nüüd lagunenu. Ja kellelgi ei tulegi pähe sellel teema diskuteerida. Riskide puhul olen ma märganud seda, et riske hinnatakse meil üldse väga üleolevalt. Noh jälle, põhiline argument on see, aga miks Soomlased siis ei kardaks oma tuumajaama. Mina olen seletanud seda, et vaadake. Täna Euroopa Liidus keskmiselt, see viimane eurobaromeetri uuring viitab selle peale, et enamasti inimesed tunnistavad terrorismi, et võimalik sõjaline rünnak on kõige suurem oht tuumajaamale ja tuumaenergeetikale üldse. Võtame nüüd ja võrdleme Soome sõjalist kaitseüsteemi ja Eesti sõjalist kaitseüsteemi. Et miks Soome võib lubada endale mitut tuumajaama või Ameerika Ühendriigid, või Venemaa, või Suurbritannia või Prantsusmaa. Nende sõjalise kaitse korraldus erineb meie omast. Nende varajase teavituse süsteemid, mis neil on olemas radarite näol, luure näol erinevad meie omast. Nad on võimekamad. Ja selle tõttu saavad teatud riigid lubada endale lihtsamalt enda riigi territooriumile riskantsemat tehnoloogiat, kui teised riigid.

7. Kas tuumajaama küsimus peaks läbima siduva referendumi?

Siduvat referendumit on mõistlik teha sellisel juhul, kui me oleme veendunud, et see diskussioon on välja toonud kõik aspektid. Et inimesed otsustavad teadlikult, mitte emotsionaalselt. Täna me oleme võrreldes aastataguse ajaga, kui need diskussioonid hakkasid, läinud mõnevõrra sisulisemaks, aga me ei kaalu avalikult kahjuks veel muid asju, kui hind. Rohelised on üritanud tuua sisse argumente nagu põhjendatus ja vajadus ja võimalus vähendada energiavajadusi selle asemel, et neid kogu aeg katta. Aga nende sissetoomine kulgeb väga vaevaliselt. Ja selle tõttu ega oludes, kus... tegelikult ega vahet väga ei ole, kas otsuse teeb vähe kvalifitseeritud teadmise põhjal parlament või rahvahääletus. See on enam-vähem üks ja

seesama. Selles mõttes, et mõlemal juhul minu kogemus ütleb, et otsus tehakse emotsionaalselt nii parlamendis, kui rahvahääletusel.

8. Kui tuumajaama või üldiselt energeetika nõ lõplik, otsustav, paikapanev, tulevikku suunatud plaan jõuab Riigikokku, kas seal jätkub piisavalt kompetentsust õigesti otsustada?

Seda on kritiseeritud meedia puhul palju, no meedia on selline nagu ta on. Ühiskond on väärt neid ajakirjanikke, kes siin töötavad ja elavad ja ka valitsust, kes siin elavad. Aga meedia ma arvan kardab tõsiste teemade puhul loetavuse vähenemist. See on ka põhjus, et juhul kui meedias oleks olemas piisav diskussioon, siis puuduks vajadus algatada erinevaid kampaaniaid. Kampaania on see, mille käigus on võimalik inimestele selgitada. Täna on Eestis palju neid tuumakampaaniatele allakirjutanud on 4000-4500, aga need inimesed on selle asja sisust aru saanud. Nad on aru saanud sellest, et nad ei ole mitte tuumajaama vastu, vaid kritiseerib antud hetkel viisi, mismoodi seda tuumajaama soovitakse juurutada ja tuumajaama üleüldse.

Kui energeetika lõplik plaan jõuab Riigikokku, siis kas seal jätkub piisavalt kompetentsi otsustamiseks?

Seal jätkub voli otsustada, aga kompetentsuses ma pole kindel, sellepärast, et kui ma loen näiteks ka mu oma kolleegide riigikoguliikmete kirjutatud artikleid tuumaenergeetikast, kui ainuke argumentatsioon on see, et tuumaenergeetika on odav, siis mul on tunne, et nad nagu ei vaevugi tegelema selle asja sisuga. See sisu on hoopis mujal, sisu on, nagu teie ütlesite, väärtustes. Et kas seda on vaja, kas me suudame leevendada riske, kas me suudame ette näha kõiki muutusi, mis tuumaenergeetikas endas tekkida võivad. Ja minu väide täna on lihtne – kolmanda põlvkonna ja see on nagu asi, millest Riigikogu täna seda teemat on arutatud erinevates komisjonides nagu piisavalt. Me oleme vestelnud erinevate teiste erakondade esindajatega ja see probleem, millest aru ei saada on asjaolu, et maailmas täna, kus tehnoloogiad muutuvad kiiresti ei ole hinna mõttes mitte ükski kütuse või energialiik juba lühikeses perspektiivis teisele eelistatud. Asjaolu, et naftahind tõuseb, asjaolu et energiat on tegelikult puudu, mitte üle tingib selle olukorra, et ükskõik milline tooraine, millest on võimalik teha energiat muudetakse lõpuks ikkagi sama hinnaga lõpptarbimiseks olevaks energiaks sõltumata sellest, kui odav see kütus kunagi ammusel ajal oli. Ma toon Eesti näite. Eestis on homme olnud pikalt enamus Eesti maapiirkondadest väiksemad linnad on kortereid ja maju köetud halgudega. Puuhalgudega. Et puuhalge kulub päris palju, majad ei ole soojapidavad. Aga kuna nad on odavad olnud, sellel ei ole olnud mitte mingit turgu, siis inimesi ei ole häirinud see, et nad kulutavad palju energiat. Viimase 5 aasta jooksul on välja kujunenud olukord, kus väga paljud metsaomanikud on hakanud tegema halge selle jaoks, et panna neid võrkkotti, müüa siis Eestis bensiinijaamades või veelgi parem, turustada seda rahvusvaheliselt Taanis, Saksamaal, kus iganes, kus sellised pühapäevakaminapõletajad on. Põletavad mõne halu ja siis maksavad kõrged hinda selle pakendatud halgude eest. Juba see on tõstnud märkimisväärselt halgude hinda. Nüüd Tallinnas ja Tartus lähiajal avatakse 2 biokütustel töötavad sooja- ja elektri koostootmisjaama. Üks on Fortumi oma Tartus ja teine mingi Eesti ärimehes oma Tallinnas. See tekitab olukorra, kus väga suur hulk metsast saadaolevast puidust läheb kütteks sinna. Elanike jaoks on tulemus see, et nende halgude hind tõuseb ja nad peavad mõtlema hakkama energiasäästu peale ja neil ei ole enam vahet, kas nad kütavad halgudega, kas nad kütavad gaasiga, kas nad kütavad kivisöega või lõpuks isegi, et kas nad kütavad elektriga, kuigi elekter on märkimisväärselt kallis. Ja see on maailma energeetika üldine soon. Kui on mingi majanduslikult seletades, et see on lihtne põhimõte, et kui nõudlus energia järgi on suur, tekib müüja turg, mis tähendab seda, et tuumajaama või tuumareaktori tootja võib küsida reaktori käest täpselt nii palju, kui ta on välja arvutanud, et ostja jaksab veel maksta. Ja kütusega juhtub sama lugu. Ja meil ei ole täna mitte ühtegi garantiid näiteks selle vastu, et oletame, et kui OPECi ehk õlitootjate riikide liit mingit pidi ütleme kollapskeerub. Nende võimalused tagada

energiavarustust lihtsalt naftapuuduse tõttu lakkab, siis kas me teame täna, et kas tekib uraanitootjate riikide liit, kes soovib dikteerida uraani hinda, et saada maksimumkasumit seal. Veel ei ole ühtegi välispoliitilist kokkulepet selles osas, et uraani tootvate riikide liit ei saa tekkida.

9. Juhul kui tuumajaama pooldav otsus võetakse Riigikogus vastu, siis kas te arvate, et kodanikud oleks valmis seda otsust aktsepteerima? Või vastupidi, kui võetakse vastupidine otsus?

Mis juhtub? Juhtub järgmine asi, milles ma olen täiesti kindel. No käivitub järgmine mehhanism *in my backyard*. Mis tähendab seda, et kui üldiselt ollakse selle poolt, et tuumajaam võiks tulla, siis juhul kui seda tuumajaama hakatakse projekteerima või ehitama ühe või teise asukoha lähedale või kogukonna lähedale, hakkavad ühed või teised ütlema hetkeliselt, et miks te ei ehita mujale seda?

Kui see küsimus referendumile ei lähe, kas rahvas oleks nõus aktsepteerima seda otsust, ilma et nemad saaksid midagi öelda sekka?

Ma ei tea seda, selles mõttes, et viide enamusest rahvast selle sama Turuuringute AS-i põhjal, kindlasti ei oleks valmis seda aktsepteerima. Ega nii nagu ütlevad kõikide tuumajaamade tuumaenergeetikaseadmete tootjad, ega tuumajaama müük ongi küsimus selles, kuidas rahva meelsust õnnestub muuda. Ma arvan, et kuna meedia ei ole täna Eestis aktiivne, siis seda mida me näeme ongi teatud tüüpi tuumajaama marketingi kampaania, mida korraldatakse meedia teadmata. Selles mõttes võib olla väga kurb, kui lihtsalt meedia Eestis on natukene ära lollitatud sellest, et professionaalsed suhtekorraldusagentuurid on selle teema ette võtnud sellepärast, et tuumajaamade kasulikkusest kirjutavad Eesti meedias inimesed, kellel tegelikult ei saa olla mitte mingit tehnilist, sisulist mõistmist tuumajaama küsimustest. Selle tõttu ma arvan, et väga suure tõenäosusega võib tekkida olukord, kus otsuse vastu protestitakse, aga juhul kui avaliku arvamust suudetakse mõistlikult mõjutada, huvitatud poolte poolt, siis võib olla sama neutraalne situatsioon nagu praegu on, nagu sa näed. Aeg-ajalt kirjutatakse ühelt poolt, teiselt poolt artikleid, aga mingit diskussiooni ei ole.

10. Aga see küsimus, et mida te peate alternatiivideks, kui Eestisse tuumajaam ei ehitata. Ütleme nii, et kui nüüd võetakse vastu otsus, et seda ei hakata ehitama, siis peab ju plaan olema aastaks 2030.

Kuni 2030 aastani. Ja see on Eesti jaoks järgmine. Aga esimene samm, mis tuleb teha, kõige kasulikum investering, kõige kestvam investering. On investering energiasäästu. Keskmise Eestlane – 1,1 miljonit eestlast elab ühistumajades või kortermajades. 1,1 miljonit. See on enamuse. Keskmise kortermaja korter kulutab aastas ära 300 kilovatt tundi energiat 1 ruutmeetri kohta. See on 30 liitrit mootorikütust iga ruutmeetri kohta aastas. Eestis on tehtud investeeringud, kus neid kulutusi on võimalik vähendada kuni 10 korda. Mis tähendab seda, et kas me paneme iga ruutmeetri kohta 30 liitrit või 3 liitrit. Ja see on väga suur erinevus. Kui meil on olemas energiakulutuste perspektiivid, mismoodi me seaduste ja toetus mehhanismidega tagame selle, et vanad hooned renoveeritakse, uus elukeskkond, mis ehitatakse on optimaalne ja mõistlik, siis me saame rääkima hakata oma pika perspektiivi energiavajadusest. Eesti oludes, täna kirjutasin just ühe artikli, et on võimalik 4 korda vähendada põlevkivi kasutamist. Noh see on päris suur hulk, umbes 4 miljoni tonnini. Ja see 4 miljonit tonni põlevkivi on võimalik gaasistada. Mitte põletada, vaid gaasistada ja seda gaasi on võimalik transportida üle Eesti. Ja põlevkivi gaasistamise peamine mõte on selles, et kui täna pannakse põlevkivi põlema, tekib aur ja aur ajab ringi generaatorit, siis meile siia tuppä jõuab elekter kasuteguriga umbes 15%.

Kui see on teie nägemus, siis mis te arvate, et kui kaasa arvata teiste nägemus sellest, siis mis sa arvad tegelikult võiks juhtuda?

Tegelikult võib juhtuda, ma ei jõudnud selle kontseptsiooniga lõpuni, et sinna juurde läheb veel biomassi kasutamine, mida on Eestis võimalik saada 2-4 miljonit tonni aastas ja sellega kompenseerida vähendatud põlevkivi. Ja mis ma näen, mis on Eesti geoloogilistes, geograafilistes oludes huvi pakkuv on see sama tuuleenergia tootmine. Milline on tegelikult Eesti perspektiiv? Eesti perspektiiv on võimalikult kiiresti ehitada välja elektri kaabliühendused Rootsi suunas, täiendada Soome kaablit, selleks, et vähendada riski, mida täna tekitab Eesti Energia süsteemi ühendatus Venemaaga. Venemaa ei ole aastakümneid investeerinud oma energeetika infrastruktuuri. Venemaa enda energiavajadus kasvab ja arvamata isegi, et neil võib olla mingit poliitilist pahatahtlikust Eesti energiasüsteemi häirida, võib see neil välja tulla nende oma olude muutuse tõttu. Selle tõttu meile esimene asi on ühendused lääne suunas. Seotus NordPooli energiasüsteemiga Rootsi kaudu ja Rootsi energiapartnerina. Eesti esimene energeetikaarengukava tehti aastal 1993. Aastal 1993 oli Rootsi elektrivõrk ja ... valmis ise ehitama kaabli Rootsist Eestisse juhul, kui Eesti oleks olnud valmis andma mingil määral vaba turu regulatsiooni elektrile. Siis oli Eesti ametlik positsioon ja kahjuks on täna ka, et Eesti elektri hind peab olema odav. See on täpselt see sama asi, et me ei räägi väärtustest vaid hinnast ja kui ta on odav, siis on kõik hästi. Unustatakse ära, et kui mingi asi on odav, siis juhul kui see odav asi on kaup ei kutsu see mitte kedagi investeerima, kui see odavus on tagatud poliitiliselt. Täna on see võimalik jätkuvalt olemas, kaabliühendus Rootsi ja niivõrd suure tuulepargi ehitamine, et Eesti muutuks tegelikult tuuleelektri eksportijaks. Nii nagu on täna Taani, Norra ja Rootsi suhe võib olla ka Eesti ja Rootsi suhe. Norra positiivne pool on see, et Taani ülejääv tuuleelekter, mida nad ise kasutada ei saa, pumbatakse seal hüdrojaamade tammide taha, Rootsis võiks lihtsalt siis sellel hetkel, kui tuleb Eesti tuuleelektrit tammi...

Rootsis endal ka napib energiat..

Ja, aga Rootsi saaks ju *summa summarum* energiat juurde. Me räägimegi ju ekspordist. Me räägime ju sellest, et toodaksime vaid osa tuuleenergiat endale ja ekspordiksime Rootsi. See on nagu see, miks ma arvan ja miks me oleme veendunud, et sellises kaubandussuhtes on Rootslaste huvi olla ühendatud Eesti poolega märkimisväärne, kuna pikas perspektiivis, juhul kui Venemaal olud paranevad annab see Rootsile võimaluse läbi Eesti osta Venemaalt elektrit. Ehk tegelikult jälle, kui me tuleme, võrdlus on väga hea. Hinna ja väärtuste võrdlus. Kui me tuleme Euroopa Liidu juurde ja räägime Euroopa väärtustest, siis need on ühisväärtused, ühine tegutsemine, ühine kaubandusruum. Juhul, kui me ei seo ühisesse kaubandusruumi energiat, elektrienergiat, siis me ei mõtle terviklikult Euroopa Liidust. Ja ma arvangi, et Euroopa Liidu terviksüsteemis ei ole probleem sellega, kui Eestil on mõnevõrra energiatootmisvõimsusi puudu või mõnevõrra üle. Seda kompenseerib see ühine tegevus. Kõik riigid Euroopa Liidus ei pea välja nägema on energiasüsteemis samasugused. Kõikidel riikidel ei pea olema oma tuumajaama, juhul kui igäüks tahab teha endale tuumajaama, tähendab see kaudselt tegelikult seda, et me ei usu teatud Euroopa ühisväärtusi. Ja minu meelest tuumajaam on kõige viimane valik, mille peaks tegema, kuna see on tehniliselt kõige keerukam, kõige rohkem aega võttev.

11. Tundub, et siin on selgelt 2 leeri, kedagi muud ei ole. Need, kes on tuumajaama vastased, ehk rohelised enamus. Vastaste poolt on üks, aga sellist diskussiooni ei ole. Mida peaks siis meedia ja huvigrupid kuidagi valitsuse ja kasvõi Roheliste vahepeale suruma. Mingeid surveid esitama, et peaks... mis see teie arvates selline ideaalne koostöö oleks?

Kui vaadata poliitilise otsustamise poole pealt, siis tegelikult vajab täna Riigikogu, meie parlament energeetika teemal eraldi otsustusrühma, ehk täna on olukord selline, kus kõige põletavam teema on energeetika ja eelmise aasta augustis rohelised korra üritasid tekitada energeetikateemalist erikomisjoni ja parlamendi arutelu. Sellest keelduti, see oli väga ebamugav teema. Ega ilma selleta ei saa. Minu veendumus on jätkuvalt, et kui parlamendis ei ole energeetika erikomisjoni, mis suudaks järele valvata valitsuse, valitsusasutuste ja Eesti riigi

omanduses olevate energiaettevõtete tegevuse üle, siis see läheb käest ära niikuinii. Ja ühiskonnas ega ei ole muud teha, kui tuleb, mis on ka nagu meie tegevus täna, et tuleb neid mõisteid selgitada, tuleb nii palju, kui võimalik ajakirjanikke ja huvilisi harida argumenteerides. Sellepärast, et see ei ole koht, kus oleks võimalik teha emotsionaalseid otsuseid.

12. Meedia töö on osaliselt müümine, kuidas laiemas avalikkuses võiks tekkida huvi, et sellele vastavalt lisada teadlikkust energeetika valdkonnas?

Ma arvan, et meedia natukene oma enesekontrollis eksib selles osas, et meedia peab alati müüma. Ja müüma skandaali või konflikti. Näiteks Eesti Päevalehes on kõige loetumad või üks loetavamaid külgi loodusekülj ja teadusekülj, milles nagu tavaarusaama järgi ei ole midagi atraktiivset. Seal ei tapeta kedagi, ega midagi muud. Kui vaadata seda, et täna on Eestis müügis kümnekond loodust, teadust ja keskkonda puudutavad ajakirja, mis kõik ostetakse ära. Neid küll riik toetab, aga nad on loetavad ja nad on tasemel tehtud, siis ma arvan, et juhul, kui meedia oma usaldusväärsel moel olulise diskussiooni toob müüdava kauba hulka. Inimesed loevad seda ja ma arvan, et meedial ei ole põhjust karta hariiva ja laiapõhjalise arutelu teket. Aga seda kardetakse. Ja ega mida meiegi oskame teha. Meie teeme täpselt sama asja, et kui meil on laupäeval see konverents, me kutsume sinna ajakirjanikke, seal on inimesed seinast seinast. Ma loodan, et sinna tuleb ka Anto Raukas. Me oleme ta palunud sinna, et ta tuleks ja räägiks oma versiooni. Ja et tekiks selline väidete hulk, mida on öeldud ja mida saab arutada. Ja kui seda ei juhtu, siis tekib täiesti juhuslik areng majanduses, mida ikka tuleb ette. Eestis näiteks, kui jälle Eesti ajalugu võtta 90ndate aastate algupoole. Maailmapank andis Eesti valitsusele väga täpsed juhised ja nõuanded, mismoodi vähendada sõltuvust Venemaa kütusest. Maailmapank avas suured krediidiliinid Eesti suunas, et katlamajade võrke saaks renoveerida ja et saaks katlamajad üle viia biokütustele. Ja siis investeringute tõttu tekkis lühike periood, kus soojuse hind Eestis oli kõrgem, kui elektri hind. Ja mis juhtus? Selle aasta jooksul vaatamata sellele, et kõik rääkisid, et kuulge see ei saa pikalt kesta, et elektri hind jõuab järele, ehitati märkimisväärne osa majadest ümber elektriküttele. Ainult selle ühe aasta jooksul. Tulemus oli see, et pärast seda, kui uuesti elektri hind läks paratamatute majandusprotsesside tõttu, kui soojuse hind olid inimesed hädas. Nad olid teinud valiku, mis sõi nende rahakotist väga palju raha. See on põhimõte, mida tuleks silmas pidada nende valikute puhul, et juhuvalik ja emotsionaalne valik ei anna kunagi mingit tulemust. See on ise küsimus. Seda ma saan aru, et seda te uuritegi, miks meedia käitub ühte või teist pidi. Mina ei oska seda seletada. Ma olen küll ise andnud välja ja asutanud sellise ajalehe nagu Eesti Päevaleht, kunagi 90ndate aastate keskpaigas ja olnud selle omanik päris pikka aega. Ma ei tea, see on ühiskonna hariduse ja kultuuritraditsioonide laiem küsimus. Et see ei ole nii hoobilt lahendatav. See on ka see, et milline on ajakirjanike haridus.

LISA

Intervjuu Andres Tarandiga

1. Mis on teie seisukoht tuumaenergia kasutamisse Eestis?

Kui lühidalt, siis ei pea mõistlikuks.

Millele see tugineb?

See tugineb sellele, et need on täiesti erilaadi ohud keskkonnas, mida me nüüd Tšernobõlist oleme enam ära katsetanud. Sellele vastus on, ma tean, et tänapäeval on täiesti ohutu. Aga

ohutud ei ole ei jäätmed, ega terrorismioht. Terrorismi vastu ei ole mingit kaitset tuumajaamades.

Mulle tundub, et Teie olete esimene rääkija terrorismiohust. Kas te tõesti peate seda oluliseks?

See on väga vähe tõenäoline, ma usun, aga see väike tõenäosus on siiski tõenäosus, kuna Eesti on kirglik NATO liige ja püüab oma rahvusvahelisi kohustusi tänuvõlana nagu väga maksta, kuigi väikeste jõududega. Üks neist on Afganistan, teine on Iraak. Tähendab, sedakaudu ei ole see absoluutselt üldse võimatu. Ma ei taha seda kuidagi esile manada, ma ütlesin, et tõenäosus on tõesti väga väike, aga tuumajaamadel kahjuks kaitse sellise äkklöögi vastu puudub.

Lennuki vastu vist on kaitse?

Lennuki vastu on mingisugune kaitse, aga ta peab ju maa alla olema lastud raketi puhul. Näiteks. Aga seda Eesti puhul pole, et sellist kaitset oleks.

Kuidas suhtute üldiselt tuumaenergia kasutamisse, kui seda väljastpoolt osta?

Kuna Euroopa Liit on peaaegu pooleks täpselt, et üks tuumariik on rohkem, kui ilma, siis on küsimus ikkagi selles, et ta eksisteerib praegu täiesti meie ümber. Eesti on ümber piiratud kõigist ilmakaartest, tuumajaamadest, et selles mõttes tuleb seda, kui reaalsust loomulikult tunnistada ja ka diskuteerida sellel teemal. Aga loomulikult Eesti saab otsustada ainult tõenäoliselt ikka oma territooriumi kohta ja küsimus on, et kas see referendum tuleb teha ka siis, kui me oleme Leedus või Soomes meie osalusega. See on lahtine küsimus, et sellele ma ei oska vastata isegi.

2. Aga mis teie arvates on Eesti meedia tase diskussiooni suunajana? Mida tulnuks teha teisiti ja kas meedia on selleks võimeline?

No mulle tundub, et süstemaatiliselt asja ei ole käsitletud. Üks väljaanne on ilmselt oma seisukoha kujundanud. See on ärileht nimega Äripäev. Nead muidugi pooldavad kõike, kus saab suurt raha keerutada. Nad pooldavad automaatselt. Teistel ei ole lähenemine väga süstemaatiline, kuigi seal on ka näha mingit tendentslikkust, et nad püüavad olla tasakaalustatud. Aga Eestis ei leidu kuigi palju asjatundjaid koha peal ja sellisel juhul oleks kasulik võib-olla pöörduda välismaiste lehtede poole, aga meie väljaanded seda teevad ettevaatlikult, mitmel põhjusel. Väga tihti seda ei tehta.

Meedia ülesanne on ju tegelikult harida rahvast. Kas meedia suudab oma ülesannet selles osas täita tuumaenergia küsimuses?

Kindlasti, põhimõtteliselt ikkagi peaks suutma, nii vilets ta ka ei ole, aga ta peab pöörduma laiemale kirjutajate ringi poole, kui Eestist võtta on, sest Eestis praegu pooldajad on ilmselgelt lobistid, kes on täpselt oma tiitlitega noh... lobist ei ole erapooletu kunagi. Sellise tasakaalu saavutamiseks ilmselt oleks nendest liikmesriikidest nagu näiteks Austria või või noh sellised, kus ei ole tuumajaamu. Et nende inimeste arvamusi oleks vaja kuulda. Rahvusvaheline tuumaorganisatsioon istub küll Viinis aga..

3. Kes Eestis võiks esindada midagi muud, kui lobisti- või rohelist maailmavaadet?

Need kolmanda sektori organisatsioonid mõistagi võiks peale roheliste ka mõnel ju seisukoht olla, aga ma praegu ei kujuta ette, kas kellelgi on. Noh näiteks noorteorganisatsioon. Asi on ju selline, mis peaks kõige rohkem huvitama noori, sest et tuumajaam on nende elukaaslane siis kuni surmani peaaegu, kui ta praegu ehitatakse.

Seda poolt, kes on selle vastu, noh kas siis 50% või 60%, siis sealt tegelikult neid inimesi, kes on rohelised on ju suhteliselt vähe. Kas siis meedia ei suuda leida neid kõnelejaid, kes esindaksid seda suurt osa, kes pole rohelised, kes pole tuumaenergia poolt.

Jah, ma ei olegi praegu nii hästi kursis, aga kas meil on ju teatud osa neist kolmandast sektorist on organiseeritud suhteliselt normaalselt. Neil on oma keskorganisatsioon olemas ja kas nende

käest on keegi kunagi küsinud või ei ole, seda ma ei tea. Aga muidugi üldiselt on Eesti halvemini organiseeritud, kui need vanemad demokraatlikud ühiskonnad, sest see kolmas sektor parteidele Eestis ta suisa ei meeldinud. Seda kõike, kõiki oleks huvitav teada ja näha ja ma ei näe ka takistusi selleks aitab väikest tuumikust, et midagi organiseerima hakata.

Kelle jaoks see lobitöö tähtsaim on?

Eestis on valitud nagu ikka nimekate tiitlitega inimesed, kes kannavad näiteks tiitlit akadeemik või professor ja nende arvamust on juba see tiitel mõjub. Ega see Soomes palju teisiti ei ole. Seal on ka tiitlid väga tähtsad. Aga muidugi see lobisti tunneb ära liialdustest üldiselt. Kui keegi ütleb, et olgu ta kasvõi akadeemik, et tuumaenergial ei ole alternatiivi, siis on asi nässus, sest siis ei olegi millestki rohkem rääkida.

Aga ma näen seda lobisti sõna, sellist tähendust, et lobistil peab olema see, kes selle töö eest maksab.

See on minu meelest see üleilma tuumaarenguorganisatsioon väga tundud. Ega nad ainukesed pole, aga vähemalt poliitikute kinnimaksmine on valimiste kaudu mulle tundub üsna tavaline ka Lääne-Euroopas. Seda ei tee ainult tuuma, seda teevad ka muud energiamonopolid.

4. Mis teie arvates iseloomustab seda tuumaenergia diskussiooni Eestis?

Ta praegu on suht ühepoolne mu meelest. Rohkem hääli kostab, vähemalt mulle on nagu jäänud kõrva rohkem see, et ei olegi midagi muud teha, kui et kohe-kohe asume kiiresti ehitama. See ei ole veel dialoog, kuigi on ka vastaste hääli siin-seal, aga noh näiteks kogu see Strandbergi konverents, ega see ei peegeldunud üldse kuskil meedias.

5. Mis te arvate, mis on pooldajatel seni õnnestunuim viis oma seisukohta propageerida?

No mulle tundub, et kui vaadata niimoodi ajalehtede pealkirju, et siis on nad pisut sinnapoole küll, et peab tegema ikka vist, kui seda et ei ole vaja seda õnnetust kaela. See on praegu on ütleme kaks ühe vastu. See on siuke mitteteaduslik. Ma ei ole lugenud, aga mulje on jäänud selline.

Mis on siis vastastel õnnestunud ja mis on ebaõnnestunud selle diskussiooni puhul?

Ma arvan, et nad ei ole veel korralikult koondunud üldse. Et see on praegu niuke hajali torkimine, aga näiteks kogu selle asja algus. See ei ole esimene kord, need varasemad korrad on Eestis aetud asja salaja. Tähendab varjatult avalikkuse eest. Nüüd avas selle siis Ignalina uue Ignalina nagu sellest osavõtu avakäik, mis käis peaministri allkirjaga. Ja see ei soodusta diskussiooni, see on ikkagi vana niuke bolševistlik manööver, et me teeme ära, meie teame. Ja siis on inimesed lihtsalt, et nagu nõutud, et nad ei oska ise ka alustada seda diskussiooni. Nii, et see algedu on läinud nagu rohkem, et Eesti Energia teab, mis teha. See on koguaeg nii olnud kahjuks, sest ta on ka ju väike monopolike. Ja igasugune avalik diskussioon on segav ja häiriv, aga loomulikult praegu Eesti on alla kirjutanud ka Århusi konventsioonile ja päris nii ei saa, et on ikka õigus nõuda seda vähemalt.

Mis on Århusi konventsioon?

See on üks 10 aastat vana konventsioon, mis tehti, ma olin seal kohal ka, see oli vist 1998 see alla kirjutati. Et kohustab keskkonda oluliselt mõjutavaid projekte, ütleme et neid ei saa teha ei tohi alla kirjutada kuskil tagatoas otsustatakse, põmm, et me teeme nüüd nii. Vaid tuleb avalikkust informeerida. Tähendab seda, et on ikka avalik diskussioon.

Aga kas Teie arvates on vastastel midagi hästi ka läinud? Kas nad on suutnud ka midagi olulist dialoogi sisse tuua?

Ma usun, et praegu siiski, kui mingil moel on tehtud see, mis on pooleli praegu, vist on kolm sellist avalikku foorumit. Et seal on olnud igatahes saanud sõna võtta, aga ajakirjandusse ma ei tea, et oleks kuigi palju ilmunud. Mul on sellepärast raske öelda, et mul jäävad mõned päevad ka vahele praeguse elu jooksul, et ma võin ka eksida.

Põhiargumendid on toodud jah.

Aga sellist... noh ütleme Eesti näitel on, kõige paremini organiseerisid 1987 fosforiidi kaevanduse vastased, aga sellel oli tugev, nisukene kaudselt oli keskkonnaargument iseseisvuse argument, see mobiliseeris. See on natuke teine värk, see ei olnud puhtalt keskkonna teema.

Kas see fosforiidikaevanduse asi oli praegusele olukorrale mingil määral sarnane, miks te selle näite tõite?

Ma tõin ta selleks, et sellist organisatsiooni luua on imelihtne, kui on asi, mis see huvitas ka noori. Üliõpilased organiseerisid meeleavalduse ja niimoodi, vanad lihtsalt kirjutasid ajalehtedesse, kes näitasid selle asja ohtlikkust Eestile. Aga noored võtsid asja oma kätte ja see läks väga vahvalt.

6. Miks vastased ei ole toonud seda kodanikele kordaminevat riskiaspekti piisavalt?

Ma usun et see on, aga ma ei ole seda väga ise jälle märganud. Isiklikult olen loobunud praegu sellest kirjutamast, kuna ma pean ennast tehniliselt tuumajaama asjades hästi nõrgaks. Mul ei ole võimalik kõiki aspekte üldse käsitleda, aga ilmselt tuleb see ohtude asi siiski läbi võtta. No ma jäätmetest olen rääkinud inimestega kui juhust on... Aga terrorismiga ma ei ole hirmutanud Eestlasi veel.

Miks teie arvates tuumaenergia diskussioon Eestis on kujunenud pigem küsimuseks hinnast, kui Soomes oli väärtuse küsimus tähtsam?

No väärtushinnangute küsimus on nüüd selles asjas otsustav. See on nagu ikkagi pika vaatega, et ütleme tuumajäätmed eks ole, ajaühikud on seal tuhanded aastat. Kas me oletame, et inimkond saab elatud selle aja nii-öelda, või on neid ohtusid iga kalju sees nii palju, et ta muutub geneetiliselt suht väga ohtlikuks. See on nagu põhiküsimus ja seda ei saa kuidagi rahas hinnata.

Mõne arvates põhiküsimus on see, kas see tuumareaktori pooldav otsus on näide sellest, et see energiatarbimine kasvab ja kulutus peab kasvama? Kas see on õige?

Selle vastu ilmus üks Wall Street Journalis paar kuud tagasi artikkel, kus see seisukoht kummutatakse. Ta ei kasva nii palju kui oletati. Selle artikli järgi, see keegi Bruno Brunetti, ma ei tea kes ta on täpselt, et kuna see kasv on märksa tagasihoidlikum ja kõik arenenud tööstusmaad on suunanud oma pingutused kokkuhoiule energia. Siis sellest nagu puudub tegelikult selles ulatuses tellimus, mida tuumajaamade propageerijad või müüjad oletasid, aga selle koha pealt mul isiklikult ei ole seisukohta, ma ei tea seda täpselt. Seal on küll arvud toodud, et tõepoolest, see juurdekasv on olnud väiksem. Noh, mis see nüüd tähendab pikema aja peale öelda on väga raske. Eestis on muidugi selline noore turumajanduse mõnevõrra hullustus, et kõiki tuleb rahas hinnata ja see lööb ainult silmad läikima. Muu tundub nagu kõrvaline praegu, et selles mõttes peab see ühiskond kõvasti kosuma. Ma ei räägi kõigist inimestest, aga see on selline valitsev suund.

7. Kas tuumajaama küsimus, kui valitsus ja Riigikogu selle kõigepealt ise heaks kiidavad, peaks läbima siduva referendumi?

No kui Eestisse ehitatakse, siis minu arvates peaks. Kui kuskile piiri taha osavõtuga, siis ma ei suuda seda küll isegi vastata. Võiks, sest referendum on ikkagi nõu andev, aga me ikkagi torgime nagu teise riigi siseasju selles mõttes.

Aga kui see on nõuandev, kas ei peaks olema, et rahvas midagi ei jaga ja ei ole üldse huvitatud sellest. Praegu tundub, et pigem sellest ei olda väga huvitatud ja väga ei teata kah.

Jah, see ongi selle asja mõte, miks ma arvan, et tingimata peab tegema, et see aktiveerib inimesi vähegi kuulama ja et mis on selles asjas head ja mis on halb. Muidu on ah, ajavad seal mingit juttu, mis see minu mure on, mul on siin omad asjad teha, on selline suhtumine. Aga kui

sa pead ikkagi küsimusele vastama, siis enamik inimesi tahab ikkagi teada, milles asi on. Ja muidugi langeb ühe või teise ilukõneleja ohvriks.

Kas siis referendum näitaks seda, kes kõige ilusamalt rahvale räägib?

See on natuke nii ju üleüldse poliitika juures, et kes ilusamalt räägib, seda usutakse rohkem. Aga tegelikult siin on küsimus mitte tavalises ühe või kahe valimiste vaheajas, vaid asi kandub nii kaugele tulevikku. Ohud. Kasu on ühe põlvkonna oma ja järelused, tagajärjed õige paljude põlvkondade. Nii et siin on küsimus vastutuses ja otsustajad - valitsus, parlament, niisugused tüübid määrivad selle vastutuse kogu suguharu peale, selles mõttes, et ise tahtsite (kui tehakse) ja nüüd ei ole enam seda, et mingi kirik või grupp on läbi surunud oma ärihuvid eksole, nii et tal on siiski mõte selle pika vastutuse.

Üldjuhul siis tagasiulatuvalt küsides seda, et mis teie arvates on Eesti meedia tase diskussiooni suunajana, kui asi läheb referendumile ja meedia ülesanne on rahvast harida?

See on praegu küll jah veidi vist olematu, see suunamine, aga niipea, kui referendum tuleks, see peaks suunama ja ma usun tõesti, et meedia on suuremalt jaolt võimeline eristama poolt ja vastu, nii et nad enamvähem tasakaalus oleks. Et vähemalt selliste näitajate järgi, mida arvestatakse. Sisuline tasakaal on alati raskesti määratletav.

Kas ta suudaks ka seda diskussiooni arendada, mitte ainult kajastada?

Ma olen ühe nisukese energeetika asjast teinud 11 aastat tagasi ja meil oli üks siukene nõuandev koda, kes siis seda meediat vahendas. Kellel oli nagu mingi PR-i värk. Ja ma usun, et see plaan enam-vähem õnnestus, ainult ühiskond oli sealmaal, et see avalik arutelu ei lugenud otsustele absoluutselt mitte midagi, need käisid oma teed. See tagasiside on praegugi Eestis veel nõrk, et kui otsustajad ei kuula kõiki, siis nad on halvad otsustajad. Karistada saab ainult valimiste kaudu poliitikuid.

8. Aga enne referendumit veel, et kui tuumajaama või üldine energeetika lõplik, otsustav plaan jõuab riigikokku, et kas siis seal jätkub piisavalt kompetentsust otsuste langetamiseks?

Iga parlamendi kohta võib tõesti nii öelda, et neil ei jätku sisemist kompetentsi. Aga tegelikult Eestis on küsimus vast selles, et ei ole ka erapooletuid eksperte. Sellepärast minu arvates võiks Riigikogu astuda uue sammu ja hakata väliseksperte kasutama. Seda ma olen õppinud Euroopa parlamendis, kus ekspertide tase, keda sulle kutsutakse selgitama asju on tõepoolest väga kõrge. Selles mõttes on ikka Euroopa Liit üks väga suur moodustis ja asjatundjaid täis. Ole ainult mees ja vali ja kutsu. Sellisel juhul ma pakuks, kuigi Eesti parlamendis seda kommet ei ole. Käiakse pidukõnesid pidamas välismaalt, aga mitte asja.

Kui Soomes viimase Olkiluoto 3. ehitusloa otsustamisel läksid riigikogus arvamused nii, et enam ei olnud erakondade ühist arvamust, vaid tekkisid individuaalsed otsused. Kas Eestis juhtuks nii või oleks hoopis erakondade kaupa?

Eestis on natukene praegu see, et nihukene taandarengu faas, kus parlament on rohkem, mõnevõrra rohkem erakondliku lõa otsas, kui ta peaks olema ja kui ta isegi võibolla 10 aastat tagasi oli. Ma loodan, et see asi läheb küll üle, aga jälle Euroopa parlamendis on täpselt nagu Soomes, et kõik erakonnad, kõik fraktsioonid lõhki ja siis on üks tee, et ärme seda arutame, ainult hääletame, et see arutelu ei vii mitte kuskile, et inimesed ei muuda oma seisukohta. Siis tehakse tuumaasjades nii et okei, et hääletame palju tahate, aga ei aruta. Ja küsimus on muidugi, no seal on lisa see, et üle Euroopa Liidu Euroopa parlamendil ja komisjonil ei ole mingit määramisõigust, et see on iga riigi siseasi, millest ta oma energiat toodab.

Kuidas te näete seda arutelu Riigikogus, et kuidas see oleks võimalik?

Seda tuleb ikka nii teha, kuidas on üldine kord, et on komisjonid kelle vastutusel on, juhtiv ja need kes on täiendajad teevad põhjaliku töö ja kuulavad kõiki eksperte, keda nad kokku kutsuvad ja tellivad vastavaid töid ja siis on üks üldine avalik suur kuulamine, kus siis tulevad

jälle eksperdid aga ta, et noh kui on juba mingid ettevõtjad olemas, mingi firma kes tahab kangesti teha, et siis selle esindajad. See peab olema selline asi, kus on ajakirjandus ja kõik võivad küsida ja kõik need kolmanda sektori küsimus... see on päris suur teater, aga ta on vajalik, sest seal tulevad need argumendid poolt ja vastu kõige teravamal kujul. Teised ei hakkagi seal sõna võtma, kellel ei ole midagi öelda. Aga see tavaline parlament peab niikuinii käima komisjonide kaudu. Siis lõpuks, kui aasta on sellist tralli peetud, siis peaks hakkama ju lõpuks selguma, mis teha.

9. Juhul, kui otsus võetakse vastu Riigikogus, kas te arvate, et rahvas oleks sellega nõus ilma referendumita.

Eesti riigikogu autoriteet on praegu suht madal. See muidugi teistel põhjustel, et seal see iseendale privileegide keevitamise pärast. Aga üldiselt ei ole siin Eestis loota küll ka nihukest, et rahvas on selles mõttes kuulekas, et mingit tänavamõllu, nagu üleilmastumise vastu juhtub läänes. Sellist ma nüüd küll ei suudaks ette kujutada, et tuleb. Ikka kuulatakse ilusti.

Mis te arvate, kas see köidaks rahva huvi, kui meedia suudaks kajastada seda Riigikogus toimuvat debatti sellel teemal?

Kui see ikkagi on niimoodi ühiskonnas teemaks muutunud, siis kindlasti suudab. Nad teevad oma valikuid, et praegu on ikkagi see müügikriteerium esimene ajakirjanduses ja meedias ja tema valib oma teemad selle järgi, et kui laiu hulki see huvitab. Asja olulisus alati ju ei ole sellega võrdeline, aga ma usun, et tuumajaama küsimuses üks hetk see käiks paralleelselt nii, et üldine huvi kasvab ja ajakirjanduse huvi kasvab. Selles asjas ma arvan läbi kukkuda vist ei saa. Aga tont teab.

Kas see viide, millele on kajastatud, et Eesti Energia viiakse turule (Eesti energiaturg avatakse, liitudes Nord Pooliga) enne tähtaega 2013, näiteks järgmisel aastal ja hind järsult tõuseks, kas see kasvataks ka huvi energia vastu?

See on kõige põhilisem tegur, aga see kasvatab negatiivset huvi. Inimesed ei salli, kui nende käest rohkem raha võetakse ära taskust, eks. Kahjuks Eestis on nüüd jälle tegelikult ongi raske öelda, kuidas seda vastutust jagada, siit kolm maja sinnapoole on majandusministeerium ja seal ministeeriumis on, kaks erandit välja arvata, kes veidi püüdsid asja sisusse tungida. Ülejäänud on tantsinud nagu väikesed hüpiknukud, käpiknukud Eesti Energia pilli järgi. See on esimese Laari valitsuse viga, et energeetikaministeerium kaotati ära. See oleks häda pärast pidanud iseseisev ministeerium olema. Ja nüüd ta on olnud üks kõrvaline osakond majandusministeeriumis, mis ei ole asjadest lihtsalt üle käinud. Ja sellega seoses on muidugi niimoodi, et 10 aastat tagasi oli see, et põlevkivienergia läheb kalliks ja kõik on mustvalgel korduvalt kirjast olnud, aga seda lihtsalt ignoreeriti seepärast, et meie seal monopolis teame, kuidas neid asju aetakse ja teie ärge õiendage. Ühesõnaga see, omad vitsad nüüd peksavad aga muidugi see aetakse rahva kaela. Ükski Eesti Energia nõukogu inimene ei hakka midagi kinni maksma, ma arvan.

10. Mida te peate tuumajaama alternatiivideks?

No ma olen sellega ka 10 aastat tagasi oma arvamuse välja kujundanud, mitte detailideni arvutades, aga selge on see et põlevkivi tuleb vähendada ja nagu nüüd paistab on seda Euroopa Liidus toimunule hakanud ka Eestis selgeks saama. Aga see ei tähenda, et põmm ja kinni paugupealt vaid kui me juba kaks korda oleme vähendanud, oleme seal 30% peal kogu energiabilansist, siis on enam-vähem noh... saavutatud need Euroopa Liidu poolt pandud eesmärgid ja me oleme muutunud ratsionaalsemaks ja efektiivsemaks. Aga millega seda korvata, Eestis on kaks taastuvat, mida on ka väga ignoreeritud, need on siis tuul ja bio. Aga biomass on praegu kõva kriitika all, mis kohe kantakse 100% siia ka üle, ilma, et mõeldakse, et

Eestis on vastupidi Hollandile, kus viimane kui maalapp on tulpide alla juba rakendatud. Eestis maa puhkab umbes 500 000 hektari suuruselt, mis on ikkagi ennekuulmatu. Nii et meil on tohutu reserv, aga nüüd mida ja kuidas, kas kõige targem on ikkagi minna selle vana iidse puu, sest see teine põlvkond ilmselt tuleb uus tehnoloogia, mida meil veel ei ole. Nii et see on praegu lahtine nagu üldse tehnoloogia küsimus, et keegi ei ütle sulle ette, millal see rakendatakse. Aga selle maareservi niisugune mõttetu hoidmine, mis kolhooside ajal kuivendati eksole, sood, et nad seisavad ja kasvatavad niisugust väikest võsavitsa, aga miks nad ei võiks meile kasvatada seda, mida kütta annab.

Aga kuidas jääks alternatiividega siis, kui tuumajaam siiski ehitatakse?

No ikka tuleb ju midagi leida, kas siis Vene gaas on teatavasti poliitilises mõttes kahtlane. Me ei saa temast praegu küll kuidagiviisi mööda, aga seda suurendada on võib-olla lühinägelik, et Nord Streami gaasijuhe kujuneb täpselt joonel, mis oli vanasti raudse eesriide joonel. Sümboolne tähendus. Aga nii tuumajaam, kui tuulejaamad praeguses väljaandes vajavad praegu seda tikkude katmist, kui energia tarve järsult suureneb. Seal peab mingi varu olema, aga et mõlemast võibolla. No tuuma oma on mingi 80% Belgias ja Prantsusmaal vist praegu, nii et see ei ole väga suur, see puudu 20 tuleb alati leida ja nemad panevad vist gaasiga siis, see on kõige kiirem reguleerimise moodus. Eestis sama asi siis ilmselt, et tuleb kaaluda ja ma ei oska seda julgeolekulist aspekti siin täpselt hinnata. Selge on see, et Venemaa ei kuulutanud sõda selle kaudu, aga ta ütleb, et toru läks katki. Nagu Leedule. Toru läks katki, nad lihtsalt ei anna eks ole. Aga sa ei saa vaielda ka kuna nad ütlevad et ei ole midagi teha. Ühesõnaga see on see meie oht. Sellepärast ma ütlesin gaasi kohta, et nii ja naa. Aga muidugi kõige tähtsam samm on selle Nord Pooli lülitada. Ja selle ettevalmistus, sellest on Eesti Energia nüüd ka avalikult rääkinud ja on väga positiivne nende tegevus. See tähendab Soomega uut veel täiendavat ühendust, aga ka sealt lõunast. Leedu ja Rootsi räägivad, kas nad panevad selle kaabli, sest Leedu ja Poola vahel käib koguaeg... ühesõnaga see on see Baltic Ring, mis peaks meid ühendama Euroopaga, mitte et me oleme Loode-Venemaa elektrivõrkude osa.

Teatud küsimused, et näiteks energiajulgeolek ja mingil määral sõltumatus, lülitumine Nord Pooli ja põlevkivi vähendamine. Kõik on nii pooldajate kui vastaste argument, aga tundub, et keegi ei paku sellist lõplikku varianti, kuidas siis need protsendid välja näeksid.

Jah, ma olen ka neid pakkunud omal ajal, aga praegu ei ole sellel isegi mõtet, sest seda peab tegema see, mis 10 aastat tagasi rakendus Eestis lõpuks. Alguses öeldi, et see on sotsialistlik plaanimajandus ja mine käi kuu peale. Et tehakse arengukava ja et ta muutuks, mitte nüüd nii, et teeme ära ja siis ta seisab eraldi ja elu läheb eraldi. Ta peab ikkagi olema parlamendi poolt selle pärast vastu võtma, et ta on valitsustele kohustuslik. Järgmine valitsus tuleb, parlament jääb ja ikkagi peab samamoodi ajama asju. See on nüüd selle asja mõte, mis on nüüd väga visalt juurdunud, aga siiski ilma selleta praegu enam ei taheta teha ja seal tulevad need proportsioonid määrata muutunud olukorras, mida ei osatud veel kolm aastat tagasi, kui tehti, praegu kehtivad ja ikka natukene niuksel tuimal moel, et Euroopa Liitu nagu poleks olemas. siis see tuleb ikka jälle ümber teha, ega siin midagi ei ole ja siis saab need proportsioonid. Sest noh näiteks praegu on asjatu, Eesti Energiast ütlevad, et üle 10% tuuleenergiast ei saa, aga on juba kolm riiki, kes saavad. Need on sellised krambilid, või enesekaitse või enese kasumi kaitse jaoks lihtsalt lendu lastud.

11. Kuidas võiks teie arvates välja näha ideaalne või võimalikult hea valitsuse huvi ja huvigruppide ja meedia koostöö energeetika diskussioonis?

See ongi see jutt, mida ma arengukavast rääkisin ja kusjuures kohustuslik on selle arengukavas see sama Århusi konventsiooni nõue, et peab toimuma avalik arutelu. Muidu on see asi mingi mõttetus, niukene ekspertide nõu, mida ikkagi avalikkus peab saama oma sõna. Näiteks ka, näide Soomel ja Eestil ühist metsa on, aga kes seda nüüd kõige rohkem saab kasutada.

Loomulikult ei hakata palke ahju ajama. Sellist lolli mõtet ei ole Eestis ka mitte. Aga see Soome koristab tänapäeval ju jäätmed ja jahvatab nad raielangile ära ja kasutab. Eestis jääb see praegu metsa mädanema. Suures osas, see on metsale üks kama, mädaneb või ei mädane seal all, aga majanduslikult on see nüri raiskamine. Ja siit on meil kohe üks reserv jälle leida. Konflikt Pelleti tegijate ja mingi pagana ma ei tea mis töösturi vahel. Noh... kõiki mööbli ja kõikide jaoks ja ehituse palkmajakesed Jaapanisse, Saksa kus, nii Soomes kui Eestis. Ühesõnaga seal tekib huvide konflikt igal juhul ja need asjad tuleb kõik avalikus diskussioonis lahendada ja parlamendis fikseerida. Noh, kirik keset küla, nii nagu seda ikka peab tegema ja ei saa nii, et see maksab nii palju kui see maja toota ja siis laseme Pelletite tootjad pankrotti. Mõlemal peab õigus olema.

Kas see tähendab seda, et meedia peaks esitama valitsuse poole survet, mis paneks ta kõiki võimalikke osapoolte arvamusi kaaluma?

Mulle tundub, et meie meedia ei ole selle tuuma veel ära taibanud. Tähendab see peab lõppema sellega, et kui valitsus ignoreerib, siis valimistel nad kannatavad. See, et valijate teadlikkuse tõstmine on üks asi, mis on Eestis veel suhteliselt nõrgavõitu, aga ma usun, et kuskilt hakkab ikka koitma, et varsti hakatakse taipama kuskilt.

12. Kuidas oleks laiemas avalikkuses võimalik tekitada huvi ja sellele vastavalt lisada teadlikkust energeetika valdkonna võimalustest ja väljakutsetest?

Arvan, et sellest hinnast oli meil natukene juttu, kus kohe süttib. Aga kui see on ilusti ette valmistatud eks ole, aastakese võrra, siis on ka reaktsioon alati, et noh pahameele pobin kostab, aga sein on meedial kui vahendajal ikka see ainus roll mis ta saab. Ja kui valitsus näiteks jättis, seesama majandusministeerium jättis vahepeal täiesti pooleli energiasäästu programmi. Lihtsalt pool aastat unustati ära ja mitte tuhkagi ei sündinud. Siis võeti üks mees tööle aga mida see üks seal ministeeriumis ikka nüüd teeb. Esiteks Eestis tuleb selgeks teha see, et põlevkivi selline tootmine nagu need suured elektrijaamad on ääretult raiskav. Me olme ühe tsiipiühiku kohalt ja nüüd läheks Bulgaaria ette. Raiskame tohutult, siis soe läheb kõik nagu elekter. Teine on see igapäevane kokkuvõtte, et tõmba oma telefonilaadija vooluvõrgust välja isegi siis, kui sa ei lae eks ole. See ikka kulutab voolu. Sellised asju vahel kuulen ise ka esimest korda. Ma ei olnud selle peale näiteks tulnud. Siis need lampide vahetuse, aga veel suurem on 40% energiast kulub majade kütmiseks. Inimesed tegid siin omal algatusel esimese vooru ära – aknad vahetati. Aga see, mis puutub ehituseks, see on väljaspool kontrolli. Kinnisvarabuuma taoti üles nisukesi putkasid, õnneks nad ei lähe küll praegu müüki, aga seda ei kontrollita eriti. Materjalid on kõik, aga ikkagi on isegi Saksas, kes on ju tuntud kokkuvõtte maa, on ikka veel võimalus parandada.

Mulle tundub, et see tegutsemine energiavaldkonnas on üldiselt sihitu ja eesmärgita.

Siin ongi nüüd see vastuolu, et on olemas kiire turumajanduslik revolutsioon. Turg ütleb täna ühe hinna, homme ühe hinna ja see töötab suurepäraselt ja see ongi lühiajalise, börs ongi selleks välja mõeldud ja kõik eks ole. Aga kui me läheksime niukse börsihindadega metsa kasvatama, siis me oleme idioodid, sest mets kasvab 80 aastat. Siin peab arvestama pikaajalisema. Kui palju inimene oskab nüüd arvutada, eks ole. Et midagi saab pihta 20 aasta peale. Aga üle selle, ma ei ole kuulnud, et keegi oleks tulevikku ennustanud. Siin on see korrigeerimisvajadus jääb sisse niikuinii, aga see plaan korrigeerimise võimalusega, aga mitte täiesti teine sihitu mäng. Ja siin on raskusi tihti ei tehta kahel asjal seda olemuslikku vahet, et laste kasvatus, et sa koolitad teda kurat 20 aastat ja siis tuleb välja, et neid asju mis ta õppis polegi vaja varsti. Noh jälle üks küsimus, mis peaks olema. Ja kui seal on oma plaanid, aga mida maailm vajab 50 aasta pärast kurat ei tea ju täpselt.

Rahvas pigem on sellest turumajandusest sisse võetud. Ka poliitikud esindavad sellist keskmist rahvast ja üldine suhtumine on sellise lühiajalise kasumi saamine.

Just, see on see noores turumajanduses eriti keeruline. Soome parlamendis oli näiteks tulevikukomisjon. Seda ei ole paljudes. Seal oli ka üks tuumamees, kes, mul ei tule praegu nimi meelde, aga ma olen temaga palju suhelnud omal ajal. Eestis püüdsime teha, no ei tule välja. Mis kuradi, mis tulevik... hah. Sellepärast, et nii, kui see keskmine inimene tahab saada kiired põhjendused, sest maja katus vajab parandamist tratataa, kõik äkki korraga on see niuke võimalused on suured, raha ei ole kunagi. Vot siis tekib see kiire. Ja sellepärast neid inimesi on igas ühiskonnas vähe, kes vähegi viitsivad mõelda visioonidega. Kriitiline mass inimesi peab ikka olema ühiskonnas ja... aeglaselt aga midagi on Eestis siiski ka paranenud selle koha poolest. Mäng ei ole päris lootusetu.

LISA 5: EPLi MEEDIAMONITOORING

EPL MEEDIAMONITOORING 1.1.2007 – 31.3.2008 (52 artiklid, otsingusõna „tuumajaam“)

Nädala tegijad: Leedukat tirivad balti ühisest tuumajaamast suurimat tükki
10.1.2007

<http://www.arileht.ee/?artikkel=369326>

Urmas Sõõrumaa toetab uue tuumajaama Eestisse rajamist

10.1.2007, Toivo Tänavsuu

<http://www.arileht.ee/?artikkel=369372>

Rohelised on Ignalina tuumajaama projektis osalemise vastu

10.1.2007, Maria-Elisa Rannajõe

<http://epl.ee/artikkel/369424>

Aasias on tuumajaama ehitusbuum täies hoos, Euroopas ollakse veel veidi kõhklevad

24.1.2007, Villu Zirnask

<http://www.arileht.ee/?artikkel=371225>

Rootsi ohutud tuumajaamad on vaid uinutav müüt

31.1.2007, Evelyn Höglund

<http://epl.ee/artikkel/372201>

Liive: Jutt Leedu 50-protsendilisest tuumajaama osaluse soovist pole tõsi

14.2.2007, Haldi Ellam

<http://epl.ee/artikkel/374243>

SDE nõuab valitsuselt tuumajaama tasuvusuuringu avalikustamist

15.2.2007, Riina Kallas

<http://www.arileht.ee/?artikkel=374397>

Gunnar Oki arvates peab Ignalina tuumajaama ehitama vähemalt kaks reaktorit

16.2.2007, Haldi Ellam

<http://epl.ee/artikkel/374550>

Rohelised nõuavad avalikkuse teavitamist Balti riikide ühise tuumajaama osas

16.2.2007, Haldi Ellam

<http://epl.ee/artikkel/374582>

Savisaar: Ignalina tuumajaama ehitus tuleb rahvahääletusele panna

16.2.2007, Haldi Ellam

<http://epl.ee/artikkel/374602>

Laar küsib valitsuselt tuumajaama küsimuses selgitust

16.2.2007, Maria-Elisa Rannajõe

<http://epl.ee/artikkel/374632>

Tuumajaama tagamaade avalikustamiseks kogutud üle 5000 allkirja

26.2.2007, Maria-Elisa Rannajõe

<http://epl.ee/artikkel/375894>

Eesti saab Ignalina tuumajaama projektis 22-protsendilise osaluse

4.3.2007, Haldi Ellam

<http://www.arileht.ee/?artikkel=376692>

EE: Ignalina tuumajaama osalused pole paigas

5.3.2007, Riina Kallas

<http://www.arileht.ee/?artikkel=376861>

Rohelised seavad valitsusse mineku eelduseks tuumajaamast loobumise

6.3.2007, Ulvar Käärt

<http://epl.ee/artikkel/376921>

Strandberg: tuumajaam on vastuvõetamatu

12.3.2007, Strandberg, arvamus

<http://epl.ee/artikkel/377792>

Strandberg: meie argumendid tuumajaama vastu on majanduslikud

14.2.2007, Aivar Pau

<http://epl.ee/artikkel/378051>

Uus Ignalina projekt ripub niidi otsas, mängu võib tulla ka Gazprom

21.3.2007, Andres Reimer

<http://www.arileht.ee/?artikkel=378965>

Rootsis sai Forsmarki tuumajaam pommiähvarduse

21.3.2007, Tuuli Aug

<http://epl.ee/artikkel/379088>

Leedulased muudavad tuumajaama nimel sektorit

28.3.2007

<http://www.arileht.ee/?artikkel=379886>

Eestlased käisid Sosnovõi Bori tuumajaamas

4.4.2007, Ravil Khair al-Din

<http://epl.ee/artikkel/380919>

Rein Sikk: Tuumajaam - kott peas, meel hea

17.4.2007, Rein Sikk

<http://epl.ee/artikkel/382262>

Suurbritannia tuumajaam võttis salaja töötajate laipadelt organeid

18.4.2007, Tuuli Aug

<http://epl.ee/artikkel/382537>

Uue tuumajaama valmimine Ignalinas võib hilisemaks lükkuda

13.6.2007, Erik Aru

<http://epl.ee/artikkel/389482>

Kava: tuumajaam Muuga lahe merepõhja

20.6.2007, Andres Reimer

<http://www.arileht.ee/?artikkel=390360>

Leedu Seim kiitis heaks tuumajaam ehituse

20.6.2007, Haldi Ellam

<http://epl.ee/artikkel/390449>

Peaministrid: läbirääkimised Ignalina tuumajaama osas jätkuvad

6.7.2007, Riina Kallas

<http://www.arileht.ee/?artikkel=392253>

Valitsus liigub roheliste kiuste kindlal kursis tuumajaama poole

7.7.2007, Mirko Ojakivi

<http://epl.ee/artikkel/392288>

Anto Raukas: Aeg mõelda Eesti tuumajaama asukohale

9.7.2007, Anto Raukas

<http://epl.ee/artikkel/392394>

Streikivad Poola õed nurjasid Ignalina tuumajaama ehituse

10.7.2007, Krister Paris

<http://epl.ee/artikkel/392537>

Rootsi Ringhalsi tuumajaam on hädas purjutavate töölistega

11.07.2007, Tuuli Aug

<http://epl.ee/artikkel/392705>

Soome uue tuumajaama valmimine hilineb

15.8.2007, Mikk Salu

<http://www.arileht.ee/?artikkel=396206>

Kirkilas: tuumajaama referendum on Eesti opositsiooni politikaanlus

16.8.2007, Ravil Khair al-Din

<http://epl.ee/artikkel/396455>

Rootsi Ringhalsi tuumajaamas seiskus üks reaktor

20.8.2007, Tuuli Aug

<http://epl.ee/artikkel/396712>

Saarlased saavad kaasa rääkida Soome tuumajaama laiendamisel

29.8.2007, Erik Rand

<http://epl.ee/artikkel/397874>

Parts: Eesti osalus Soome tuumajaamas selgub 2009 aastal

3.9.2007, Aivar Pau

<http://www.arileht.ee/?artikkel=398487>

Ministeerium ootab arvamusi Leetu kavandatava tuumajaama keskkonnamõjude kohta

5.9.2007, Erik Rand

<http://epl.ee/artikkel/398895>

Ignalina tuumajaam valmib ühteaegu sünnipäevaks ja peiedeks

14.9.2007, Rein Sikk

<http://epl.ee/artikkel/400015>

Leedu uue tuumajaama otsad on vees – sõna otseses mõttes

26.9.2007, Raimo Poom

<http://epl.ee/artikkel/401453>

Läti peaminister: uue tuumajaama projekt edeneb liiga aeglaselt

28.9.2007, Raivo Poom

<http://epl.ee/artikkel/401784>

Leedu Energia juht võrdles tuumajaama salateenistusega

28.9.2007, Dannar Leitmaa

<http://www.arileht.ee/?artikkel=401861>

Välismaa tuumajaamadesse investeerimine on Eestile ohtlik

3.10.2007, Andres Reimer

<http://www.arileht.ee/?artikkel=402376>

Ignalinas jäi tuumajaam äkitselt seisma

10.11.2007

<http://epl.ee/artikkel/407320>

Kirkilas: uus tuumajaam valmib 2015 aastaks

27.11.2007, Erik Rand

<http://epl.ee/artikkel/409360>

Ministeerium: enne 2035. aastat Eestisse tuumajaama ei tule

4.12.2007, Haldi Ellam

<http://epl.ee/artikkel/410333>

Leedu sõlmis kokkulepe tuumajaama rahastajatega

21.12.2007, Haldi Ellam

<http://www.arileht.ee/?artikkel=412461>

2008

Leedu valitsus andis Ignalinasse tuumajaama ehitamisele uue tõuke

16.1.2008, Vallo Toomet

<http://epl.ee/artikkel/414855>

Rohelised: Eestisse tuumajaama rajamine on mõttetu

20.2.2008, Madis Taras

<http://epl.ee/artikkel/419534>

Eesti oma tuumajaam järjest võimalikum

29.2.2008, Riina Kallas

<http://www.arileht.ee/?artikkel=420568>

Strandberg: tuumajaam ei ole Eesti jaoks lahendus

29.2.2008, Ats Luik (videointervjuu)

<http://www.arileht.ee/?artikkel=420612>

Tuumajaama vastu on antud üle 1000 allkirja

2.3.2008, Madis Taras

<http://epl.ee/artikkel/420747>

Roheliste tuumajaama vastasel pöördumisel on üle 3000 allkirja

11.3.2008, Kerttu Rannamäe

<http://epl.ee/artikkel/421829>

